

Ett bidrag till de senaste "upp- täckternas" historia.

Af

Skandia-man N:o 2.

Några ord med anledning af katastroferna i Skandia
och Stockholms Handelsbank.

Då härads höfding Dufva lemnade tyglarna inom bolaget Skandia åt dittillsvarande souschefen för att på andra områden använda den okufliga energi och den stora förmåga, hvilka bolaget till så stor del haft att tacka för sin lysande framgång, hade affären sin kritiska tid bakom sig: det behöfdes endast att fortgå på den redan anvisade vägen med användande af de förbindelser, som redan knutits, och de nya, som sjelfmant erbjuda sig för en gammal solid affär. Den nye direktörens hänsynsfullhet kunde till och med snarast anses som en fördel efter den föregående kraftregimen. Den följande utvecklingen karakteriserades närmast såsom lugn utveckling. Konkurrensens tryck medförde en och annan lindring för allmänheten, och de allt talrikare öfverenskommelserna mellan de särskilda bolagen om följande af gemensamma normer och tariffer låta det för Skandia egendomliga barnalynnet alltmera aflösas af en konventionell kutym. Driftiga agenter ha alltmera blifvit hufvudsaken för våra försäkringsbolag. För de ändringar som skett och ännu ske — mindre på brandförsäkringens än andra försäkringsområden — gå icke de gamla företagen i spetsen, utan är det gemenligen nya bolag, som få med upptagandet af utomlands pröfvade grundsatser rödja nya banor.

Då det icke är afsigten att här skriva försäkringsväsendets historia i vårt land — den skrives bäst med siffror, hvilka som bekant visserligen tala men icke anses tala ett just underhållande språk — skola vi inskränka oss till en liten redogörelse och några reflexioner angående den katastrof, som så plötsligt drog allmänhetens blickar till bolaget Skandia, för att dock hastigt nog glömmas igen, utan att, som det synes, ha lemnat efter sig några märkligare spår eller skakat det gamla omdömet om Skandia. Om denna glömska är visserligen i och för sig ingenting annat än godt att säga, men det vore att beklaga, om den blefve alltför fullständig. Händelsen var nämligen ett viktigt symptom, mindre karakteristiskt för just detta bolag, än såsom angifvande ett visst allmänt tillstånd inom våra stora moderna affärsföretag: den skulle snarast förtjena att behandlas såsom ett kapitel ur kontrollernas och revisionernas historia. De sista åren hafva lemnat så rikligt tillfälle till erfarenheter i denna riktning, att saken förtjenade att närmare belysas. Och den har så mycket mera allmänt intresse, som efter hand äfven här visar sig rigtigheten af det gamla ordspråket: som de store sjunga så pipa de små. Från de stora penningstarka bolagen och bankerna ända ned till sockensparbanken visar sig samma fenomen: en tillräckligt företagsam och aldrig så litet förslagen direktör tyckes kunna göra nästan som honom för godt synes med bolagets egna och åt detsamma af den beskedliga allmänheten anförtrödda medel. Möter han ändå annat än styrelsens och hufvudmännens odelade förtroende och revisorernas stereotypa fras, att de granskat allt och funnit det vara i bästa skick, så har han rättighet att beklaga sig öfver sin otur.

Styrelsen, på hvilken närmast omsorgen och ansvaret skulle hvila, är ofta nog blott en vacker dekoration utan både lust och förmåga att följa rörelsen, och revisorerna — ja för dem är hufvudsaken ofta nog en efter bolagets krafter afpassad festmiddag, i allmänhet gifven af styrelse och direktör, men i de mindre företagen med en utpräglad tendens att ingå i bo-

lagets förvaltningskostnader, der den af ett slags humoristisk hänsynsfullhet hänföres till »oförutsedda utgifter».

Rättvisligen bör emellertid medgifvas, att revisorerna äro i en svår ställning. I en mängd fall äro de direktörens personliga vänner, som skulle anse det i hög grad opassande att visa någon misstro och för öfrigt i allmänhet hylla den svenska grundsatsen, att man inte skall bråka. Eller är det personer, för hvilka äran att vara revisor eller rent af revisionsarvodet spelar en för stor roll, för att de skola visa sig alltför noggranna. Ty de veta alltför väl, att »bråk» kommer att befria dem för framtiden från att lägga sin näsa i den affären. De utses af bolagets delegare och skola vårda deras rätt, men i sjelfva verket ställer sig saken litet annorlunda. Har den ärade läsaren inte varit med om något revisorsval, så har han säkerligen haft en fordran i en konkurs, hvarifrån han kan hämta en rätt träffande analogi. Det är fordringsegarne, som bestämma skäligt arvode åt sysslomännen, det är den teoretiska sidan af saken. Praktiskt tager sig saken deremot så ut, att sysslomännen åt sig bestämma ett passande arvode. På samma sätt bestämmer en bolagsstyrelse, d. v. s. direktören, åt sig passande revisorer. I de större affärerna är revisorsskapet alltför ofta ett trappsteg till befordran inom bolaget, och den goda utsigten härtill skulle ohjelpigen förstöras genom försök att tillfredsställa en alltför närgången nyfikenhet. Eller ock väljer man till revisorer aktade högre militärer eller annars honorabla gentlemän, hvilkas egen personliga heder motsvaras af starkt förtroende till andras, och hvilkas smak för ett angenämt samarbete är om möjligt ändå större än deras okunnighet om det dubbla bokhålleriets mysterier.

Härtill kommer så, att det ofta nog är kinkigt att säga hvad revisionen verkligen bör omfatta. Instruktion för revisorerna finnes icke eller är opraktisk och ofullständig, bolagsordningen innehåller nästan ingenting om saken — Kongl. Maj:t har som bekant i långa tider varit synnerligen liberal vid pröfningen af bolagsordningar, så snart de nätt och jämt

inhålla aktielagens minimum. Det har händt, att en nyfiken revisor helt enkelt afvisats med den förklaringen, att »det angick honom inte», eller »det fick han sjelf taga reda på». Någon bestämmelse om ansvar för revisorerna förefinnes icke och med den bokstafstolkning, som våra dömande myndigheter efter hand synas göra till lagskiparens högsta pligt, ha revisorerna i de allra flesta fall ingenting att riskera af äfven det största slarf — äfven om det skulle komma i fråga det oerhörda att ställa dem till ansvar.

Skulle nu den malheuren inträffa, att inom bolaget finnes något mauvais sujet, som kunde falla på den idéen att framställa närgångna frågor angående bolagets räkenskaper eller revisorernas redogörelser, så hjälpes den saken lätt, ty dessa handlingar pläga vara så visliga uppställda, att inte Seseman sjelf kunnat räkna ut hur det hänger i hop med förhållandena. Dessutom äro icke bolagsstämmor till för att tillfredsställa en opassande nyfikenhet. Skulle den närgångne inte veta det, så får han besked derom, och han föredrager för framtiden att i fall af dubier i stillhet realisera sina aktier till mindre skeptiska naturer. Dessutom, så länge utdelningen är god, plägar man icke oroa sig.

Hvad nu bolaget Skandia angår, hvarken fans det före katastrofen dylika skeptici eller, om man undantar den första ovissheten vid upptäckten, hafva några sådane sedan uppstått. Bolagets aktier hafva visserligen en gång stått ganska lågt, men den tid, då de noterades under pari, är nu för länge sedan förbi. De äro tvärtom bland de papper, som säljas till ett kursvärde som i vårt land knappast uppnåtts af andra företag än vissa norrländska trävaruaffärer från denna landsdels »amerikanska» tid. Orsaken härtill är klar nog, oakadt alla invändningar, och heter »för höga premier». Hvad brandförsäkringen angår, med sin ofantliga mängd af växlande tariffer och sina mera oberäknliga risker — oberäknliga, oakadt den lagbundenhet som i stort sedt naturligtvis beherskar äfven eldsolyckorna, men som dock kan brytas — är detta både

svårare att uppvisa och äfven mindre att klandra. Konkurrensen på detta område har för öfrigt alltid varit rätt stor, och de försök, som på ömsesidighetens grund, dock blott i jämförelsevis liten skala, genomförts, hafva med högst få undantag icke att uppvisa en historia, som frestar till efterföljd.

Beträffande den andra hufvuddelen af bolagets verksamhet, lifförsäkringen, må deremot i förbigående yttras några ord, så mycket mera som frågan har ett aktuellt intresse. Att premierna här varit för höga, ha Skandia och de öfriga bolagen på senaste tiden sjelfva medgifvit genom införande af den anordning, att de försäkrade få del i vinsten. Det är ju karakteristiskt nog, att de stora bolagen här alldeles icke tagit något initiativ utan endast gått så långt de steg för steg tvingats af nyuppträdande konkurrenter. Man har beräknat, att premierna äro inemot 40 % för höga d. v. s. affären skulle kunna bära sig med 60 % af nuvarande premier — naturligtvis vinstandelen oafsedd. Det ligger i sakeus natur att siffran är något osäker och att icke alldeles samma förhållande gäller för alla åldersklasser. Högsta procent torde falla på de yngre. En icke ringa vinst medföra dessutom premierna på försäkringar som senare få förfalla. Liksom vid lotterier afgifterna i de första serierna pläga vara så höga, att af dem bildas en fond till de senare dragningarne, så tillgår äfven vid dessa bolag. Då nu i följd af uraktlåtenhet att »förnya», en mängd af dessa förbindelser förfalla men, under förutsättning af tillräckligt antal spekulanter, å nyo säljas, hvarvid hvarje ny köpare får betala afgifterna ända från början, uppstår härigenom ett ej ringa öfverskott till bolagets favör. Någon ersättning, beräknad efter det s. k. matematiska värdet, lemnas visserligen. Så länge ständigt nya försäkringstagare tillkomma, fortsätta derjemte fonderna ideligen att växa. Vi ha velat särskildt påpeka detta förhållande, när just på detta beräknade jämna tillflöde af nya delegare beror det nyaste försöket att utan fondbildning upprätthålla ett bolag, utan att vi naturligtvis vilja inlåta oss på tvistefrågan, huruvida detta eller något annat sätt att

minska premierna är det riktiga. Ett är dock säkert: med den noggranna läkareundersökning, som med rätta kräfves i hvarje solid liffförsäkringsaffär, skulle försöken till ömsesidig försäkring i denna branch ha ofantligt mycket bättre chanser än inom brandförsäkringsområdet, i häradsbolagen etc., så mycket mera som förvaltningen är synnerligen enkel och föga utsatt för svårare oegentligheter.

För att återgå till Skandia, förvaltningen af dess angelägenheter 1870—1886 leddes, enligt hvad styrelsen strax efter katastrofen meddelade, af dåvarande verkställande direktören med »framgång och skicklighet». Då det så en vacker dag upptäcktes, att öfver én half million kronor olofvandes — utom en nästan lika stor summa som under de 16 åren på lofligt sätt gått samma väg — vandrat öfver från bolagets till verkställande direktörens, äfvenledes mycket löst tillknutna, pung, så var säkerligen den allmänna meningen, att de operationer, hvarigenom detta skett, bedrifvits icke blott med sagda af styrelsen vitsordade framgång utan ock med den lika vitsordade skickligheten. Ty värr blef allmänhetens mening i den senare delen grymt gäckad. Den ringa grad af skicklighet som kräfts för ordnandet af denna biaffär är väl egnad att ingifva icke blott förvåning utan mycket alvarsamma farhågor.

Strax före upptäckten i Skandia hade fallissemang på andra håll väckt ett obehagligt uppseende. En privatbanksdirektör hade roat sig med tomtspekulationer och i sammanhang därmed att placera bankens och allmänhetens åt den anförtrodda penningar i det slags värdehandlingar som kallas in-teckningar, så beskaffade, att det nästan varit fördelaktigare realisera det stämpelpapper, hvarmed de belagts, än sjelfva handlingarne — så vidt dettå icke tyvärr varit makuleradt. En annan bankdirektör hade helt enkelt släppt ut i rörelsen en del af de sedelpackor, som banken anskaffat för framtida behof, likaledes spridt ut en mängd sedlar, som — det fans protokoll öfver saken! — redan voro uppbrända, samt dessutom stärkt bankens växelporfölj med en mängd vackra trattor

af egen tillverkning och med imaginära trassater. Af denna lilla privataffär upptäcktes ingenting förr än direktören afidit och fått en praktfull begrafning — något som erinrar om den ett par år äldre historien från en annan landsortsbank, der hela personalen med verkställande direktören i spetsen gåfvo en anslående och vacker afskedsfest för en kassör, som några veckor förut lemnat banken, medtagande en liten extra provision af 75,000 kronor, men som ännu gick och funderade på bästa användningen af sin lilla sparpennning.

I alla dessa och de många liknande fall af lägre ordning, som allt då och då komma i dagen, hade förmodligen styrelse och revisorer arbetat med all den oförtrutenhet deras ansvarsfulla kall kräfde. Säkert är att de funnit allt ganska godt.

Då bankinspektören — det finnes en sådan — officielt frågade, hur det hängde samman med omnämnda sedelpackor etc., förklarade dock styrelsen uppriktigt nog, att det gått något »oegentligt» till med kontrollen, samt lofvade bättring för framtiden. På samma sätt har man äfven här och der på annat håll infört en och annan förbättring — åtminstone har saken varit »påtänkt» — men i allmänhet torde den mening omfattas, som på förra Skandia-chefens auktoritet — efter upptäckten! — äfven inom detta bolag gjordes gällande: att det stora förtroendet till verkställande direktören är nödvändigt. En skärpt kontroll skulle försvåra eller tillintetgöra hans verksamhet »med framgång och skicklighet».

Men vi skulle omnämna den skicklighet, hvarmed förnillningarna i Skandia verkstälts. Så här gick det till. Skandia placerade sina penningar ibland annat lån till privata personer — naturligtvis mot inteckningar. Ett par sådana å tillsammans 190,000 kronor utlemnades åt en herr Andersson eller Pettersson — namnet gör ingenting till saken, ty verkställande direktören gjorde liksom Israels Gud, han skapade människan af intet. Denne imaginäre låntagares lika obefintliga säkerhetshandlingar voro tillräckliga för den lilla summans beviljande. Det är ju ganska enkelt. Men är det ej styrelsen

in pleno, som beviljar lånen? Ja, frågan är fri, och svaret ligger väl i det förhållandet, att för styrelsen visserligen fans en arbetsordning, men den hade tillkommit på initiativ af en dåmera afiden styrelseledamot och befans »opraktisk», hvadan den naturligtvis ej kunde följas, der mer omtalade skicklighet och framgång voro till finnandes. En handling fans dock tillgänglig vid denna lilla transaktion, nämligen — ett gravationsbevis, hvilka papper, som bekant, äro ganska billiga och med förekommande välvilja utlemnas af alla domstolar. Ett stämpladt papper har således styrelsen möjligen fått se, i fall den nu var nyfiken — och hvad kan menniskan mera begära? I fall vi vågade rekommendera våra högt värderade läsare en efter allra modernaste svenska begrepp så osedlig författare som Guy de Maupassant, skulle vi vilja råda dem, som möjligen tvifla på hvilken undergörande förmåga stämpladt papper besitter, att läsa hans Mont-Oriol, t. ex. skildringen af huru Bretigny måste på stämpladt papper försäkra, att han var en både hederlig och förmögen man, innan han kunde få lägga unga frökens hand i sin.

En annan gång var det i Skandia en verklig låntagare, som inbetalde sitt lån och återfick sina förbindelser, utan att verkställande direktören fann skäl att besvara den öfriga styrelsen med en dylik detalj. Äfven det var ju ganska enkelt. Icke synnerligen konstigare var det, att, då ett lån för bolagets räkning skulle upptagas, hvarför direktören egde att som säkerhet aflemna i dess ego befintliga värdehandlingar, i sjelfva verket taga ett något större lån och sjelf använda hvad icke bolaget behöfde.

Nå ja, all kontroll är svår och förtroendet till andras redbarhet har ju till och med hos en kontrollerande styrelse sin vackra sida.

Och revisorerna? — Låtom oss tala om något annat!

Då i utlandet fall af svikligt förfarande, som ungefär stå i paritet med tilldragelsen inom Skandia, inträffa, är det i de allra flesta fall samma passion, som lockat in på brottets

hana, samma orsak, som framkallat oberäknade förluster, nödvändighet att »för tillfället» täcka dem — tillgreppet. Det är hvad Bismarck en gång i sin egenskap af agrarpolitiker karakteriserade såsom det moderna affärlifvets svåraste pestböld — börsspekulationen, smaken för börsens hasardspel. Då nu börsaffären inte ens af de allsvåldige tyske junkrarna kan utrotas och de restriktiva åtgärder, genom hvilka man sökt hejda dess mest skandalösa former, föga uträttat, har man på en annan väg kommit till förnuftigare resultat. Man har sökt befria dem som i större utsträckning administrera allmänhetens medel från frestelsen genom att föreskrifva, det dylika personer icke för sin del få befatta sig med börsspel. De facto kanske icke så mycket härigenom vunnits. Förbudet kan rätt lätt kringgås, framförallt genom välvilliga vänners biträde. Men alldeles betydelslös är dock föreskriften ej.

I Sverige lefva vi under mera idylliska förhållanden, der allting är ofantligt mycket lättare att kontrollera. Det är synnerligen egendomligt men dock nästan, det normala, att våra affärsledare, af det slag som här är i fråga, lockats på fall af en som det kunde synas så vacker känsla som kärleken till »vår betryckta modernäring» — hvilken kärlek i förbigående sagdt på sista tiderna visat en underlig tendens att antaga mindre älskvärda former. Om man i minnet genomgår raden af mer och mindre storartade »olycksfall» från Stockholm till Malmö, från Karlstad till Kalmar, finner man, att alla eller åtminstone nästan alla desse herrar nedlagt sina och andras penningar i landtbruk. Det har tydligen för dem varit ett svårare yrke än direktörskapet.

De ha börjat med att köpa sig en gård på landet, hvilken de, såsom stadsbor för sed hafva, betalt orimligt dyrt. Så börja de med sin från de stora affärerna skolade företagsamhet att »rycka upp» landtbruket och förbättra egendomen. I stället för inkomster kommer från gården en ständigt stigande ström af nya kraf. Det är ytterst svårt att häjda en dylik ström. Allt är tills vidare blott halfgjordt, synes det, man måste fort-

satta. Ytterst ogerna medger ju människan för sig sjelf och andra, att hon endast kastat ut penningar utan att förstå sin sak — hvad förstår för öfrigt icke herr direktören? — och man undviker följaktligen i det längsta att sälja med en stor och gifven förlust. Någon gång måste dock allt vara färdigt, då man bör få ersättning för alla uppoffringarna. Och så fortgår vandrigen först af egna och sedan af de anförtrödda medlemmen ned i ett ginungagap med en regelmässighet och snabbhet, öfver hvilka de stackars direktörerna visserligen stundom sjelfve häpna, men som de snart nog icke längre kunna hindra. Slutligen ramlar så det hela öfver ända.

Till hvilken oerhörd grad man kan förbättra landtbruket — och dess bineringar — framgår af t. ex. upptäckterna i Värmland och Skåne. På båda ställena hade på några år i landbruksaffärer nedlagts »förbättringar» till summor vida öfverstigande, hvad jordbruket i sitt förbättrade tillstånd var värdt. Hvad särskildt Fischers landtbruk angår, trodde han i det allra längsta, att de orimliga summor han kastade ut derpå voro särdeles väl placerade. På sjelfva jorden hade han nedlagt ett kapital, som om det gälde att skapa en »mönstergård» — ett slags inrättningar, hvilka såsom nogsam bekant kunna vara särdeles intressanta från teoretisk synpunkt, men finansielt taget kunna skötas endast af staten — ty allfadern staten är nu en gång den ende, som kan upprätthålla sina affärer genom att sticka fingrarna i medborgarnes fickor utan att derför komma i delo med polis och domstolar.

Till ett jordbruk hör också byggnader, den saken hade Fischer klart för sig, och en af hans egendommar blef äfven hvad corps de logis med tillhörande trädgårdsanläggning, orangeri etc. vidkommer ett verkligen kungligt lustslott i mindre skala. Hans egen uppgift om kostnaden härför är så betecknande, att den ej bör förbigås. Utgiften för byggnaden beräknades vid planläggningen till något öfver 35,000 kronor, hvilket i förhållande till jordarealen var en ganska hög summa,

men den steg innan allt blef färdigt till — 125,000 kronor. Mera kan man verkligen icke begära ens af en bolagsdirektör.

Det förekom i Fischers yttranden inför domstolen en utsaga, som verkligen är värd att lägga på minnet och som borde rekommenderas våra bolagsstyrelser till behjertande. Han trodde, att hans enskilda affärer gått så svindlande olyckligt icke blott därför, att han haft så lätt att missbruka Skandias medel och sålunda frestats till lättsinne, utan äfven därför, att *han saknat nödig tid att öfvervaka affärernas gång*. Man må nu tänka hvad man vill om behovet af obegränsadt förtroende, derom synas dock alla böra kunna enas, att det ansvarsfulla chefskapet för en affär på millioner fordrar sin man helt. Kunde Fischers brott och olycka inpräglade den tanken fullt klart hos både allmänheten och de styrande männen skulle dock äfven af denna sorgliga katastrof något gagneligt ha framgått.

Den moderna affärsverksamheten, då aktiebolagen växa som svampar ur jorden och de stora företagen med väldiga kapital samlade från många håll bli på allt flera områden de herskande, innebär jämte sina fördelar vådor, för hvilka man ännu icke tyckes ha fått ögonen upp. I utlandet har under vårt århundrade arbetats rastlöst och på senare årtiondena mera än någonsin på att råda bot på de mest framträdande af dessa vådor. Det är i våra dagar en öfverallt erkänd sanning, att staten har både rättighet och skyldighet att skydda allmänheten mot de ofantligt ökade tillfällen till missbrukande af dess oförmåga att bedöma de af staten dock sanktionerade företag, i hvilka snart sagdt hvar och en med lock och pock drages in och måste dragas in. Skulle det icke vara på tiden, att man äfven hos oss funne dessa uppgifter lika påträngande nödvändiga som de futtiga åtgärderna mot verkliga eller inbillade brott mot tryckfriheten? Äfven affärssvindeln är ett angrepp mot sedligheten, om också det inte närmast rör den kjortelklädda delen af folket.

Men om statsåtgärder bör man icke hos oss göra sig några illusioner. Hvad som kunde göras vore dels en skärpt kontroll

öfver åtgörandena inom de af staten sanktionerade bolagen och dels något större fordringar på deras chefer. Hvad det förra angår lika väl som det senare är det närmast i bolagsstyrelsernas händer saken hvilat. Den enskilde aktieegaren är maktlös och en tillräckligt stark sammanslutning är svår, ibland omöjlig. Det är styrelsen, som i allmänhetens, i bolagets, i sitt eget och i direktörens intresse bör göra hvad göras kan. Och en så enkel utväg till undanrödjande af missbruk, som att cheferna för åtminstone de större företagen åläggas afstå från att syssla med andra affärer, skulle redan den verka ofantligt godt. Dessa chefsbefattningar äro utom arbetskräfvande äfven så inkomstbringande, att duglige män kunna fullt nöjas deråt. Och erfarenheten har för visso så tillräckligt visat vådan af de frestelser det nuvarande systemet medför, att man icke bör afvakta nya bevis.

Medgifvas måste emellertid att äfven styrelsens ställning är litet penibel. Det tager sig onekligen litet egendomligt ut om generaldirektör X., hofrättsrådet Y. generalpersonen Z. komme till verkställande direktören med förmålan, att de ansåge honom böra vara nöjd med en inbringande befattning. I synnerhet blefve situationen besvärlig, om nämnda herrar skulle gå från det ena till det andra af de många företag, deri de hinna vara verksamma, och uttala denna sin uppfattning. Men saken är tillräckligt allvarsam för att herrar styrelsemedlemmar böra underkasta sig detta obehag. Att de icke sjelfva komma att lefva som de lärde — ja, det är något som man ser alla dagar och som ingen förundrar sig öfver. Hvad man först och främst af dem bör fordra är en viss lära — om faran af det nuvarande systemet, såvidt det gäller direktören. Redan här låge nämligen för allmänheten en god garanti. Att de sjelfva lefva efter läran är i hvarje fall en senare fråga. De kunna ju formelt försvara sig dermed, att aktieegarne ansett dem vara de lämpligaste oaktadt allt, annars kunde de ju valt andra personer, som hade mera tid att sköta detta kall. Man må härom tänka hvad man vill: då man icke kan få allt ord-

nadt på bästa sätt här i världen, bör man ju icke därför afstå från hvad som jemförelsevis lätt kan ernås. Må styrelsen vara en dekoration, som har till uppgift att imponera på godtroget folk, men om den händelsevis kan hinna med en betryggande åtgärd, må den vidtaga denna i alla fall.

Att en styrelse verkligen kan ingripa med en åtgärd afseende att höja allmänhetens förtroende, detta till och med der ingen på förhand sagt samma styrelse att något brott föreläge, derpå har man verkligen äfven haft exempel. Störst berömmelse i detta hänseende har Stockholms Handelsbanks styrelse förvärfvat sig. Dess åtgärd bestod i det, som hittills ansetts en styrelse mest värdigt, en middag, en »förtroendemiddag» för direktören. Det hade nämligen på ett eller annat sätt utspidts att ledningen inom Handelsbanken icke vore betryggande. Men ryktet vederlades grundligt genom en vacker festlighet för direktören, med närvaro af samhällets främste män. Sedan dess hvilade styrelsen på sina lagrar. Men — *tempora mutantur*. Den 7 november 1887 begaf det sig att ordföranden i styrelsen, hr Bennich, *plötsligen* och *alldeles oväntadt* »fått kännedom om» den lilla oegentligheten af omkring 292,000 kronors balans, i följd hvaraf han anhöll om andre direktörens häktande hvarjemte förste direktören afstängdes från tjenstgöring. Grundsatsen »On doit toujours laver son linge sale dans la famille» blef ej tillämpad: ingen repartisering till betäckande af förlusterna förekom.

Och dessa försnillningar hade pågått i årtal — fastän det finnes något som kallas inventering — då af en eller annan slump saken upptäckes. Låtom oss därför för framtiden egna en liten förhoppning till och med åt revisorerna. Men framför allt bör fasthållas, att styrelsen bär hufvudansvaret och har lättast för att hindra nya brott.

Den fämösa artikeln i Pariserbladet "Le Figaro" för den 22 Oktober.*

Stockholm har ett förnämt utseende. Det är Venedig under Nordens himmel, Venedig utan den italienska konstens förtrollande behag, men förflyttadt inom en mera imponerande och allvarlig infattning. Kungliga slottet påminner tyvärr endast ytterst svagt om Dogernas palats och de monumentala byggnaderna på Mälarens och Saltsjöns stränder göra i allmänhet icke heder åt de skandinaviska arkitekternas talang, men så har naturen i stället rikligen ersatt hvad som brister hos artisterna. Uppifrån St. Katarina kyrktorn, hvilket dominerar Södermalm, södra stadsdelen, njuter man af en anblick, som kanske ej har sin make i världen. De tusende granitholmarne, som stå vakt vid inloppet till den dubbla hamnen, liksom för att berätta om den svåra kampen mellan klipporna och vågorna på Östersjöns stränder, de båda sjöarnes djupblå azur, en stad, som tycks flyta på vattnen och endast genom en af malmerna sammanhänges med

---

* Artikeln har i franska bladet öfverskriften *A travers les Revues étrangères* och underrubriken *Les Revues Scandinaves*. Vi återgifva uppsatsen fullständigt, i betraktande af det stora uppseende den väckt och de misstydningar den föranlett. Som våra läsare lätt kunna finna, beror uttalandenas välvilja eller spetsighet öfverallt helt naturligt på den kärlek till Frankrike, eller motsatsen, som den franske kritikern tyckt sig finna hos de bedömda företeelserna. Och här kan man väl om någonsin säga: *Honny soit qui mal y pense!* Man skall verkligen hafva den nuvarande Aftonbladsutgifvarens — nej, förlåt, redaktionsdirektörens kälkborgerliga hjerta och omtöcknade intelligens, för att ej kunna inse att det är den patriotiska kärleken till *la belle France* som dikterat artikeln, i förening med litteraturvännens intresse för ett aflägsset lands alster. För öfviigt skall hvar och en opartisk säkert förvåna sig öfver att Aftonbladet funnit denna uppsats så dålig, att tidningen »ej vet om hon skall gråta eller skratta». Gråt, goda Aftonblad, men öfver er egen dumhet!

fastlandet, parkerna, trädgårdarne, som afbryta de långa husradernas enformighet, djerfva broar, under hvilka bantågen passera, vid horisonten Mälaren, omkransad af präktiga skogar, vattenytan i oändlighet och en landsbygd med en växtlighet utan egentliga nyanser, såsom det anstår ett land, der vår och höst äro lika okända; korteligen, allt hvad Norden har majestätiskt, strängt och storartadt är förenadt i Stockholms panorama.

Det är likväl lifligt, detta Venedig, fångtet i isarnes bojor under halfva året. Denna stad, som knapt räknar tvåhundra-tusen invånare, har likväl prägeln af en hufvudstad. Restauranterna, de elegant utstyrda kaféerna, de utställda borden, der konsumenterna slå sig ned i fria luften, när årstiden ej är för sträng, gifva en parisisk karaktär åt vissa delar af Sveriges metropol. Under en af dessa sommaraftnar, som äro så sköna i de nordliga regionerna, påminner Djurgården — en park sex kilometer lång, dit man på några minuter förflyttas af ångslupar med annan fart än den stackars lilla *vaporito'n* på Grande Canale i Venedig — med sin cirkus, sin teater och sina konserter om Champs-Élysées.

Ni känner igen dessa vismelodier, som nå edra öron, ni har redan hört dem under promenaden mellan le Rond-Point och l'Obélisque, de äro säsongens refränger, som kommit direkt från Paris till Stockholm och ej varit länge på vägen.

Ännu mera öfverväldigande är illusionen om ni går på teatern. I en kuriös uppsats om dramatiska konsten i Sverige, hvilken nyligen förekommit i *Unsere Zeit*, den mest framstående af de tyska tidskrifterna, protesterar hr Winterhjelm förgäfvos mot svenskarnes förkärlek för franska pjäser; hans vädjanden till den germaniska solidariteten förblifva utan gensvar; våra gamla vänner förbli oss trogna. Det är dessa ständiga lån från vår repertoar hr Stjernstroem hade att tacka för sin framgång och sin förmögenhet. Vid hvarje säsong början for han till Frankrike för att grundligt studera den modernaste pjesen. Aktörernas spel, iscensättningen, möbleringen, dekorationerna, toaletterna, icke den minsta detalj undgick hans uppmärksamhet; sedan reproducerade han allt på sin egen teater med den minutiösa precisionen af en fotografi. »Han öfverflyttade Paris till Stockholm» och, tack vare detta system, inkasserade han ypperliga recetter och slutade med att köpa kungliga teatern. Denne intelligente direktör har bildat

skola. Frederikson, den mest framstående af Sveriges dramatiska artister, har aldrig åtagit sig någon ny rol, utan att han kommit till oss för att studera den. Nu är vanan stadgad. I de pjäser, som spelas i Stockholm, finnes intet svenskt utom den ordagranna öfversättningen af dialogen, allt det öfriga är franskt.

Franska dramer och vådeviller, franska operetter och visor, franska romaner! Man skulle kunna svära på att »Nordens fransmän» fört Venedig från Adriatiska hafvet för att öfverflytta det till Mälarens stränder, der de förnygrat, återupplifvat och förvandlat det till ett annex till Paris.

* * *

Tidskrifterna spela en betydande roll i svenska litteraturens historia. Man kan ej litet förvåna sig öfver att i de stora periodiska samlingar, som utgäfvos i Stockholm och Upsala i början af århundradet, finna hela den vexlande gången af en ordentlig batalj mellan klassikerna och romantikerna. *Phosphoros* och *Polyphem* gäfvos signalen till resning mot det franska inflytandet, som blifvit förherrsande sedan Gustaf III:s regering. Grefven af Haga hade medfört ett outplånligt minne från resan till Versailles. Hemkommen till sina stater, villehan göra Sverige till Frankrikes afbild. »*L'odeur triomphante des lis*» genomträngde Skandinavien. Passionerad beundrare af Racine och Voltaire, upptog konungen Shakespeare på Index och lemnade ej sina hofnän i okunnighet om att han afskydde tyska språket och literaturen »*à l'égal du tabac.*» En egendomlig dementi af arfslagarne och rasinstinkterna, hvilka den moderna psykologien så ofta missbrukar; en ättling af huset Holstein-Gottorp, utgången af det renaste germaniska blod, öfversatte *la Henriade*, medan i våra dagar en af hans efterträdare, konung Oscar II, öfversätter *le Serment* af Herder och Tasso af Goethe. Sverige har aldrig haft en mera fransk konung än Gustaf III.

Hagaparken anlades efter mönster af trädgårdarne vid Trianon. På hofteatern spelades endast vår klassiska repertoar eller nya pjäser, komma direkt från Paris, såvida icke konungen lät uppföra arbeten af sin egen komposition såsom »*le Sylphe*» och »*Deux Américains*». Operan och maskeradbalerna, som äro af franskt ursprung, infördes och gjorde

furor. Hofvet och staden lärde sig tala Voltaires språk. En akademi, sammansatt af aderton medlemmar, stiftades för att uppehålla den mest obefläckade klassiska smak. Svenskarne hafva icke väntat på »*Orfeus i underjorden*» och »*Den sköna Helena*» för att låta olympens gudar spela lotteri. Fru Lennegrén* åtog sig den saken för mer än åttio år sedan. Mars läste tidningen och ropade: »Bravo, Bonaparte!» Jupiter smekte med from hand åskan, som han icke använde, Apollo gnolade på en modern visa och Bacchus var rusig.

För att hejda öfversvämmningen af dessa omstörtande idéer, grundade Gustaf IV en tidskrift med titeln: »*Allmänna journalen för litteratur och theatern*». I spetsen för denna publikation satte han en akademiker, hr Wallmark, författaren af *Handen*, ett didaktiskt poem, insvept i parafrafer, som kunde väcka afund hos en Delilles sångmö.

Revolutionen, som störtade Gustaf IV, tillät romantikerna att resa altare mot altare. Skalden Atterbom, den nya skolans chef, grundade *Phosphoros* i Upsala samtidigt som Askelef utgaf *Polyphem* i Stockholm.

Striden blef långvarig och hätsk mellan den nya skolans båda tidningar och akademiens officiella organ. Skalderna Atterbom, Dahlgren och Elgstroem samt kritikerna Hammersköld och Palmblad öfverhopade Leopold — den mest fräjdade af den klassiska traditionens representanter — med sarkasmer. Leopold var stundom högtidligare än rimligt var i sina skaldebref. »Denna sköna gudinna, hvars blickar sprida tröstens strålar öfver oceanens oroliga vågor — skref han till en astronom, som nyligen blifvit dekorerad med nordstjerneorden — har på dig kastat sina blickar, som blott en älskare kan erhålla. Gläd dig; hon har i dig sett en värdig öfversteprest för sin dyrkan. . . . För att du aldrig skall förlora minnet af hennes ynnest, skänker dig snillets gud i dag genom Gustafs hand din älskarinnas bild.»

Visserligen voro dessa hopade metaforer af tvifvelaktig smak, men den nya skolans förfäktare öfverskredo å sin sida ofta all måtta. De ville ej längre att »Sverige skulle vara Frankrikes väntsäl»; för att befria sitt fädernesland från den osmakliga imitationen af en litteratur, som missbrukade Olympens gudar, togo de sin tillflykt till Shakespeares, Goethes, Klopstocks och Ossians namn.

* Vi bibehålla Le Figaros stafsätt af svenska namn.

Atterbom upptog i sina poem Schellings dunkla uttrycker. Man har svårt att förstå den tyska filosofien, då den är uttryckt på prosa, men ännu mera obegriplig blir den översatt i vers.

Phosphoros och *Polyphem* lefde ej längre än fyra år. De båda tidskrifterna försvunno 1814, för att lemna plats åt *Svensk litteraturtidning*. Endast titlarne förändrades.

Fosforisterna — så var det namn de svenska romantikerna tagit sig — fortsatte striden i den nya tidningen. Deras seger blef så fullständig, att då Leopold 1829 dog, Atterbom efterträdde honom i akademien.

* * *

Fosforisterna blefvo snart tillbakasatta. *Götiska förbundet* ryckte Sverige ur Klopstocks och Goethes våld, för att återföra det till kulten af sina nationalgudomligheter. *Iduna* blef Thors, Odins, Freys, asarnes och valkyriornas tidning.

Vikingarnes och berserkarnes gudar fingo dyrkare och altaren. Genom att rotfästa sig i sina traditioner, återvann Nordens genius för några år sitt gamla välde. Geijer, *Idunas* upphofsman, och Tegnér, författaren af *Frithiofs saga*, blifva de två största namnen inom den skandinaviska litteraturen. Efter dem kom Lyng, som dref gotomanien ända derhän, att han klädde sig i varghud och icke skref annat än med kol eller krita på väggar och murar.

Denne glödande beundrare af nationalantiquiteterna gjorde sig, i förskräckelsen öfver sina samtidas fysiska förfall, till passionerad apostel för kroppsofvingar och förkunnade dogmen om människans pånyttfödelse genom gymnastiken. Svenskarne ha då upfunnit allt.

* * *

Polyphems, *Phosphoros*' och *Idunas* gamla strider äro för längesedan glömda. Hvarken *Litteratur-Bladet*, som hr Snellman utgaf i Kuopio i Finland, eller *Frey*, en annan stor tidskrift, som för några år sedan utkom i Stockholm, tillhörde speciellt någon skola.

Det skulle nu vara omöjligt att återställa disciplinen på den svenska parnassen. Skandinaviska halfön är en plantskola för skalder. Det fins intet land i Europa, der behovet

att skrifva vers är mera spriddt. Sjelfva konungarne föregå med sitt exempel. Karl XV:s poetiska alster hafva väckt stor genklang, och hans bror Oscar II har icke nöjt sig med att öfversätta Goethe och Herder; hans »*Ur svenska flottans minnen*» gäller med rätta för ett mästerverk. Under dessa Nordens medicéers spira herskar en lycklig och fruktbar anarki inom den literära republiken. Hvar och en följer sin inspiration. Strandberg öfversätter Byron, Herman Bjornsten ger ut eleganta imitationer af Schiller, Topelius återuppväcker de gamla sångerna från Finland, detta Nordens Elsass-Lothringen, som till sitt hjerta förblifvit svenskt och icke glömt sitt modersmål.

Snoilsky formar sonnetter efter mönstret af *les Parnassiens*;* somliga lefva af lån från utlandet, andra på nationella traditioner, alla skolor äro representerade.

Flertalet af de svenska poeterna skrifva äfven romaner, men på detta område råka de svåra rivaler. De tre största romanförfattarne i Skandinavien äro fruntimmer. Man beundrar med rätta iakttagelsernas finhet, delikatessen och naturligheten hos fru Fredrika Bremer; fru Flygare-Carlén beskriver hemlifvet med en holländsk tafas trohet; frk. Knorring berättar med glädttig frivolitet den stora världens små bekymmer.

Efter dessa tre stjernor af första ordningen kunna vi anföra fruarna Sophie Schwartz, Stalberg, Hélène Nyblom, Joséphine Wettergrand, Charlotte Edgren, Mathilde Roos. Ännu några år och i de skandinaviska landen skall romanen blifva en genre af literaturen, uteslutande förbehållen kvinnorna. Och likväl är det öfversättningen af en fransk roman »*Un homme heureux*», af hr Bergeret, som vi finna främst i den mest framstående af Stockholms tidskrifter.**

* * *

Poeterna söka förgäfves sina inspirationer i Tyskland och England; en skara talangfulla kvinnor anstränga sig få-

* »*Les Parnassiens*» är namnet på en nyare fransk vitterhetsskola, de skaldar som gemensamt lemnade bidrag till en 1866 af Lemerre utgifven poetisk samling. Detta har Aftonbladet naturligtvis icke haft reda på, utan har rusat åstad med sitt meningslösa »parnassiska mönster». Vi hänvisa till *Trousset*, *Nouveau Dictionnaire*. *D. Kr. red.*

** Bergerets »*En lycklig äkta man*» har, såsom våra läsare torde påminna sig, under årets lopp varit intagen i »*Dagens Krönika*».

fångt att skapa en nationel roman, som endast rör sig kring det skandinaviska hemlifvet; trots båda könen försök håller det franska inflytandet alltjemt i sig.

För att öfvertyga sig härom, är det nog att kasta en blick på »*Ur dagens krönika*», en månadskrift, som ges ut under ledning af hr Arvid Ahnfelt. Man blir icke litet öfverraskad af att under de svenska artiklarne finna pseudonymen lånade ur pariserpressen. »*Un habitué*» ger teateröfversigten, »*Un Volontaire*» sköter musikkritiken, *Jean de Nivelles* skrifer patriotiska poem till Skandinaviens ära;* insigtsfulla afhandlingar om den moderna romanen och om den naturalistiska skolans inflytande bära signaturen *S:t Just* eller *Passepartout!*

Vi kunna icke annat än känna oss en smula öfverraskade, då vi i denna tidskrift, hvars medarbetare hafva en så utpräglad smak för allt hvad franskt heter, få läsa en sträng polemik mot *Figaro*. Lyckligtvis bli vi snart lugnade; det är frågan om Stockholms *Figaro*, ty Sveriges hufvudstad har äfven sin *Figaro*.

Dessa små detaljer hafva sin vigt. De bevisa att å skandinaviska halfön »Nordens fransmän» existera än i dag lika väl som under Marie-Antoinettes och Gustaf III:s tid. Det är för öfrigt tillräckligt att genomgå de förnämsta artiklarne i »*Ur dagens krönika*» för att inse att denna intressanta samling är nästan en fransk revy skrifyn på svenska. I de literära kritiker hr Arvid Ahnfelts medarbetare skriva, är det i allmänhet blott fråga om franska böcker. Är det fråga om skön konst, utkommer en redogörelse för Millets exposition nästan samtidigt i Stockholm som i Paris. L'école des beaux arts, la salle Petit, industrialpalatset ega inga hemligheter för M:me Cecilia Wærn, som i *Ur dagens krönika* skildrar sina reseintryck. Frankrike återkommer på nästan hvarje sida af denna den intressantaste af de svenska tidskrifterna och våra gamla bundsförvandter i Norden låta intet tillfälle gå förloradt för att visa oss sina sympatier. Förhållandet är sällsynt och förtjenar att beaktas. Sverige är nu den enda vrå af Europa, der en fransman känner sig helt och hållet vara i ett vänskapligt sinnadt land.

* * *

* Den parodiska festsången till tidningen »Vårt Land»!

Under adertonde århundradet kände danskarne knappast mindre beundran än deras grannar för vår klassiska literaturs mästerverk. Nu har denna ifver svalnat en smula. Hvarje spår af vårt gamla intellektuella öfvervälde har likväl icke alldeles utplånats. I »*For Romantik og Historien*», en liten tidskrift i duodesformat som ges ut i Köpenhamn finna vi en roman af Georges Duruy öfversatt. Emellertid kunna vi icke dölja, att vårt forna inflytande märkbart sinat af. *Unsere Zeit*, som alltjemt är intressant att rådfråga, emedan den anger det för tyskarne karakteristiska, förebrår bittert svenskarne deras tillgifvenhet för Frankrike och lyckönskar i stället danskarne, att de återvändt till de gamla germaniska traditionerna. Stackars danskar! huru de belönats för sin beundran för Goethe och Klopstock! Hvad de kunna rosa sig af denna påstådda gemensamhet i härkomsten, hvarom Tyskland nu påminner dem, för att uppmana dem att utplåna de sista spåren af Frankrikes literära inflytande.

Låtom oss skyndsamt tillägga att det ej rör sig kring någon politisk fråga. Det tappra lilla folket, som Europa låtit krossa — man vet hur dyrt det fått betala detta fel — är icke till hjertat tyskt. De ärorike besegrade vid Düppel hafva icke sökt ställa sig in hos den makt, som styckade deras land; de uppträdde dagen efter nederlaget och de uppträda än i dag med den värdighet olyckan förlänar. Äro de tysksinnade utan att vilja vara det och kanske till och med utan medvetande derom? Vi skulle icke för mycket kunna misstro den teutoniska fåfångans öfverdrifter. Ja, vi tveka icke att erkänna, att Danmark i början af århundradet gjorde kraftiga ansträngningar för att undandraga sig Frankrikes intellektuella öfvervälde. Medan fosforisterna och göterna i Sverige icke efterlemnade något varaktigt spår efter sin framfart, försiggick en grundligare revolution på andra sidan Sundet. Den danska literaturen upphörde att nära sig af våra klassiker: Ewald beundrade Klopstock, Heiberg förklarade sig för Hegels lärjunge, Oehlenschläger öfversatte sjelf sina förnämsta arbeten till tyskan. Vill detta säga att den stora germaniska familjen skulle kunna göra anspråk på dessa skriftställare såsom sina adoptivbarn? — Visserligen voro de ej fransmän enligt Holbergs mönster, den mest betydande af Molières lärjungar, eller enligt Prams, den alltför trogne öfversättaren af *l'Orphelin de la Chine* och *les Incas*; men de voro icke mera tyskar, de voro nordmän, de voro skandina-

ver, de voro danskar. En absolut oförenlighet i lynnet existerar mellan Germaniens töckniga mysticism och det danska lynnet, så ljusst, så glädtigt, så lifligt, så lämpligt för berättelser, fabler, komedier och romaner.

* * *

Under ett och ett halft sekel intog Danmark första rummet inom den skandinaviska familjen. Köpenhamn var Nordens Florens. Föreningarne af lärde, literatörer och artister mångdubblades. Det var de danska tidskrifternas gyllene tid. *Patriotiske Tilskuer*, *Kritiske Journal* och *Kjöbenhavn's Universitets Journal* utöfvade ett anseeligt inflytande på Danmarks literära utveckling under andra hälften af adertonde århundradet. Sedan kommo *Minerva* af Rahbek, hvilken såg sin tid af europeisk ryktbarhet, och *Iris* af Poulsen. *Revue mensuelle de littérature* var en af den romantiska propagandans förnämsta organ, som fann väg öfver hela Europa från 1820 till 1840, *Nord et Sud* af Goldschmidt var på 1850-talet en af de mest spridda veckopublikationerna i Skandinavien.

Vi vilja därför långt ifrån ha sagt, att det nu är brist på talangfulla skriftställare i ett land, der poesien och romanen äro representerade af hr Faber, författaren till *Den tapre Landsoldat*, som blifvit en nationalsång, och herrarne Bergsæe, Kaalund, Richardt, Drachmann, Schandorph, Jacobsen, att ej förglömma de förhoppningar den nya generationens debutanter ingifva. Den förnämsta danska tidskriften är en lyxupplaga, särskild egnad de sköna konsterna. *Norden* utgifves samtidigt i Köpenhamn, Stockholm och Kristiania, men den har sitt högqvarter i Danmark. Denna tidskrift är *skandinavismens* sista tillflykt. Vi äro långt aflägsna från den tid, då Nordens tre nationer oupphörligt utbytte broderliga utgjtelser. Tegnér lagerkrönte Oehlenschläger, de danska studenterna och deras svenska kamrater möttes på skridsko på Sundet, som en kall vinter gjort till en isbrygga; t. o. m. norrmännen sände ombud till de skandinaviska festerna i Upsala och Karl XV, slutligen, uppmuntrade af all sin makt Kalmar-unionens återinförande. Dessa illusioner hafva nu skingrats. De tre brödräfolken ha aldrig varit mera långt ifrån att komma öfverens. Sverige och Norge lefva i

mycket dålig sämja under regimen af en gemensamhet, in-skränkt till suveränens person. Danmark, försvagadt genom sina inre strider, beklagar sig att det öfvergifvits af sina naturliga bundsförvandter, det ögonblick dess nationella existens var i fara. — Korteligen, skandinavismens doktriner äro nu i misskredit, men de skola förr eller senare visa sig vara enda medlet till räddning. Skandinavien är omgifvet af fiender. Sverige har förlorat Finland och Pommern, Danmark har beröfvats Schlesvig och Holsten, och segrarne af 1864 hafva kanske ännu ej mättat sin lystnad. I förväntan på att de tre folken skola glömma gammal och ny oenighet, kan man icke nog berömma *Nordens* redaktörers bemödanden att i en ypperlig tidskrift, afsedd för de tre konungarikenas intellektuella elite återgifva taflor af Björck, Johensen, Werenskiöld, och att ge ut sida vid sida sonnetter af Schandorph, Rosing och Geijerstam utan afseende på om dessa artister och dessa författare äro danskar, norrmän eller svenskar. Är det icke det bästa sättet att påminna Danas, Noras och Sveas barn om, att deras stamfäder äro af gemensamt ursprung och att de tre skandinaviska rikena hafva en gemensam arfvedel att försvara mot de inkräktare, som hota dem!

* * *

»Hur härligt det är, mitt fosterland, det gamla haf-omflutna Norge! Se, dessa stolta klippfästningar, som trotsa alla tidens angrepp! Som grafvårdar öfver förgångna tidsåldrar, stå de ensamma kvar under alla omstörtningar på vår jord, dessa hjeltar i blå harnesk med silfverkask på hjessan. — Bland Norges isfält har guden Thor behagat resa sin tron. Då han kör sin vagn i molnen, upprepa deras ekon hans namn och förtälja för Norden dess och dess gamla hjeltars ära.»

Ingen nationalsång kan gifva en trognare bild af ett land, ett riktigare begrepp om ett folks sinnelag. Norge är en kedja af berg, splittrade af oceanen, ett Schweiz vid hafvet, vildare, mera storartadt än det andra. Hela sjöar uttömma sig i ett enda fall af adertonhundra fots höjd. Genom fjordarnes trånga öppning tränger stormen ända till tretio lieues in i landet. Det är uti dessa landskap med glacierer, vattenfall och bråddjup som den skandinaviska rasen fortlevat i hela

sin renhet. Normännen hafva bevarat den handlingskraft, som utmärkte deras förfäder, nordmännen, hvilka genom sina bragder ödelade Europa under medeltiden. Plundrarnes söner ha endast i stället blifvit hederlige sjömän, hvilka för fredliga värf spara den oförvägenhet, den energi och den fyndighet, som deras förfäder utvecklade på stråtröfverier. Men den gamla märgen är icke uttömd; Norge är i våra dagar en plantskola för sjömän liksom under Harald Hårfagers, Olafs och Hakons tid. Knapt har det upphört att vara ett lydrike under Danmark, — för att under svenska konungarnes efterlätna spira njuta af en quasirepublikansk frihet, hvarmed det olyckligtvis ej nöjer sig —, förrän hafvet vimlar af dess segel. Denna lilla stat med knapt två millioner innevånare eger en handelsflotta på icke mindre än åttatusen fartyg, förande omkring sextiotusen sjömän. Kristianias befolkning har sedan 1865 fördubblats och utgöres nu af 125,000 själar. Endast i vissa af Förenta Staternas städer kan man iakttaga en lika snabb tillväxt.

* * *

Landets intellektuella utveckling har icke varit mindre rask. Före skilsmessan från Danmark, genom fördraget af 1814, egde Norge icke någon nationel litteratur. Nu åtnjuta Jonas Lies, Elsters och framförallt Kjellands arbeten en berättigad popularitet, icke endast i de skandinaviska landen, utan äfven i Tyskland, och Ibsens samt Bjørnsons namn äro kända i hela Europa. Helt nyligen har *Revue internationale* i Rom innehållit en serie artiklar om Ibsens alster och karaktär. Kanske vore det öfverdrifvet att i detta dystra skaldelynne, som aldrig velat hafva något bestämdt hemvist, och i denna dramaturg, hvars af melankolien jägtade genius utvidgat pessimismens gränser, se en trogen reflex af hans fäderneslands tankar och känslor. Nej, Norge med sin okuffiga energi, sin djerfhet, sin sorgsenhet, sin medfödda redbarhet, sina kallt tyglade passioner måste sökas i Bjørnsons verk.

Nyt Tidsskrift, som utkommer i Kristiania, har till hufvudredaktörer hrr Sars och Olaf Sklavan, men i sjelfva verket är Bjørnson själen i denna publikation. Omkring den store nationale skriftställaren har en plejad af talangfulla romanförfattare och poeter grupperat sig, hvilka så att säga på några år improviserat en norsk litteratur: Hrr Lie,

Kjelland, Janson, Wergeland, fruarne Thoresen och Collett. Några danskar, hrr Schandorph, Bøegh, Drachmann, äro medarbetare i hrr Sars' och Sklavans ansedda tidskrift. Det förut gällande primatet i den skandinaviska familjen är omvändt. Förut var det normännen, som skrefvo i Köpenhamns tidskrifter; för närvarande är det danskarne som begära gästfrihet i Kristianias revyer.

Intyg i anklagelsefrågan.

Af förekommen anledning får undertecknad intyga, dels att bref genom min öfersättningsbyrå afgått till redaktionen af »Le Figaros» i Paris med underrättelse om Aftonbladets beskyllningar, och dels att »Le Figaros» redaktionssekreterare, i bref af den 5 d:s till »Dagens Krönikas» utgivare, uttryckt sin oförmåga att förstå den egentliga meningen med Aftonbladets mystiska och intrasslade anklagelse.

Derjemte bifogar »Le Figaros» redaktionssekreterare i nämnda bref en förklaring att tidningen icke har någon personlig bekantskap med »Dagens Krönikas» utgivare eller med honom stått i något slags förbindelse, eller som orden falla sig på franska: »Ce que nous pouvons vous affirmer, si cela peut vous être utile ou agréable, c'est que nous n'avons pas l'honneur de vous connaître et que nous n'avons jamais été en relations avec vous.»

Stockholm den 8 November 1887.

J. Granlund,

Translator.

Vid ofvanstående vill red. af »Dagens Krönika» tillägga detta:

Då vi nu uppfyllt en nästan alldeles orimlig begäran, nämligen att skaffa bevis mot en ur luften tagen beskyllning af det allra barockaste slag, hvarom framställningen väckt den mest påtagliga förvåning hos red. af »Le Figaro» — då torde det icke vara för mycket begärdt att Aftonbladet nu erkänner sitt förhastande, för så vidt denna tidning sätter något värde på literär heder och ära samt icke äfven i detta fall vill stå i nivå med »Vårt Land». — Hvad vi för öfrigt ha att säga om hr Retzius med anledning af det passerade, blir föremål för en särskild artikel.

Hysteriska attacker i Aftonbladet.

»Nu skola vi begynna en domaredans.»

Gammal jullek.

»Då Ni öfvertog ledningen af Aftonbladet, utlofvade Ni offentligen att återföra tidningen till den fina takt och hållning, som utmärkte Lars Hiertas namn. Ni har svikit detta löfte och infört Aftonbladet uti hjulspår, der Ni sokt och lyckats öfverträffa det sansta, som någonsin förekommit i svenska pressen.»

A. O. Wallenberg till Gustaf Retzius.

Man känner sägnen om den gamle Barbarossa, som sitter och tar sig en grundlig lur i sitt berg långt bort i Tyskland, för att, när verklig fara är å färde, spritta upp ur sömnen och draga ut sitt hårdt ansatta fosterland till räddning. Tiderna växla och den gamle hedervärde gubben med sitt sida skägg sitter der nu bortglömd i sitt stenhvalf, men hans stam är icke utdöd, utan har sina aflägg äfven i våra näjder. »Den svenska literaturen och hedern» har ock sin Barbarossa, som nu en rundlig tid sutit slumrande i Aftonbladets unkna källarhvalf invid de berömda hökarbodarna, hvilka fylla den hedrande uppgiften att vara den ekonomiska grundval, på hvilken Aftonbladet såsom affär förnämligast hvilat. Han har derunder drömt en massa vidunderliga drömmar, drömt sig vara en oförliknelig publicist och politiker och förman, och han kunde gerna dermed fortfarit, ty den som sofver han syndar ej. Framför allt borde han för sitt välbefinnande undvikit att, såsom han den 25 sistlidne oktober uppenbarligen gjorde, vakna upp häftigt och besinningslöst.

Det var en mycket märklig dag i Aftonbladsannalerna. Ett, tu, tre rusar nämligen vår lille Barbarossa då yrvaken upp ur sin sömn, ger sig ej tid att afvakta familjerådets mening, utan störtar ut, svängande vidt och bredt och med de hiskligaste och

väldigaste fasoner sin Dyrendal, medan han fyller luften med sina hemskaste stridstjut. Han är grymt blodtörstig, och vreden kan ej stillas, förr än han sett Dagens Krönikas hjärteblod rinna och i sanden försvinna. Stackars Dagens Krönika! Nu blir det ej längre af att vara smått näsvis mot hrr Retzius, Torelius och Westfelt* eller mot den heliga fruntimmersklicken, den harhertade Lorénska styrelsen, mot hrr Anders Willman och Alfred Grandinson, förläggare-Tartufferna, hr J. Personne och d:r af Wirsén. Din sista stund är inne, böj knä, gör din sista bön och var redo att taga mot dödshugget, som den moderne Don Quijote nu riktar mot dig, för det du ohöfviskt misskänt hans sköna Dulcinea af Toboso.

Hvad, du vill inte falla ned, du vill göra motstånd! Men betänk, att dödsqualen bli endast dess längre och svårare. Du kommer då att proscriberas ur boklådorna, hvarom redan ukas utfärdats af en anonym »insändare» i Aftonbladet.** Och allt detta närmast därför att den der osedliga Figaro i Paris fallit på den tanken att syssla med de olika ländernas tidskriftsliteratur och att några medarbetare i Dagens Krönika varit nog fosterlandsförrädiska att välja franska signaturer eller intressera sig för fransk litteratur och konst. Om de kallat sig Per Flygare eller G. R. eller Lars Johan etc. samt sysslat med samundervisning eller »gift kvinnas eganderätt» eller mjölkbyttorna i Stockholm etc. ja, då hade kanske icke parisaren kommit att ofrivilligt störa den humane professorens nattro eller tangerat hans yrkesafund, och din nådatid ej tagit så hastigt slut.

* * *

När kvinnfolk åbäka sig med svimningar, hysteriska attacker etc., lär visst en vattså vara allra bästa medlet för att få dem till sans igen. Aftonbladscheferna ha ju redan hunnit få något af den hånets öfversköljning, som man alltid närmast vill tillgripa som svar på deras vanliga dumbheter, men för att de

* Skaffar hr Torelius läkedom åt själen, så hafva hrr Retzius och Westfelt snarare kroppen om hand. Jemte begagnandet af en *Egeria*, förete dessa senare dessutom den inbördes likheten, att de sakna allt be grepp om *attiskt* salt, på sin höjd egande kännedom om *engelskt*.

** Denne märkvärdige insändare tecknar sig *Lärare* — det är väl aldrig någon sådan der med Hiertaska familjemedel afönad amanuens som brukar finnas vid Karolinska institutet för att bereda professorn mera tid till ostörda publicistiska idrotter?

dock inte skola förkyla sig, så mycket mer som de för ett skämt ha ungefär samma respekt som den individ, hvilken tvättar sig en gång om året har för rent vatten, torde litet massage ofvanpå vara en behöflig efterkur och mera tilltala de medicinskt intresserade. Seansen behöfver dock icke stå länge på, då vi derunder icke skola spara våra tummar och krafter för öfrigt för att göra behandlingen så effektiv som möjligt. Skulle någon tycka, att vi dervid handskas altför hårdhänt med de fina professorslemmarne, så må de vara öfvertygade om att vi sjelfva inse, att det är ett behandlingssätt, som icke lämpar sig precis för hvem som hälst, utan hittills har det varit endast denne professor, hans konfrater i Vårt Land och hr John Personne, mot hvilka något sådant kan komma i fråga, och som vi hoppas, behöfva nog icke håller i framtiden några andra kureras med samma eftertryck.

Uppriktigt sagdt, tänkte vi, att hr redaktionsdirektören af en ganska bitter erfarenhet skulle känt sig varnad att icke i brådkastet ge sig i delo med »Dagens Krönika», utan föredragit att på sin högsta höjd knyta näfven i kjolsäcken. Han borde i sanning vara fullt belåten med hvad han redan fått, och i vårt ömma hjerta ämnade vi också låta honom i ro och lugn begrunda de lärdomar, vi redan bibragt honom, och endast gripa in då olaterna blefve för svåra. Men nu tyckes pilten för länge fått vara på egen hand och behöfver uppenbarligen en uppfriskning af intryckena från den förra afbasningen. Och blir svedan för svår, så »tu l'as voulu, Georges Dandin», d. v. s. på ren svenska: skyll dig själf, den som ger sig i leken får leken tåla.

Naturligtvis kommer han att voja sig otäckt och forcera de fattiga två hesa toner — eller kanske är det endast en — hans polemiska röst har till sitt förfogande och skrika på skandal, personliga angrepp etc. Men det skall icke hindra oss att hålla fast munsjörn, som, när det gäller att hovera sig vid valrörelser, dödsruneskrifvanden, tagande en och annan notabilitet på entreprenad etc. etc., i sjelfva verket icke alls är så försagd, om ock en och annan naiv själ måhända skulle kunna känna sig duperad af det äfven till det yttre löjligen poserandet med å ena sidan modesti och humanitet och å den andra forcerad sakkunnighet och djupsinnighet. »Ich kenne dich, Spiegelberg!», och utan att pretendera någon ovanligare förmåga att kritiskt ransaka hjärtan och njurar, kan man lätt anse sig ha den karaktären på sina fem fingrar.

För vederbörandes egen skull är det verkligen att beklaga, att redaktionsdirektören, hvad polemik beträffar, ej gått det bittersta grand framåt på dessa tre åren han fuskat i publicisteriet, utan står precis på samma tafatta ståndpunkt som när han började. Den retzianska polemikens yttre habitus var då och är nu: hafsighet och slarf i att ta reda på sakförhållanden samt i naturligt samband dermed ofta ett rusande åstad i ogjordt väder, grumlighet i tankegången, klumpighet i ordalagens tournering, ingen blick för hvart och huru angreppet bäst bör riktas samt som en ram om alt detta uppblåst egenkärlek och tartufferi *à la* sårad och misskänd oskuld, som tyvärr alltid har till motståndare de lumpnaste och karaktärlösaste personer. Den, som minnes A. B:s konflikter med Wallenberg, Stockholms Dagblad m. fl., måste medge att denna vår karaktäristik är sann. Vi skola nu i det följande, mest till A. B:s egen nytta, analysera dess angrepp mot oss, och om A. B. allvarligt behjärtar de vinkar vi därvid gifva och hvad vi här ofvan yttrat, skall A. B. kanske i det hänseendet småningom kunna förvärfa en draglig förmåga, om ock själfva anlagen alltid äro apokryfiska. Men vi skola dessförinnan ge redaktionsdirektören ett ärligt menadt råd, ett råd så godt som två, och han skall för det icke behöfva honorera oss efter annan norm, än den han sjelf följer, när det är fråga om medarbetares extra- eller öfverarbete. Det rådet lyder som följer: »tappa aldrig kontenansen, när ni skall fram och polemisera, utan sof då hällre ett par dar på saken eller, hvilket vore ännu bättre, låt någon annan skriva».

Af skyldig uppmärksamhet mot vår läsekrets — för en tidskrift proportionsvis vida större än Aftonbladets kan anses vara för en tidning — ha vi på annat ställe i detta häfte till beskådande framlagt det märkeliga fynd A. B. i sin öfversvallande glädje trodde sig ha gjort i franska Figaros spalter och som skulle bli den slungsten, för hvilken Dagens Krönika, till lättnad för somliga, men afsaknad för andra, skulle falla död till marken. För att försätta sig i vederbörlig stämning och värdigt bereda sig, inledde Aftonbladet attacken mot Dagens Krönika med några oartigheter mot verdensbladet Le Figaro. Då de påminna tämligen mycket om hundgläfsset i det bekanta poemet, uppehålla vi oss icke dervid.

Men, i förbigående sagdt, när nu Figaro är en så illa berömd och föga aktningsvärd tidning, då måste väl ock de publicister, som förnämligast representera densamma, äfven vara så-

dana, som man häst bör undvika och åtminstone icke frivilligt uppsöka. Under sådana förhållanden torde det tillåtas att till hr redaktionsdirektören framställa en vördnadsfull interpellation för att få klarhet i en eljest svårbegriplig sak. Kan det vara öfverensstämmande med verkliga förhållandet, att när hr Albert Wolff gästade Stockholm förlidet år, han bevärdigades med ett besök, icke blott af A. B:s redaktionsdirektör, hvilken ju såsom herre eger den tvetydiga förmånen att kunna besöka mindre väl ansedda ställen, der ej fruntimmer få sätta sin fot, utan ock — och det är det egendomligaste — af hans fru gemål? Å ett håll har man velat finna anledningen till att det skett i syfte att förvärfva en utländsk notabilitet som dekoration vid dinerbordet eller på en mottagning. Andra ha velat tolka saken som så, att de båda Aftonbladscheferna kommo för att dels genom autopsi och dels genom eget förhör möjligen lära sig känna igen en verkligt spirituel skriftställare, så att vid förefallande omständigheter deras egna tidningsspalter och redaktion skulle kunna hålla sig fria för ett sådant otyg.

Utom det dåliga betyget till Figaro får man i prologen egentligen veta, att A. B. funnit »Le reviewers» skildring af de skandinaviska literära och tidskriftsförhållanden å ena sidan innehålla så många befängdheter, att man der bakom svärligen kunde tänka en svensk och »knappast häller» en norsk eller dansk penna (en mycket lyckad form för en skandinavisk komplimang), men å andra sidan ger samma skildring en tydlig fingervisning om att förf. genom bemödanden »från visst håll» blifvit vilseförd. För Figaroartikelns återblickar på föregående skeden af den skandinaviska literaturhistorien åter får »något gammalt konversationslexikon» (hvilket?) bära hundhufvudet. Vi behöfva väl icke nämna, att detta Aftonbladiska hors d'oeuvre dessutom prydes med några små okvädinsord och satiriska omdömen i samma fyndiga och rikt varierande genre, hvori prof. Retzius är som bekant så utomordentligt framstående.

Efter en resumé af Figaroartikeln, hvilken resumé dock icke öfveralt utmärker sig för den bästa öfversättningskonst* eller fullt träffande resumerar innehållet, kör A. B. upp med sitt grofva positionsartilleri, och nu börjar en gräslig eld med pjäser ända till sprängning laddade med skandaler. Men tillika känner sig redaktionsdirektören till en början så förinner-

* Jemför i det föregående sid. 863.

ligt lycklig att med sin genialiska fältherreblick ha kunnat anordna en sådan betäckning för sig sjelf, att väl motståndaren derifrån kan rikligen öfverösas med det Retzianska snilletts polemiska kartescher, men på hans egen sida icke den minsta manspillan behöfver uppstå, icke ens i fråga om »ansvaringen», hvars bestämmelse naturligtvis är som bondens i schackspelet att vid behof »offras upp». Han »skäller» visserligen genomgående i hela artikeln på denna tidskrift och äfven på dess utgifvare personligen och söker slå mynt af hans och »Vårt Lands» fäjd i vintras om en literaturrevy i Athenæum, men kryper som sagdt ändå hela tiden bakom det skydd, som förmenas ligga bakom den omständigheten, att, såsom han senare, något ansatt, i sin ångest utropar: »Vi hafva för öfrigt ej sagt, *hvem* som härvid varit behjelpig, endast att sjelfva *saken* föreligger ganska oförtydbar».*

* »Vårt Land», som under höga jubelrop införde Aftonbladets fiskalska aktion mot »Dagens Krönika», i tanke att här hafva ett riktigt *gefundenes Fressen*, iakttog ett något skiljaktigt förfarande beträffande de af oss meddelade upplysningarna. Aftonbladet intog nämligen dessa, sålunda visande sig hafva icke helt och hållet glömt bort all publicistisk »savoir vivre», ehuru hr redaktionsdirektören icke har reda på ens den enkla regeln, att det tillkommer den, som *gör* en anklagelse, att bevisa dess riktighet. I stället resonerar han som Per Degn och säger: »Bevisa ni motsatsen!»

Men hur gjorde nu »Vårt Land»? Vi tillstälde denna tidning en kort skrifvelse, hvori vi yttrade: »*För så vidt den plägsed, som iakttages i hederliga tidningar, följes i ert blad, torde de i Aftonbladet meddelade upplysningarna äfven få instyta i »Vårt Land.*» Vi tänkte oss verkligen möjligheten, att »Vårt Land» skulle vilja räknas bland hederliga tidningar, men V. L. har nu sjelf gifvit ordentligt intyg på motsatsen, i det tidningen nämligen *icke* införde det helt korta beriktigandet, som bestod i ett bref från »Le Figaros» redaktionssekreterare, hvori denne hemställde till »Dagens Krönikas» utgifvare om att erhålla ett exemplar af tidskriften, för att, om innehållet befunnas kunna intressera franska läsare, låta en redogörelse för »Dagens Krönika» inflyta i en af namngifven fransk författare redigerad och den 16 juli påbörjad artikelserie i »Le Figaro» beträffande utlandets tidskrifter.

Dessa upplysningar voro *fullkomligt värdelösa*, förklarade »Vårt Land», hvarför tidningen icke intog dem, för öfrigt ursäktande sig med att »Dagens Krönika» skulle nyligen hafva gjort på samma sätt beträffande ett genmäle mot en i tidskriften införd uppsats om Upsalaföreningen »Verdandi». Utan att fasta oss vid det besynnerliga deri, att ett Guds barn, sådant som hr Torelius, kan vilja handla på samma sätt som ett verdens barn, sådant som utgifvaren af »Dagens Krönika», skola vi taga oss friheten nämna, att det förmenta beriktigandet af Verdandi-artikeln alldeles icke var något beriktigande, utan i stället en i ohyfsad form affattad vidlyftig apologi för hrr Alin & konsorter, hvilken skulle i tryck upptagit kanske inemot ett ark (16 sidor) eller, efter tidningsberäkning,

»Hvad du vinner, hjelterykte vinner du ej därpå», snälle professor. Att slå till reträtt redan nästa dag! Hvad vittnar det väl om annat än dels att den naturliga fegheten tagit ut sin rätt och dels att han vaknat till insigt om att ha rusat Åstad i ogjordt väder. Men »Le reviewers» välvilja mot Dagens Krönika verkade tydligen på honom som anblicken af rödt kläde på en folkilsken tjur, hvilken då genast börjar fnysa och stampa i marken. Efter åseendet af Storhertigiinnan skulle vi dock snarare vilja förlikna professoren med generalen Brum Brum, han som, bara ordet fienden nämnes, råkar i extas och domderar och bråkar alldeles förfärligt med ord, åthäfvor och sabelskrammel, så att hans vänner ha vådligt bestyr, att hålla honom tillbaka, ty i sådan situation är han — farligast för sig sjelf. Hvad som egentligen tyckes förundrat A. B. och naturligtvis ännu mer »Vårt Land» och hvari de trott sig finna ett ovederläggligt bevis på Krönike-utgifvarens brottslighet, det är — tänk så märkvärdigt — att en stor verldstidning, när den företar sig att i tur och ordning behandla de olika ländernas tidskriftsförhållanden, skaffar sig och vill honorera (kanske det är der skon klämmer?) personer, som icke äro alldeles okunniga om det ifrågavarande landets förhållanden eller oförmögna att sätta sig in i detsamma. Hvilken naiv sjelfbekännelse af de båda tidningarna! Från den der i alla möjliga hänseenden obildade publicistiska prestahopen i Vårt Land kunde man måhända vänta en dylik enfaldig öppenhjärtighet, men knappast från en vetenskapsmans tidning.* Det är äfven svårt att inse, hvarför icke i sjelfva Paris med dess talrika skandinaviska koloni skulle kunna med

åtminstone ett halft dussin spalter. Framställningen var för öfrigt så puerilt underhållig, att den, som man finner, icke ens aktades värdig att upptagas i »Vårt Land», som eljest icke plär vara synnerligen kräsmagad beträffande de till bladets fyllande insända bidragen.

* Det är ett verkligen rörande och glädjande skådespel, hur den andliga frändskapens röst ända till sist lyckas göra sig gällande. På sin meritlista kan »Dagens Krönika» åtminstone uppföra det, att den, liksom Octave i »Pot-Bouille» med makarne Pichon, fört Aftonbladet och Vårt Land i hvarandras armar. I fäjdén mot oss har nämligen »Vårt Land», glömmande sina gamla antipatier mot A. B., trädt fram som dess enda bundsförvandt. Och A. B. har å sin sida fört sökt Vårt Lands hjälp.

Till de båda ädla kämparnes inbördes uppbyggelse skola vi dels citera det ryska ordstäfvet: »Den ena smutsiga handen tvättar den andra och båda bli rena» och dels erinna A. B. om den klumpiga nalle på vauxhallen, hvilken kunde hålla kuraget uppe något så när, tills han fick mottaga bifallet från ett visst håll.

god vilja uppletas någon, som vore så pass inne i ämnet, att man icke behöfde gå öfver ån efter vattnet. Men »Le reviewer» har haft »altför mycket reda på härvarande intimare förhållanden», säger A. B. Hvad det skulle vara för »intimare» förhållanden, behagar dock tyvärr icke tidningen närmare precisera eller i sin redogörelse ens antydningssvis framhålla. Och hvad nu det beträffar, att endast Dagens Krönika och ej »Nordisk tidskrift» och »Ny svensk tidskrift» derjämte nämnas, hade det nog varit klokast för A. B., om det medelst telefon eller ett par af sina så synnerligen presentabla notisjägare, som ha till uppgift att genom sina besök i ämbetsverk etc. utplåna byråkatiens naturliga antipati mot murflar, först och främst förvissa sig om, huruvida dessa båda tidskrifter mottagit och följt Figaros artiga uppmaning om exemplars öfersändande. Det kvarstår dock i alla händelser såsom ett för Aftonbladet och konsorter synnerligen ledsamt faktum, att D. Kr., utan understöd från någon förening eller förläggare, lyckats förvärfva sig en spridning vida större än de båda andras sammanlagda och således redan derigenom i högre grad varit egnad att tilldraga sig uppmärksamhet, och trots korpalåten från A. B. och »en lärare»* visa dess aktier ingen tendens att falla. Vidare tyckes A. B. vara nog enfaldigt att tro, att vi på något sätt skulle sammanrotat oss med hrr Bojesen och Geijerstam om något reklamgeschäft med Figaro till organ för att derigenom skaffa A. B. myror i hufvudet.** Hvad det sista beträffar, kan Aftonbladet vara förvissadt om, att det tro vi oss vara karlar till ändå utan någon sorts hjälp utanför tidskriften, och hvad D. Kr. skulle egentligen skörda för vinst af att bli känd i Frankrike, återstår för A. B. att uppvisa. Deremot torde vara tämligen själfklart, att A. B. genom sina klumpigheter både förr och nu, ofrivilligt, men nitiskt gjort en god reklam för oss. Vi antaga, att A. B.

* I hvilket ämne? — Åtminstone, att döma af språket, inte i *humaniora*.

** Med künnedomen om Aftonbladets sätt att ibland resonnera skulle det alls inte öfverraskat oss, om det hade på sitt diplomatiska språk insinuerat, att det varit vi som ytterst varit roten och opphofvet till hela Figaroplanen och att det endast varit för att »reklamera» för Dagens Krönika skulle komma fram mera naturligt och osökt, som de andra europeiska länderna fått vara med på ett hörn. Att Aftonbladet det ej gjort, beror väl på någon tillfällig distraktion, ty det hade varit i stil med det hela.

vid närmare eftertanke af sig sjelf inser den minimala bevisningskraft, som ligger deri att »Lø reviewer» med förkärlek dröjt vid de om Frankrike påminnande signaturer eller ämnen, en och annan af våra medarbetare valt, och någon vidare klargöring af A. B:s begrepp i det hänseendet torde därför vara obehöflig.

Det förspörjes understundom hos åtskilliga hrr tidningsutgifvare en viss naturlig benägenhet att anse sig sjelfva egentligen vara till för att som ett slags smågudar taga mot hyllning och beundran samt därför vara berättigade att kritisera allt, medan åter ingen, åtminstone ingen af lägre rang, är kompetent att skärskåda dem sjelfva. Vi kunna mycket väl förstå, att A. B:s nuvarande redaktionsdirektör af flera skäl med stor förtjusning accepterat den uppfattningen, men för att ge styrka åt densamma och imponera på kritiklusten kräfras verkligen helt andra medel än att jämt skrika på »skandal», »skandal». Det är för utnött och tjenar endast till att ge ytterligare relief åt den inre känslan af oförmåga att vederlägga den besvärliga kritiken eller ens bjuda till att genom advokatyr förtaga intrycket deraf. Och särskildt kan det vara skäl att lägga märke till, att på hvilket område vi än angripit Aftonbladet, har det altjämt blifvit oss svaret skyldigt, och nu har det haft intet annat att taga till än — *sit venia verbo* — en massa ovet och tjut på skandal. De tjuven ha tyvärr alldeles för utprägladt slägttycke med nödrop. Lemnande fullständigt å sido den indirekta förolämpning mot de många aktade män och kvinnor, hvilka hedra oss med sina bidrag, hvilken ligger uti Aftonbladets hemska anatmata mot D. Kr., skola vi med några rader belysa innehållet i desamma. Så, Dagens Krönika skulle vara en skandalskrift, och det säger Aftonbladet. Det menar väl dermed i främsta rummet alla de artiklar, der vi sett oss befogade att mer eller mindre utförligt taga Aftonbladet och dess ledares ytlighet eller hållningslöshet såsom tidningsmän eller chefer i allvarlig upptuktelse. Men *vågar* Aftonbladet verkligen fullt öppet bestrida, att icke våra uppgifter i all hufvudsak varit fullt exakta och sanna? Vi tro verkligen icke, att det har samvete till det, och vi erbjuda oss, om Aftonbladet så lyster och under förutsättning att en *fullt opartisk och sjelfständig* hedersdomstol skulle kunna åstadkommas, att inför densamma med fullt klara och ovederläggliga bevis både styrka och utveckla våra anklagelser, om ytterligare bevisning förutom

den redan förebragta anses erforderlig. När vi äro inne på detta kapitel, kunna vi för resten fägna Aftonbladet med den upplysningen, att vi, speciellt med anledning af Scævola Redivivus', uteslutande ur varmt och oegennyttigt intresse för publiciteten framsprungna artiklar i 4:de och 5:te häftena innevarande år, fått från professors- och läkarehåll mottaga åtskilliga uttryck af instämmanden och bifall, ja, en och annan har t. o. m. tyckt att hr redaktionsdirektören fått alldeles för litet. Och det har icke berott af någon sorts sårad kärnfångna öfver det hr professorn »murflar» — ty de afsedda personerna ha alldeles för goda hufvuden att hysa sådana fördomar — utan af motvilja mot *sättet*, hvarpå han fuskat i det yrket.*

Men hvar skon eller rättare sagdt toffeln allra mest synes ha klämt och derigenom föranledt till det hysteriska vredesutbrottet, är på de ömtåliga punkter vi berörde i senaste häfte, då vi togo oss friheten att dels till ömkande prisgifva den löjliga feghet, medlemmar af Lorénska styrelsen lagt i dagen, och dels till ett outsläckligt löje den efterhängsenhet, hvarmed den ena aftonbladschefen på offentliga ställen skyltade med sin bekantskap med Ibsen. Det torde vara svårt för Aftonbladet att bevisa, att icke andra skådespel

---

* Ehuru vi redan i korthet svarat på de något farbroderliga råd, G. H. T. gifvit med anledning af dessa sistnämnda artiklar, så torde ytterligare ett par ord här icke sakna sin befogenhet. Då Handelstidningens redaktion, för hvilken de forna aftonbladisterna alltid hysa sympati och aktning, äfven då ståndpunkten afviker, mer än en gång satts i tillfälle att mer än de flesta utanför stående taga kännedom om de högst singuliera aftonbladsinteriorerna och Handelstidningen en och annan gång funnit sig nödsakad att rikta ett varningens ord till A. B., förefaller tidningens antydda partitagande för A. B. icke fullt motiveradt. För resten, hvad en tror sig kunna verka genom ett tal vid middagsbordet inför en mindre åhörarkrets, torde en annan få fresta i skrift, och undras må, om icke våra tidskriftsartiklar haft vida mer gehör med sig än ett visst »Tischreden».

Ur Handelstidningen för den 22 jan. 1886 skola vi för öfrigt af lätt förklarliga skäl citera några rader med anledning af A. B:s ömkliga beteende i historien om H. Bangs artikel (jfr D. Kr. H. 5 s. 503). Orden disharmoniera icke så särdeles med hvad vi själfva flera gånger sagt och lyda som följer: »Aftonbladet kan i ett anfall af förskräckelse och föregelse icke med nog bitter fördömelse öfverösa (Bangs) den skämtsamma uppsats . . . Det är att taga munnen bra nog full. Är manne något tryckfrihetsätal i görningen? . . . »Artikeln visserligen något själfsväldig», men att i *vårt land* falla öfver honom med slika klubbslag af sådan anledning är dock något våldsamt.»

än de på scenen äro underkastade offentlig kritik och att icke den som giljar så begärligt efter den offentliga uppmärksamhetens rosor äfven må hålla till godo med törnena. För att inse att behaget för alla kvinliga Ibsenentreprenörerna vid festen å Grand hôtel och festrepresentationen å Stora teatern skulle betydligt reducerats, om icke det just funnits en större allmänhet att åskåda — och afunda — deras lycka, behöfves ej synnerligen skarp psykologisk blick. Om de voro uppriktiga, skulle dessa entreprenörer kunna hålla ungefär samma tal som skomakaren i Lycko-Per till statyn: »Du tror, du gamla Schulze, att det är för *din* skull vi sjunga, för *din* skull vi hålla tal; kan du inte begripa, att det är för vår skull; vi behöfva en stor man för att skjuta fram när vi befinnas vara för små* . . .»

Och hvad särskildt Aftonbladet beträffar, är det ett hänsynslöst tartufferi eller en häpnadsväckande dumhet, när det, den svenska salongliberalismens mest representativa organ, söker med all gewalt exploatera författaren till Gengångare, En folkfiende etc.

Uti sitt anfall mot oss skyltar redaktionsdirektören med den sjelftagna hederstiteln »svenska litteraturens verkliga vän». Att han inte skäms! Bär man sig då åt på det sättet, som han har gjort? Så länge han inbillade sig kunna för sitt planlöst anlagda tidningsgeschäft** draga fördel af en

* Det ofvan antydda sättet är nog det med största förkärlek använda för att man må vara i tillfälle att riktigt frässa i medvetandet af sin lycka, men det fins äfven andra sätt. »Delad lycka är dubbel lycka» och der torde man ha att söka den naturligaste förklaringen till den storslagna generositeten från aftonbladschefernas sida att till Ibsenfesten på sin bekostnad inbjuda den allra största delen af aftonbladsredaktionen. Det var uppenbarligen en ädel önskan hos vederbörande att såsom en passende oppmuntrau bereda sina underordnade det stora nöjet af att personligen bevittna sin kära fru patronessas underbara triumfer i hennes bravurrol såsom den store Ibsens bordsdam och sällskap.

** Det var på den tiden hr Retzius drömde om att göra Aftonbladet till någonting motsvarande verldsbladen. Med en blygsam sjelfkänedom och insigt om sitt arbetes lägre värde hade han nämligen börjat med att nedsätta sin tidnings pris till hälften af hvad det förut varit. Men han ångrade sig beträffande blygsamheten och försökte t. o. m. att ge åtgärden sken af öfverlägsenhet — i det han sköt skulden på »*L'Indépendance Belge*». Denna tidning hade någon gång nedsatt sitt pris, och därför tyckte sig redaktionsdirektören för Aftonbladet böra göra det samma. — Sedan kom ordningen till »*Times*». Aftonbladet tillkännagaf, att »likasom Times och andra utlandets större tidningar hafva äfven vi för afsigt att hädanefter i våra spalter lemna plats för insända uppsatser,

anslutning till den literära riktning, som här i landet representeras af vår yngre uppspirande literatur, var han mycket vänligt stämd mot den. Men samtliga dess representanter finga ett mer eller mindre snöpligt respass, sedan han kommit underfund med att deras popularitet icke var så stor, som han från början inbillat sig. Han! som sedan dess i hvad på honom ankommit antingen med fullständig tystnad förbigått deras arbeten eller t. ex. beträffande fru Edgrens »Hur man gör godt» och Strindbergs arbeten fyllt några spalter med hvarjehanda snack, som skulle föreställa recensioner, men dervid icke har haft det moraliska modet att med öppet visir förfäktat sina åsigtter, utan bakom en förklädnad, som skulle egt en förvillande likhet med en annan person, om nämligen inte stilens klumpföt stuckit fram och förrådt mannen då som så ofta annars. Och att från samma håll, der man inte bättre fattar andemeningen i »Vildanden», än att tro att den rör sig om pligten att »uppdaga makarnes förflutna lif», eller har mera aktning för en författare af Kiellands rang än att stämpla en hans pjes såsom bäst egnande sig för en variété, utan uppenbarligen känner sig mest tilltalad af en Marlitts, hästslagtar Ekeblads eller Björn Cederbergs författarskap, komma att taga literatur eller författare på enterprenad, det eger ett altför starkt tycke med — humbug.

Af mellankommande omständigheter har D. Kr. funnit sig föranlåten att utvidga sin ursprungliga uppgift och äfven draga fram och belysa åtskilliga missförhållanden, som det närmast åläge de stora liberala tidningarna att gripa in emot, men hvilket de af en eller annan anledning behaga uraklåta. Våra angrepp mot Aftonbladet ha hufvudsakligen afsett sådana försummelse och dermed änna vi fortsätta, om Aftonbladet altför mycket återfaller i sina Retzianska skötesynder, hvilka — efter våra artiklar i våras — en tid voro

---

äfven der dessa icke sammanfalla med våra egna.» Detta lät ju synnerligen generöst, men hvarför man just så blygsamt skulle sammanställa sig med verldsbladet par préférence, var något svårt att förstå. Och i tillämpningen har Aftonbladet ofta förgätit denna gyllene regel, i det insändare fått i A. B:s »breflåda» läsa uppmaningar att återhemta uppsatser, som dessa förmodligen inlemnad i hopp om den der utlofvade efterföljelsen af det engelska verldsbladets fördomsfria traditioner. Jämför den utförligare utredningen i D. Kr. 1885, artikeln »om förklädnad» etc.

mindre uppenbara. Icke skrämmas vi af några stora ord eller hur full A. B. än må taga sin hedervärda mun.

Och nu, hr professor Retzius, ännu ett godt råd, förr än vi tills vidare skiljas. Jag vet inte om det var till *er*, en skämtare yttrade: »Om man tar hufvudet ifrån *mig* och pengarne från *er*, så äro vi jämspelta.» I hvilket fall som helst är det emellertid önskvärdt att man ej måtte taga pengarna ifrån *er*, eller rättare sagdt, måtte ni ej opraktiskt förskingra hvad *er* svärfar församlat i ladorna! Behjerta det råd vi gifvit *er* sid. 874 och utsträck dessutom det förbjudna området till författarskap i tidningen i allmänhet. Men då ni nu snart flyttar in i ert nya tidningspalats, tag då med *er* eder ansvarig — det är lugnt och godt att ha, när ni gör äreröriga beskyllningar, för hvilka ni sjelf önskar vara juridiskt oåtkomlig — tag också med *er* några af viktualiehandlarne, för att deras hyror må utgöra grundstommen i »utdelningen», men, misstyck icke, det är i ert eget intresse — lemna kvar Egeria!

Musikalisk revy

af

Volontaire.

K. Stora Teatern. Nyhet: En jernridå. Repriser: Carmen, Trollflöjten, Muntra fruarne, Judinnan, Ernani, Martha. Gästspel och debuter: Amalia Riego, Fredrik Stenfelt, Sofia Lindgren, Anna Klemming. -- K. Musikaliska Akademien: Sigrid Arnoldson, Agnes Janson. — Vasateatern: Amor Gengångare.

K. Stora Teaterns första nyhet för spelåret gick af stapeln redan höstterminens *första* afton.

Mirakel! Huru stukade böra icke alla teaterns veder-sakare känna sig, som pikat dess direktion därför att den först bortåt första April till brukar bli färdig med sina mer eller mindre märkvärdiga nouveautéer — stamtidigt alltså som de stora parisiska toilettmagasinerna skicka kring prof-ver på sina!

Nej, tänkte styrelsen, nu skola vi visa dem, hvem de pikat hafva.

Man undrar blott hvarför ej den nya pjesen införskrefs tidigare på sommaren, så att ej halfva September hann gå åt innan teatern blef färdig med dess uppsättning.

Ty med denna pjes skulle man börja, ingen repris, som alltjemt annars. Man *kunde* icke annat.

Nåväl, en fullsatt salong tog också denna afton pjesen i ögnasigte och fann den särdeles väl fyllande sin plats. Planen befanns god och vidsträckt, några longörer märktes ej, det tekniska arbetet var öfver allt beröm, pjesens gång var lugn, föga bullrande, men nådde ofelbart sitt mål. Dess yttre sida hade visserligen föga för skönhetsinnet lockande, men å andra sidan kunde blott *en* lucka upptäckas i dess

sammanhang, en lucka, som dock lär komma att visa sig nödvändig, när man derigenom får vissa förklaringar vid vissa tillfällen, en originel lucka, således motsatsen till alla andra dylika i andra pjäser, der man dymedelst brukar få sammanhanget allt annat än klart för sig.

I dessa syndfulla tider torde ej vara ur vägen att nämna några ord om pjесens moral. Den är förträfflig. Allt dygdigt folk bör glädja sig åt dess jernfasta, samhällsbevarande tendens.

Angående utförandet berömma vi först ensemblen af det hela. Skulle någon enskild nämnas, bör det i första rummet bli hr *P. F. Lindström*, hvars genialiska förmåga i denna branche är lika känd som välkänd.

Till sorg för Svenska Dagbladets svenskifrande recenser är originalet till pjесen — rysligt att säga! — af rysk börd. Den som satt öfver stycket till svenska publikens båt-nad lär vara en viss ångbåtskapten, jag mins ej hvem, den svenska bearbetningen är gjord af herrarne Bolinder, den svenska lokaliseringen slutligen af hr *P. F. Lindström* med benäget biträde af flera krafter.

Hade styrelsen låtit publiken gå från teatern genast efter denna lyckade nyhets slut, skulle denna publik säkert gått hem med de bästa förhoppningar för framtiden, lockande till upprepade, flitiga besök under säsongens lopp. Men nu ville teaterns oijckliga stjerna att styrelsen fallit på det orädet att ge en efterpjes åt aftonens pièce de resistance.

Det skulle föreställa »Carmen», Stockholms favorit-opera, men vederbörande hade säkert förtagit sig på förpjesen, krafterna räckte ej till för efterpjesen. Jag har aldrig trott mig få se Bizets mästerverk så gifvet — allraminst i Stockholm, der jag sett verkliga mästerföreställningar af den operan.

Det var lilla fru *Edling*, som gjorde att publiken satt kvar. För hennes skull höll man till godo med trassliga körer, högljudd orkester och — inga röster. Resp. korister voro som omorgnade i halsen och läto allt annat än vackert. Orkestern var dock så kamratligt vänlig att den *öfverskyldde* det mesta.

Hvad aftonens don José menade var ej godt att förstå. Som Carmens älskare var han en Plato af första rangen. Och Carmens mördare!

Hr *Strandberg* tyckes mer än väl ihågkomma sin bravuraria som Phumling i Theblomma:

»Om jag morskar mig i bland, så sker det endast helt beskedligt.» Ja, Phumling gick i allmänhet alltför mycket igen i denna fuimlige och senfärdige uppländske spanior.

Ifall det är meningen att hr S. skall fortfara vid Operan, bör oförtöfvadt ett kontrakt ingås mellan honom och orkestern, att den senare alltid under hr S:s sång spelar piano pianissimo. Annars inskränker sig större delen af publikens njutning af hr S:s sång till nöjet att se honom gapa.

Och det är skada — ty hr S. har en liten vacker romancetenor med en timbre som i äkta kristallinisk tenorklang erinrar om hr Ödmans före dennes utländska resa. Derjemte är hr S. musikalisk — *naturligtvis*.

Jag kan ej uppehålla mig med allt hvad hr S. bör söka tillägna sig för att bli en god operasångare — att få fram rösten, artikulera, frasera, prononcera o. s. v. o. s. v. — ännu mindre med den dramatiska sidan af saken, ty i den vägen är jag rädd hr S. aldrig kan bli något, utan jag inskränker mig till att förorda ofvannämnda kontrakt tills dess hr S. bättrat sig eller afgått.

Om det var föga underligt att fru Edling-Carmen ledsnade på denna don José, var det deremot så mycket märkvärdigare att hon kunde fästa sig vid Escamillo, toreadoren från Granada, sådan denna nu presenterade sig på k. operans scen.

Det var unge hr *John Örtengren* som var utklädd till Escamillo. Utklädd — ty aldrig har en person på scenen förefallit mig så utklädd som just hr Örtengren. Intet tecken till illusion, till dramatisk karakteristik, till objektiv framställning, med ett ord intet tecken till — Escamillo!

Det hela gaf bilden af en ung vacker salongssångare som man klädt ut i spansk torero-uniform, i hvilken han naturligt nog känner sig både ovan och generad. Sångföredraget är också äkta salongsmessigt, diskret, tempererad, sentimentalt och framförallt så inlärdt och ofritt som möjligt.

Och detta skall vara den dräplige, skroderande, hetblodige, fruntimmersförtjusande spanske arena-hjelten!

Ledsnade Carmen på José, så var det å andra sidan ej underligt att José ledsnade på Micaïla, ty fröken *Karlsohn* är mer än ledsam i den rolen. I min förra revy nämnde jag på tal om frk. K:s Anna (Muntra fruarne) att hon ej passade för älskarinnepartier. Det var rösten jag då talade om. Tycker nu k. teaterstyrelsen att frk. K:s sångföredrag

är så varmt och innerligt, hennes uppträdande och spelsätt så injukt och lämpligt att frk. K. nödvändigt *måste* fram som (i dubbel mening) *olycklig* älskarinna — både i stor stil (Donna Elvira) och i idyllisk (Micaëla)?

Frk. K. är beklagansvärd och k. teaterstyrelsen — beklagansvärd. Med nöje erkänner jag att säsongens andra Carmenföreställning gick bättre i orkestern och kören. T. o. m. småkyttingarne redde sig berömligt.

Men till min stora förvåning får jag i Carmens entréscen på bron syn på fröken *Almati*, Adèle Almati född Fich.

Hvad nu? Har icke Pauline Lucca varit så vänlig och tacksam för all enskild och offentlig välvilja att hon skaffat sin unga konstsysster ett briljant engagement på kontinenten såsom primadonna d'alto?

Och frk. A., som — enligt N. D. A. — tog ett så »hög-tidligt farväl» af oss i våras, då hon sjöng Azucena gratis och för intet!

»Men gråt ej, jag kommer väl åter!»

»De lockande anbuden», som N. D. A. talar om, frestade då ej denna sannt patriotiska artist att emigrera. Detta bör glädja Svenska Dagbladet.

D. N. har redan gladt sig, som att vänta var. Lilla fröken A. är för denna tidning, som bekant, enda representeranten för »den stora konsten», hvarför vi uppriktigt gratulera tidningen till den »stora konstens» återseende och åternjutande. Det är endast synd att frk. A. icke sjunger Wagner. Såvida icke Malena i »Mästersångarne» kommer ifråga.

Och det kanske hon gör — ty med fru Page har frk. A. återtagit sina äldre fruntimmersroller, der N. D. A. finner henne så »lämplig». Så gammal att hon har gikt i benen är dock ej denna fru Page, som flyger och far och väsnas som en Jehu. *Litet* mer matrona-lugn skulle kanske ändå vara »lämpligt».

Fröken Karlsohns Anna visade sig den 6 Oktober som — fru *W. Strandberg*. »Hvad hon är söt och ungdomlig» hviskades på parkett, och det var hon också trots denna Annas dubbla ålder mot denna ofvannämnda sin mammas.

Det var snällt af fru S. att remplacera den hessa frk. K. denna afton. Ty också fru S. föreföli allt annat än väl disponerad. Annars hade hon nog också sjungit sin vackra, svärmande aria, den hon fordom föredrog med så fint och hjertligt behag.

Emellertid var det roligt att slippa se frk. K. i en för henne »opassande» rol, och mänskensduetten fick genom fru S:s föredrag sin rätta färg så långt den kunde gentemot denna iskalla Fenton, som knappt häde öga för annat än — kapellmästaren. Hr Strandbergs Fenton var icke tjusande, men så är hr *Brödermans* det än mindre. Begge ha svärligen svaga stämmor, men hr Strandbergs röst är då åtminstone vacker. Stelheten hos hr Strandberg öfvergår hos hr B. i hans långa smala skepnad rent af till — eldgaffel.

Eldgaffeln tyckes för öfrigt vara ett gemensamt ondt för alla våra yngre tensorsångare, äfven de nyengagerade. T. ex. hr *Stenfelt*, som dock ej uppträdde i någon idyll utan i en opera, der så hetsiga lidelser äro så kraftigt uttryckta som i »Judinnan». Rösten är måhända något starkare än ofvannämnda pianissimo-tenorister, men kvaliteten snarare underän öfverlägsen. Dock märkes en viss skola i fraseringen, som de icke ha. Prins Leopolds stora romance, hvars koloraturcadence går ända upp till höga D., var försigtigtvis struken och i den stora duon var mycket sin kos, så att den när allt kom omkring (eller rättare sin väg) var ganska liten. Den stackars prinsen, som i operan har sådan genomgående otur, har också på Operan haft det, enär ännu ingen sångare som gått ut med partiet, deruti fått uppträda. Hr Torslow var klen, hr Henrikson klenare, hr Stenfelt — —!

Ett parti, der hr Strandberg ärft något af sin fars förtäflighet, är Tamino, hvars sceniska passivitet passar honom perfekt. I dialogen gör han sig visserligen icke saker till sådana deklamatoriska bockar som fadern, men i sången saknas — förutom den mer storartade rösten — också föredragets musikaliska innebörd, såsom Olof Strandberg i sköna smältande drag förmådde framställa det. Hr Max' föredrag är mera ytligt, mera öronfägnad, men som sådant, särdeles då orkestern lugnar sig något, af högst intagande verkan, tack vare fädernearfvet: det veka, skära röstmaterialiet.

Om hr Strandbergs recitativkonst ej visade sig värdig andra aktens gudasköna recitativscen, så förstod deremot den nya Nattens Drottning fru *Östberg* den konsten. Det något råa och opolerade i fru Östbergs artistiska skaplyne kom här godt till pass, om det ock ej förhjelpste henne att nå idealet af demoniskt-tragiskt drottningmajestät. I alla fall blef dock fru Östbergs Nattens Drottning något annat än en mer eller mindre ferm koloratursångerska, som omedelbart

efter sina kungliga ariors slut inställsamt uiger och bugar och småler och komplimenterar. Hennes röst går visserligen strängt taget knappast ut med partiet — och sedan Louise Michaëli och Pyk, hvem har hos oss kunnat det? Derjemte bör föredraget hållas i en ännu mer dyster dager, den mörka timbren bättre öfvas. Koloraturen bör i dessa arior ej blott gå ledigt, korrekt och grannt, den bör skimra i demoniskt ljus, ega karakteren af passioneradt dystra klagouthrott, som i den sista arian öfvergå i hatglödande vrederop. Det är här den svårlärda, breda, kraftiga, lidelsefulla koloraturkonsten, som erfordras. Fru Ö. kan den ej, men hon är på väg. Redan detta är nästan ett genidrag af f. d. Boccaccio och Kosackflickan.

Fru *Eddling* torde i Pamina ha sin bästa seriösa rol. Den kantabla Mozartstilen passar hennes röst så väl, och särskildt den dunkla timbren i förening med det nobla legato-föredraget gör hennes G:moll-aria till något så vackert att jag ej hört maken sedan madame Carvalhos tid. Grabow harmonierade mindre med den specifika Mozartstilen. — Papagenos få takter erhöilo denna gång behaget af fröken *Bergensons* sköna mellantoner, men fru *Laurin-Gelhaar* var i det stora hela mer illusorisk. En sådan Papagena som »gamla fru» Strandbergs på 60-talet ha dock hvarken fruar eller fröknar, som deri sedermera visat sig, förmått åstadkomma, så omedelbar, sprittande, eldig, graciös — — —

Efter det stora misstaget att anförtro åt en sådan reflexions-skådespelare som hr Janzon Papagenos reflexionslösa parti, uppträdde deri herr *Örtengren*, som efter sin Pariserresa återtagit detsamma. Hr Ö. deklamerar recitativaer nu som förr naturligt väl, men de konster han lärt sig i Paris betraktar han uppenbart som mål, ej medel. Detta kolossala missgrepp gör att hans Papageno, som förr var så ungdomligt glad, naiv och tilldragande, nu är hvarken det ena eller det andra.

* * *

I och med »Trollflöjten» är jag inne på hr *Johannes Elmblads* gästspel.

Hr E. kom hem till sin gamla födelsestad, föregången först af ett godt rykte som konsertsångare, sedan också som opera-artist.

Man gjorde i hr E. dock först och främst bekantskap med en skådespelare af mindre vanlig naturlig begåfning. De skolastiska studierna tycktes ej vara så stora, men det betyder mindre då naturen gjort så mycket att ersätta konsten. Det är så ofta inlärd konst får ersätta bristande naturbegåfning att man blir riktigt hjerteglad när man märker något naturfriskt, spontant, öofverlagdt.

Som skådespelare tyckes hr E. derjenite ha en mycket vidsträckt talang. Efter den lugnt majestätiska Sarastro kom den eldigt imponerande, kraftljungande Kardinalen och till slut den storartadt groteska, i breda och djerfva drag hållna Sir John.

Största intresset bland dessa tre tilldrog sig måhända Kardinalen, ej minst därför att vi — både å Operan och Dramat. T. — äro så ovana vid energisk tragisk konst. Derpå öfverflödade hr E:s Brogni. Jag säger öfverflödade, ty det hade måhända varit mer öfverensstämmande med en romersk kyrkofurstes cirklade värdighet, att då allt folket såg på, ej förifra sig så som hr E. det gjorde i tredje finalen, der man emellanåt rent af befarade att han skulle knacka den olyckliga juden i hufvudet. Att han deremot i ensamheten med Eleazar, eller när det gäller hans egna djupaste intressen som i sista akten, släpper sig fullt lös, är fullt riktigt. Särskildt scenen med Eleazar gjordes med en storslagenhets och nyansrikedom, som ej förfelade att göra ett väldigt intryck.

Också Falstaff gjorde ett väldigt intryck — ehuru på annat sätt. Han gjorde nästan intryck af något slags komiskt bestialiskt majestät. Färgskiftningen är måhända rikligare och snabbare i hr Janzons äfvenledes utmärkta tolkning, men koloriten dock på långt när icke så bjert och humoristiskt briljant.

Af detaljer erinrar jag om hans pompösa entré, fullt motsvarande musikställets karakter, hans skrällande, grymtande: »So komme her, komme her» — (man hör han tror sig vara oemotståndlig), hans mimik bak skärmen. I korgen var deremot hr Janzon lifligare. Men dryckesscenen öfverträffade allt hvad här hörts i denna opera.

Der var *allt* på sin plats: den stora ljungande rösten, det friska schwungfulla föredraget, ja till och med — bristande sångpolityr och smak; uppträdet som »madam Klatsch» var drastiskt så det förslog — hvilken bild af det svagare

könet, denna 20-punding! — och mimiken i slutfinalen rörlig och glad.

Hvad som hindrar hr E. att nämnas bland utmärkta sångare är ty värr *rösten*. Ej sjelfva materialet, som bjuder på metall af gedignaste slag. Utan tonbildningen, som förstör välklängen och ändrar den runda, sonora tonen till våldsam samt skrän, torrt, magert — men högljudt, *öfverljudd*. Med en sådan röst förundrar man sig att hr E:s lägre toner t. ex. låga E och Ess stundom ej alls öfverträffade hr Strömbergs. Naturligtvis bristande skola! Den tyska skolan tilltalar mig ej, dock skulle jag önskat hr E. en sådan, att han åtminstone haft *någon* sångarbildning. Nu råmade han som en oxe med goda lungor och det var ju ej alltid dryckesvisor à la Falstaff han sjöng. »I dessa fridens bygder» t. ex. Så hållningslöst, så fattigt och så — orent ha vi aldrig hört någon diletant sjunga detta mycket dilettant-älskande nummer. Den storvulet prunkande bas-arian i »Judinnan» fordrar och en helt annan tolkning än hr E:s, som i detta nummer var mer än tillåtligt torr och fatal. Man kan knapt begripa hur en så intelligent skådespelare *kan* sjunga så innehållslöst och ytligt. Förbannelsen gjordes med större kläm, men det var dock *musik*, som skulle tolkas och *det* märktes föga i hr E:s råa attackering af toner, våldsamma frampustande af andra, vrålande och bölande utan försyn. Lycka att den dramatiska framställningen var så god, annars hade det varit svårt att härda ut. Fjerde akten sjöng hr E. dock mindre obändigt — måhända hade hr Sellman anhållit att ej bli totalt kullsjungen — deremot kunde vi ej afhålla oss från en viss liten skadeglädje då vid ett par tillfällen det som vanligt *nitiskt* ackompanjerande hofkapellet blef totalt öfverröstadt af dessa syperba lungor, om hvilka jag ej är rätt säker att de ej äro två par.

Jag slutar detta Elmbladskapitel med en from önskan att hr E. *lär* sig sjunga innan han kommer igen. När man har så slösande rika naturgåfvor är det ju eget att man ej *vill* bli en första rangens konstnär, när man *kan* det.

Det torde dock vara tvifvel underkastadt om hr E. kommer igen. Han lär vara svårliga förtörnad på Stockholmspubliken och lät denna beskedliga publik snart sagdt klappa händerna af sig för att få fram honom. Och sällan kom han fram. Efter Judinnans tredje akt var det ett klappande utan all ända, då slutligen ridån gick upp och de begge,

juden samt prinsen inträdde, generade och gestikulerande mot kulissen, der den obeveklige stod. Nya rop på Elmblad, som inte kom. Efter sista akten kom han dock verklig, men endast för att hänvisande peka på den ur kitteldöden hastigt uppståndne juden och sedan omedelbart vända en vördad allmänhet ryggen samt ta ett jättesteg in i högra kulissen. Samma pikant älskliga epilog åtföljde afskedsrepresentationen, då han på samma snöpliga sätt förde in de begge muntra fruarne, som nego för salongen under ganska uttrycksfulla småleenden.

Med tre ord: han kom, han såg, han — förargades.

Alldeles som i Södertelje, der hr E. i somras biträdde på en välgörenhets-soirée, hvarefter det arrangerats en liten fest till hr E:s ära. Festalet hölls af stadsfullmäktiges ordförande. Detta misshagade den store sångaren.

»Sänd efter borgmästaren — han och ingen annan skall hålla tal för mig. — Tror Ni — tillfogade han derpå med charmant uppriktighet — att jag bryr mig om ert Södertelje, era fattiga? Tror Ni jag kommit hit och sjungit för deras skull? Nej, för att få *reklam* har jag kommit hit, så mycket Ni det vet.»

»Hr E. har varit så länge utomlands att hr E. förlåtligt nog glömt bort vår kommunalförordning. Enligt den är stadsfullmäktiges ordförande för mer än stadens borgmästare», vågade någon blygt invända.

»Hjelper inte. Borgmästaren skall det vara, reklam skall jag ha!»

Och nu har han reklamen — här.

* * *

Förutom fru Caroline Östberg, hvars gasterande vid k. operan till all lycka för densamma tyckes arta sig att blifva permanent, har derstädes äfven en annan framstående sängerska som gäst uppträdt, fröken *Amalia Riego*.

Amalia Riego är af hufvudstadens musikvänner välkänd sedan första hälften af förra decenniet, då hon debuterade på k. operan och sedermera derstädes utförde flera större partier, såsom Julia, Selika, Blända m. fl., deribland också Hallströms Den bergtagna, af henne å svenska scenen kreerad.

Efter en tids bortovaro återkom den framstående sängerskan i början af 80-talet till Stockholms opera, der hon

gjorde sin reentré såsom Valentine i Hugenotterna. Nu efter ytterligare flera års vistelse utomlands har fröken Riego ånyo uppträdt å samma scen, denna gång i »Judinnans» titelparti.

Vi yttrade i vår förra revy att frk. R. eger många inre och yttre betingelser för en framstående plats vid vår opera. Det visade sig också i Rachels parti, om än detta icke ligger så fullkomligt väl för sångerskans individualitet. Dessutom tycktes oss sångerskan vid de representationer, hon uppträdde, ej fullt lyckligt disponerad. Särskildt höjdtönerna ville emellanåt gerna bli litet skarpa vid ett sforzando. Annars klang rösten mycket väl och det egendomligt besløjade som ligger öfver frk. R:s mellantöner passade icke illa till detta parti. I en tid, då sångbildning så mycket negligeras som nu, är det alltid en njutning att höra ett så värdadt sångsätt som frk. R:s, hvarigenom detta parti fick en präktigt storslagen stilisering, äfven der dispositionen svek. Frk. Grabow sjöng den stora arian mer rytmiskt nervöst, frk. R. mera enkelt imponant, begge i hög grad erkännansvärdt. Äfven den dramatiska delen gafs af frk. R. med en viss storhet i anläggningen, om vi än härutinnan ha svårt att glömma företräderskan. Frk. R:s plastik var ganska välbetänkt, men mimiken led af en viss enformighet, som jag förmodar den intelligenta artisten ej skall ha svårt att bortarbета.

En icke öafven mimik egdes af en ung debutant i »Carmen», fröken *Lindegren*, hvars röst visserligen ej fylde *Micaëlas* parti, uppfostrad som den tycktes vara i vårt kända svenska opraktiska sångsätt, men som visade prof på en icke förkastlig scenisk talang och en värme i sången, som då hon knäföll och sjöng sista strofven af sin vackra bön, verkade särdeles tilltalande. Den enkla osmyckade naturen hittar oftare vägen till hjertat än den mest raffinerade konst, särdeles då denna icke är förmäld med någon verklig innerlighet och själslyftning.

Någon innerlighet ha vi förgäfvets sökt utspåra i fröken *Anna Klemmings* kalla, glatta föredrag. Sjelfva timbren i rösten är också af en viss isig karakter, som säkert vållat hr Arlberg, sångerskan röstguvernör, åtskilligt bryderi. Hr A. sjelf brukade sjunga med en viss värme, men hans elever tyckas oss ej ha ärft denna egenskap. Deremot har hr A. ej utan framgång sökt att hos frk. K. inpränta en viss dramatisk abandon, som visserligen ej alltid verkar fullt natur-

friskt, men dock tjenar att ge en anslående fart åt föredraget. För Eudoras parti saknade frk. K. nödig koloraturfärdighet och det hade nog ur alla synpunkter varit bättre att låta en mer rutinerad artist, frk. Strandberg t. ex., utföra partiet, som föga lämpar sig såsom lärospån för en ungdomlig talang, särdeles som den dramatiska sidan deraf är lika vansklilig som otacksam. Frk. K. eger en mycket god teaterapparition, men som prinsessan Eudora såg hon förvånande — ålderstigen ut.

* * *

Att röra vid Verdis »*Ernani*» var måhända något oförsigtigt af vederbörande med hänsyn till de minnen derigenom hos musikvännen uppväckas af en den svenska lyriska konstens glansperiod, den tid då Louise Michaëli, Oscar Arnoldson, Gustaf Sandström och Conrad Behrens i denna opera bildade en kvartett, som i strålande röstprakt sökte sin like.

Äfven den senaste reprisen med Lilli Lehmann, Arnoldson, Lundqvist och Willman var af högst anslående beskaffenhet.

En opera, som man vant sig vid att höra utmärkt framställd och som måste gifvas utmärkt för att numera göra någon effekt, en sådan opera är »*Ernani*». Jag vill dock ej förtaga arbetet i och för sig allt godt. Verdis energi gör ofta ett uppfriskande intryck i detta hans första skede, man stötes endast tillbaka af den omisskänneliga råhet, som uppenbarar sig deri. Dryckeskören i början kan ju dock ha anspråk på att få vara rå, men då deremot ej Ernani's B-dur-cabaletta, särdeles som partiet med Cantilenan börjar rätt lofvande. Som bravurscen lemnar Elviras entrata intet att önska och den derpå följande duon med Carlo saknar ej en viss grandios prägel. Trion med Ernani är så frisk i äkta gammal Verdi-schablon. Om ej Silvas entréer vore så löjligt placerad, skulle den göra effekt, på scenen är den ju rätt omtyckt. Det är åtminstone väl att man utesluter Silvas hoppande ass-dursgalopp, hvarigenom situationen blefve än mer parodisk. Bland de många bullrande duetterna märker man med välbehag Ernani's och Elviras lilla fina arpeggio-scen och bland de många brakande ensemblestyckena tredje aktens final, ett stycke i verkligt stor stil, af magnifik lyftning och glans.

I sista akten finns, om man vill vara rättvis, rätt mycket vacker musik. Jag tänker då ej på dansnumren, ehuru de i sitt slag utan tvifvel äro särdeles väl funna, utan på sista finalen som har många drag af rörande poetisk skönhet, hvartill det stämmingsfulla Hugoska sceneriet också bidrager. Hade maëstron endast i trion lemnat den välsignade trippeltakten i fred skulle stämningen blifvit mindre rubbad.

Om fru *Östbergs* Elvira ej var en sådan skär och älsklig reminiscens af den unga ljufva Donna Sol, som Mathilda Grabow säkert blifvit, ifall hon — såsom en tid var påtänkt — uppträdt i »Ernani», så kom hon dock ganska nära Lilli Lehmann i denna rol. Ehuru begge dessa sångerskor egentligen passa bäst i den komiska operan, så ha de dock — när begge synas ifrigt sträfva mot den seriösa operan — genom lyckliga naturgåfvor, vaken intelligens och oförtröttadt arbete förstått att skaffa sig en aktningvärd position äfven inom operasernas område. Lehmanns Jessonda och Norma, *Östbergs* Nattens Drottning och Elvior äro derpå ganska lysande bevis.

Fru *Östbergs* utförande af den stora arian var alltigenom värdadt och duktigt, om än Mathilda Grabow i högre mått besitter hemligheten af italiensk brio och sjäfullhet. Augusta Öhrström gaf särskildt det inledande recitativet med större stilfullhet och Louise Pyk mezzavoce-partierna med större charme. Hur Louise Michaëli i denna aria förenade den klangskönaste ton med det briljantaste arabeskyrverkeri lefver i kärt minne från ett lyckligt fordom.

Duktigt är också det närmast till hands liggande egenkapsordet för fru *Östbergs* prestation i sin helhet. Finhet och anderikhet behöfs ju ock mindre i denna musik än den rent yttre glansen. Det är endast en verkligt stor artist förbehållet att af skenbart andefattiga och tomma saker skapa konstverk af anda och kraft. Det vill geni och skaparkraft till, sällsynta Guds gåfvor i sanning!

Både Ernani och Elvira egde en särdeles kantig plastik, och ehuru den förre lefver röfvere ibland är han ju dock i grunden en *grand d'Espagne* och för den fina senora da Silva fins ingen undskyllan.

Hr *Sellman* tycks få den italienska repertoiren allt mer på sitt konto: Pollion, Manrico, Radamés och nu Ernani. Den blandning af lyrik och heroism som finnes hos några af dessa förstår hr S. ej att sammansmälta, detta af helt naturliga skäl: hans stämma har tagit skada innan ett upp-

fostrande sångsätt fick den om hand. Det lyriska föredraget är därför hr S. ogörligt, men äfven för det heroiska saknas flera viktiga betingelser, först och främst fysisk kraft. Deremot eger hr S. ej obetydlig psykisk energi, som hjälper honom till vägs öfver rätt många hinder, hvilket i förening med den bästa dramatiska talang, som sedan Arnoldsons tid funnits inom vårt tenorfack, gör flera af hr Sellmans prestationer, Ernani t. ex., fullt njutbara i sin helhet, äfven om de vid en detaljerad analys skulle visa sig åtskilligt undermåliga.

Hr *Lundquist* — ånyo, ånyo, ånyo olycklig älskare — har en förträfflig scen, som till all lycka också är en af operans hufvudscener: kyrkscenen. Sandströms mörkare röstteint saknas dock af den, som hört denne i sångväg ovanligt begåfvade barytonist. Men hr Lundqvists vigerösa deklamation är här som alltid af anslående effekt.

(»Det der som tjocka Lunkan sjunger nu är ta mig f—n stulet ur Carmen: Toreador ej ge-he-he-e dig», hviskade på parkett en mycket fin herre till en annan.)

I öfrigt passar Carlo ej för hr L. och hr L. ej för Carlo, och det af många skäl, hvaraf eget nog apparitionen är det minsta, ehuru den annars nog ej brukar räknas till det minsta.

Hr *Strömberg* saknar den välljudande röstklang som betingas af italiensk musik, och hans otillräckliga metod gör både det högre och det lägre registret af hans röst mindre effektivt. I dramatisk väg lyckas han bättre.

Hr *Ohlson*, som skall allting bestyra, är också med i »Ernani», äfvenså hr *Grafström*. Deras rätt starka röster passa här, men fru *Ch. Strandberg* bör användas inom den finare speloperan och ej i stycken, som framförallt fordra en duktig röst att göra nytta i ensemblenummer.

Inöfningen af »Ernani» var god, uppsättningen sämre.

En mycket god mis-en-scène utmärker deremot »*Martha*».

»Mätte himlen dig förlåta hvad du nu förbrutit har» — sjunger den galne Lionel till Martha. Annars borde Martha-Karlsohn sjunga det till — högra oxögat. Det vore inte så tokigt.

Frk. K. synes nu skola till hvad pris som helst dresseras i den högre älskarinne-skolan. Om icke detta är vist, så är det dock — *envist* och någon vishet bör väl vederbörande i Guds namn utveckla!

Frk. Karlsohn utgör en kvinlig exponent, liksom hr Söderman varit en manlig sådan, på vederbörandes tokiga rolfördelningar. Det är verkligen synd om frk. K. med den talang hon ändå har.

Frk. K. har ju sitt område, som hon fyller med heder: pagefacket, i hvilket hon visserligen ej förmår utveckla sina föregångerskors, fruarne Strandbergs dramatiska förtjenster, men der hon dock alltid är rätt nätt, sång och röst förträffliga. Derjemte kan frk. K. användas i vissa dramatiskt mindre fordrande koloraturpartier och enklare subrett-roller. För primadonnapartier har hon endast sin teknik och sitt musikaliska föredrag, deremot fattas henne känsla, tillräckligt stor ton och som skådespelerska så godt som allt. Detta borde väl vederbörande veta lika väl som vi och ändå —!

Kan slikt försvaras?

I Martha kunde ju frk. Strandberg, som har mer vana vid primadonnaroler, mycket säkert ha tillfredsställande uppehållit titelpartiet. Eller ock fru Edling. Så icke är det nödvång, som dikterar teaterstyrelsens underliga tilltag.

Jag vill ej uppehålla mig vidare vid frk. Karlsohns prestation den 21. Efter sin heshet tycktes hon ännu ej fullt återsteld och det dramatiska generade henne uppenbart.

I *sista* stund sände frk. Almati återbud. Det var mer än hyggligt af frk. Bergenson att åtaga sig Nancy och mer än duktigt att så väl gå i land dermed. Hade frk. B. haft något mer intresserade medspelare, skulle hennes återgivande gjort än bättre verkan. Som det nu stod till, var det blott lilla Nancy som var litet glad.

Hennes Plumkett var så mycket sorgligare. Jag begriper ej hvad det kommit åt hr *Örtengren*, som fordom i Mazetto och Papageno visat så goda anlag för buffasång. Han sjunger och spelar med en beklämning, en tillbakadragenhet, som han väl aldrig kunnat lära i Paris. Han framför korrekt och säkert hvar ton i partituret, men publiken skänkte gerna efter några af dem om den fick se ett tecken till liffullhet och verkligt spel hos denne Plumkett, som hurrade för porter och malt med samma uttryck som en ung arftagare önskar sin gamla rika tant ett godt nytt år. Samma cirklade ton, samma afmätthet och samma — uppriktighet!

Aldrig kunde jag tro att jag skulle längta efter hr Södermans Plumkett. Den var dock ett himmelrike mot den nuvarande blod- och kontur-lösa Plumkett skuggan.

Nej, denna Martha-representation var för svår.

En ung debutant hade olyckan uppträda midt i allt detta. Det var hr *Lindblad*, förr anställd vid Nya teatern.

Han debuterade för tidigt. Godt och väl att publiken var välvillig, men det betyder så litet. Hr L. bör taga lektioner i sång innan han släpps fram i första partier. Dermed bör förenas en kurs i dramatik och plastik, ty deri var knapt abcd absolveradt, tycktes det. Så var det med denne Arvid Ödmans ersättare, hvars röst dock verkligen i några fall erinrade om den förres. Röstmaterialet är nämligen förträffligt och förtjenar all den ans, det kan få.

Föröfrigt borde teaterstyrelsen veta att partier så elegant salongssentimentala och ihäligt patetiska som Lionel kräfvat en sångare med bepröfvad smak, finess och rutin, alltså ingen nybörjare.

Det är mycket teaterstyrelsen borde veta.

* * *

För mycket och för litet skämmer allt.

Denna onekligen spikträffande scntens skulle jag vilja sätta som ingångsspråk till en klagodagspredikan med Monsieur Maurice Strakosch till ämne.

Han är död nu, den store puffmakaren, och — *de mortuis* — — —. Dock, hvad speciellt unga fröken *Sigröd Arnoldson* och Stockholm beträffar, vågar jag påstå att den store puffisten misstog sig, vore det också för första gången i sitt lif.

Det finnes nämligen tillfällen då puffar snarare skada än gagna. Herrarne Strakosch — det är nämligen en firma och en utmärkt gifvande sådan — måtte ej ha haft nog fint väderkorn att nosa sig till detta i föreliggande fall.

Ifall det gäller en utländska, då är puffandet bra i Stockholm. Men gäller det ett Stockholmsbarn, då får det ej vara för mycket honung.

Afunden, se, den kungliga svenska patenterade odygden!

Då är det nog att man vet att artisten i fråga gillats af utlandet. Har den icke det, blir man skeptisk, men göres det för mycket larm och väsen deraf, blir man också skeptisk.

Att baka tårta på tårta gör heller ingen välrenommerad bagare, antingen han knådar kringlor eller — renomméer.

Och frk. A. hade redan i sin börd en talisman, som öppnade dörrar och hjertan. Men så kom talet — det gamla vanliga Strakoschtalet — om Patti och Nilsson, Jenny Lind ej att förglömma, och om stjernor och solar och meteoror och planeter till den grad att fröken Arnoldsons första nummer närmast efterlemnade — missräkning.

Det var inte Jenny Lind, sa' de gamle, inte Nilsson, sa' de unge, allraminst Patti, docerade de bereste.

Ingen menniska tycktes fästa sig vid det enkla sakförhållandet att det var — Sigrid Arnoldson.

Fast insvept i en sky af dumma Strakoschianska grannlätsfraser, som voro ämnade att bilda ett passande underlag åt *la diva*, men istället endast tjenade till att fördunkla och vanställa det täcka och intagande konstnärsnaturel, som verkligen finnes i den unga flickans af behagen rikligt sirade gestalt.

Hade Sigrid Arnoldson jemförts med Emma Thursby, så hade man kommit sanningen närmare, ja så nära som möjligt. Ty jag vet få sångerskor som så liknat hvarandra som dessa begge, amerikanskan och svenskan, den blyga konsert-presbyterianskan och den glädjesprittande operacomique-sångerskan!

På konsertestraden äro de dertill bra lika. Samma skalkaktiga småleende, samma pikanta ögonblixtar, samma ungdomsfriska charme utbredd öfver det hela.

Om hos Thursby tekniken nått en högre fulländning, så får man å andra sidan betänka att lilla frk. A. icke varit så länge med ännu. För sina år och studier eger hon i alla fall en betydande virtuositet och hvad än bättre är, hon förstår särdeles väl att använda den, d. v. s. ej som mål utan som medel. Detta är redan att ha gått längre än mången grånad virtuos och utgör måhända närmast ett arf af hennes fars sunda och riktiga musiksinn.

Hvad röstmaterialet beträffar, stannar amerikanskan efter. Frk. A:s röst eger verkligt naturligt timbre — Thursbys var till en del tillkommen på artificiell väg — och dertill en timbre af en kristallklockas rena, veka klang.

I en stad med ett konservatorium som vårt, är det en sann fröjd att höra ett Stockholmsbarn som så helt undgått Stockholmskonservatoriets inverkan. Efter började studier inför hr Arlberg, forsatte frk. A. inför fru Desirée Artôt,

som utan tvifvel är ganska belåten med det resultat, hvartill hon kommit med vår unga landsmaninna.

Här märkes ej ett spår af det ena registrets forcering på det andras bekostnad, ej ett spår till tvenne olika röster inom en och samma strupe, utan omärkligt och jemnflytande glida de olika registren in i hvarandra. Dertill en tonansättning så snabb, korrekt och distinkt och en ton, i alla lägen så fast, lätt framspringande och nitid, att det gör musikvännen godt ända in i själen, van som han här hemma blir vid den ena förfärliga sånguppvisningen efter den andra.

Hvad den andliga uppfattningen bakom det tekniska angår, så måste man vidgå att den ej ännu — förklarligt nog — står på samma höjd. Frk. A:s område synes dock komma att blifva mera vidsträckt än frk. Thursbys, om det också ej kommer att bli så synnerligen stort. Men det är ju alltid bättre att vara stor i det lilla än att vara liten i det stora.

Vid den utvecklingspunkt, der frk. A. nu står, synes det närmast vara den komiska operan som ligger bäst för henne och möjligen semiarian; med ett ord Adelina Pattis första repertoire: Rosina, Norina, Zerlina, Amina o. s. v. Men ett visst något i åtskilliga af frk. A:s prestationer tycktes innebära ett frö till en större blomstring. Det är ju möjligt att rösten med tiden kan få den bredd och färgton, som erfordras för den stora repertoaren, men än så länge tycks det vara långt dit, så mycket mer som den dramatiska begåfningen efter allt att döma tyckes öfvervägande luta åt det gladare hållet.

Angående fröken A:s konsert-repertoire ha åtskilliga vreda ord fälts från den urpatriotiska sidan. Det var naturligtvis icke för att »tugga för sin sjuka mor» utan för att äfven på det musikaliska området häfda det omtuggansvärda »Sverige åt svenskarne».

Nåväl, på det yttersta kom ju dock den fagra sängerskan de belackare på skam. Hon sjöng ju till slut både Ludvig Norman och Ivar Hallström och Andreas Hallén — nej, det var sannt, det var osannt, inte den sistnämnde, inte.

Det var högst märkvärdigt. Kan någon musikalisk menniska begripa och förstå hvarför frk. A. icke sjöng hr H.?

Jag tror nog att frk. A. är ganska intelligent. Men icke tycks hon begripa vinkar, när hon icke qvad hr H:s visor, trots alla halfvädda — — —

Också blef det se'n ord och inga visor — — —

Fröken A. åtföljdes af en artisttrio, på hvilken man kunde komparera *god*, litet mindre *god*, mycket mindre *god*, om man vill vara så god.

Annars hade hr *Padillas* Chant Noël eller Roi de Lahore eller unge hr *Arditis* Liszt just icke mycket med godhet att skaffa. Det ena var förfärligare än det andra.

Som ackompagnatör njöt man deremot af hr A:s spel, särdeles då han representerades af hr Meissner, och som farsör fann man hr Padilla besatt nog, ehuru ej så besatt som i Gounod eller Massenet.

Till omväxling med dessa intermessi af en pianist, som knapt börjat, och en sångare, som slutat, njöt man så mycket mer af hr *Marsicks* sannt konstnärligt hållna violinspel, som, ehuru ännu ej af allra första rang, dock visade prof på en musikalisk intelligens af mer än efemert slag.

* * *

I Musikaliska Akademien har man äfven återknutit bekantskap med fröken *Agnes Janson*, hvars milda, vältonande altstämma ej hörts på länge inom vår musikverld.

Som konsertsångerska mer lämplig än som opera-artist, visade sig frk. J. ha gjort både ärliga och flitiga studier inför sin londonske lärare, hr Randegger. Tekniken har på samma gång som sången i sin helhet fått mer ledighet och frihet, det något reserverade och inbundna, som förr skadade både röst och sång, är nu alldeles sin kos. Den uttrycksfullt kantabla italienska stilen tyckes anslå sångerskan mest, de stycken af denna art, som hon föredrog, framställes också med verklig fulländning såväl hvad form som innehåll beträffar. Litet mindre konstnärlig frihet och mer lektionsnummer smakade Carmens Habanera, hvars nästan ängsligt noggranna pointerings verkade konstgjordt och kylande med förbiseende af den spanska grundstämningen. Emellertid gafs den med stor formel talang och väckte berättigad uppmärksamhet. I en vokalt mäterlig duett ur en Rossinisk messa sekunderade frk. *Selma Ek*, som vändt vår Opera ryggen samtidigt med hr Ödman och nu ämnar fröjda en beundrande landsortspublik med sina toner. Frk. E. sjöng bl. a. Mendelsohns Konsertaria, som Fredrika Stenhammar utförde med så mycken musikalisk finhet. Frök. Eks före-

drag var ej fullt så äkta Mendelsohnskt, men i alla händelser ganska lifligt och dramatiskt. Något särdeles dramatiskt föredrag besitter deremot ej hr *Lejdström*, som snarare sjunger litet trögt och flegmatiskt. Han eger ett ganska godt röstmaterial och förstår efter sin Parisfärd bättre än förut att låta detta komma till heders. Hans konsert-repertoire är alltid fin och smakfull. Vid detta tillfälle föredrog han en romans, hvarmed Lasalle för några år sedan gjorde stor lycka å Grand Opéra, ur Ben Saïds parti i »Le tribut de Zamora» af Charles Gounod.

* * *

En fullsatt salong helsade hufvudstadens första unga (och vackra) qvinliga direktis, fröken Anna Pettersson, då hon gjorde sin entré såsom prins Carlo i Louis Varneys operett »L'amour mouillé», (ganska fritt) öfversatt »Amor gengångare».

La jeunesse dorée utgjorde enligt D. N. hufvudparten af publiken. Annars tyckte vi för vår del att mänskenet i salongen nästan öfverträffade mänskenet på scenen.

»Sicken en» hördes en röst ur första radens fond, då jernridån delade sig och Amorstatyn vardt synlig, omgifven af unga, nätta, vackert rödmålade tärnor, redan från början signalerande teaterns *clou*.

De unga flickorna sjöngo en fridsamt idyllisk kör, litet lång, men kikarne hade ju angenäm sysselsättning. Fru *Carlbäck* — *Fritella* — satte derpå litet lif i spelet genom att gnola några små flyktiga amorskupletter, hvarpå fru *Cederberg* — *Catharina* — i en prålände grannlåtskostym gaf än mer fart åt det hela. Så höras litet gälla soprantoner bakom scenen, det är prinsessan som intonerar sin barcarolle, ett italienskt lättflytande stycke, som gjorde fru *Gründer* heder. Väl inne på scenen, klang hennes röst med stort behag, dess timbre påminner något om Sigrid *Arnoldsons*. Hennes pianissimo är särskildt hörvärdt och koloraturen rätt delikat. Den *Amorlegend*, hon derpå låter höra, innehåller styckets ledmotiv, ett litet fint nummer i äldre operettstil. *Amorlegenden* har till följd att de unga damerna vråka *Amor* i sjön, men då vredgas hörbarligen *Jupiter* och skriande af räddsla rusar den åskrädda ungdomen ut i kulissen under stor trängsel och — fnittrande.

Brakande applåder, en, två, tre, fyra, fem buketter, en charmant ung man, välväxt, superba grå ben, vacker och långlockig!

Det var, vill jag minnas, den pikanta och — galanta mademoiselle Nixan, som i Paris kreerade Carlo. Med sina öfverdrifvet feta ben, sin löjligt snörda midja och sitt insnuanta anletsuttryck gaf hon en helt annan bild. Med frk. Pettersson kommer rolen upp på ett högre plan, den blir fin, poetisk, nobel. Med sin välljudande gossröst gaf hon ett näpet uttryck såväl åt fogelsången som än mer åt valsarian, den hon pointerade med verkligt konstnärlig träffsäkerhet. Den finhet och friskhet, som kännetecknar frk. P:s operett-talang, kan ej nog berömmas.

Louis Varneys fina, men också lätta och liffulla musik är som komponerad för henne. I den spirituelt franska duon med körackompagnement och orgel sekunderade hon eldigt fru Gründer, som tog saken mera kallt. I gengäld glädde fru G. salongen med elegant utförda fiorityrer i den derpå följande ensemblen.

Fru Mathilda Bergström hade måhända mer uttömmande karakteriserat den muntra Catharina, men fru *Cederberg* gjorde nog sitt bästa och lyckades också i många fall åstadkomma något gladt af librettens skäligen utnötta komik. Hr *Gründer* sekunderade henne deri med vanlig samvetsgrannhet, men hela hans parti inklusive doppelarian är en enda gengångare från tusen och en operetter. Så ock den olycklige älskaren-idioten och Cascarino, prinsens kompagnon och Catharinas — dito.

Fru *Bergström* saknades dock ej. Den f. d. så sprittande prins Rafaël ol Fatinitza uppenbarade sig som en andäktig abedissa med fromt korslagda armar och himlande ögon. En skälmsk blick af Fatinitzaslaget upplyste dock dessa ögon då den fromma damen beklagade sig öfver att klostrets orgelverk gått sönder så »att himlastämmorna måst ersättas af tenorfagotter».

Hr *Stanek* som ledde orkestern förtjenar särskild kompliment för sitt lyckade arbete. Varneys orkestrering är ganska finessfull och intet deraf gick förloradt. Ackompagnementet kunde till och med tjena som mönster för — hm! — större orkestrar.

De glänsande kostymerna och de måleriska dekorationerna bildade ett godt staffage åt denna lilla lika charmanta som pikanta operett.

Salongen var, trots alla månar, ungdomligt lifvad och syntes särskildt intresserad för — fiskerisport, att döma af den hulda applåd som kom flickfiskargossarne till del.

Korteligen, fröken Petterssons direktrisdebut var lofvande. Ty det är väl herr Gründer, hennes meddirektör, som styr med den andra ingrediensen i teaterns repertoir, lustspelet, och fröken Pettersson med operetten.

26 oktober.

Rose och Fadette.

Af

J. H. Hooijer.

Från holländskan

af

J. Granlund.

(Forts. från föreg. häfte.)

Och nu har den goda madame Friquet fått sig uppdragen rolen af duenna. Att hålla ett vaksamt öga på ett par lyckliga älskande, så att de hålla sig inom de af konvenansen föreskrifna gränserna af förtrolighet — i detta fall torde bruket hafva påtvingat ett par unga tu en obehagligare *facheuse troisième* än madame visade sig vara. Föröfrigt behöfde Rose ej någon sådan uppsigt. Hvarken någon ingénue eller någon lättsinnig flicka, förstod hon rätt väl att skaffa aktning för sin person mycket bättre än mängen i ett kloster fromt uppfostrad ung dam. Detta hindrade emellertid icke att formerna måste iakttagas. Att handla annorlunda syntes madame böra beröfva en hederlig flicka den aktning, som i hvarje stånd är hennes bästa prydnad. Innerligt glädde hon sig i sitt goda hjerta åt sina båda skyddslingars lycka. Hvilka tankar gingo icke fram och åter i den driftiga, verksamma kvinnans hufvud! Hvad hon samlade och sparade för de båda af hvad som blef öfver hennes knappa förtjenst! Om under ett mödosamt, sorgligt, af förtretligheter förbittradt lif en menniska någonsin bemödade sig om att förskaffa andra, hvad hon sjelf måste umbära, och förlitande sig på en bekant paradox, att det bästa läke-

medel för egna sår är att hela andras krämpor, att skapa glädje för vänner och främlingar, så var det denna raska qvinna. Goda tjänster äro goda tjänster, men de vissna icke, som en blomma hvilken man sätter i knapphållet. En liten blomma, en liten bandros ger ett vänligt och gladt utseende åt gäster, som eljes kunna vara obehagliga nog. Hvar för kan man icke bära sitt hjerta liksom en drägt med behag? Den som utöfvar välgerningar och människokärlek, borde komma i pension för att lära sig goda seder. Den som af erfarenhet vet huru långt de hunnit i denna konst, några af dessa luftiga väsen, han beundrar äfven annat hos de franska damerna än moder och en sprittande konversation.

* * *

Det var en härlig vårdag. Den glada boulevarden skimrade af ljus och färger. En blå genomskinlig himmel hvälfde sig öfver hufvudstaden. Elastiska fötter trippade öfver asfalter. Värmodernerna gjorde sin uppvaktning, förvandlande gator och torg i lika så många lefvande, rörliga blomparterrer. I parkerna skallade silfverklängen af hundratals barnröster. Små flickor, rosenknoppar inlindade i silkesgas, sväfvade längs gräsmattorna, drifvande rullband längs gångarne eller slungande mångfärgade bollar högt upp i den friska värlluften. Genom alléerna i parken rullade ekipage med sköna damer, som smålogo bakom rosa- eller lilasfärgade parasoller. Hjulringarne och silfverbeslagen på seldonen blixtrade i solen i förbitarten, innan de försvunno bakom den hvimlande gräsmattan. Så måste man se Paris för att få lif, för att få ett sting i hjertat af de bedårande koketternas glada ögon.

I Vincennes-skogen uppehöll sig denna dag ett par, som, hade ni varit der, ni skulle ansett värdiga att betrakta ett ögonblick. Eller är det icke en ståtlig karl, denne unge man, hvars friska blod färgar de bruna kinderna? Och flickan vid hans arm, med hvilken han samtalar under promenaden, förtjenar hon icke mer än en flyktig blick? Hvilken eld glänser icke bakom silkesfransarne framför dessa ögon! Vår vän tröttnar icke att skåda sin bild i dessa klara speglar.

»Hvad den unga grönskan doftar!» säger Rose; »se bara —» hon griper en qvist som smekande vidrör hennes kind,

»se bara, huru bladen utveckla sig; de likna plommon, så fylliga, så mjuka; de vagga upp och ned i den härliga luften, liksom gladde de sig att lefva i den liksom vi.»

»Liksom vi», upprepade Paul innandandes den ljuftva vårluften. »Der borta på verkstaden glömmar man att man är människa. Naturen är vår bästa kamrat, Rose, ty hon är densamma för en hvar, hon gifver detsamma åt hvar och en, fattig och rik, men åt oss ännu mer. Damen derborta i sin berlinare har icke hälften så roligt som vi. Hon blickar än åt höger, än åt venster. Hon kommer ut för att få litet färg, det är allt. Hon intager en matsked luft alldeles som medicin och jag — jag skulle vilja sjunga, ropa, taga dig om lifvet för att dansa. Se, nu svänger hon om hörnet, nu. . . »

Han griper flickan om lifvet och hon skrattar, medan tåspetsarne af hennes kängor knappt vidröra marken, så lätt sväfvar hon fram vid hans sida. På afstånd höres jublet af Fadette, som kommer springande. Madame slår ihop händerna af förskräckelse, påskyndande sina steg. De unga tu finge dock icke draga henne vid näsan, de finge ej komma ur sigte.

Men Rose släpper andtruten sin vän och vänder sig flämtande mot det annalkande sällskapet.

Hennes kinder glöda som rosen, hennes namne, i juli — »och innan de vissna, vill jag plocka dem», ropar Paul i sitt öfvermod. Den stulna kyssen har blott Fadette sett.

* * *

»Låt oss nu packa upp» säger madame, nedsättande en korg på gräset. Sällskapet placerar sig rundt omkring på den gröna backslutningen, hvarifrån man har en vidsträckt utsigt. Nedanför glänser det lilla torget i solskenet, med stationen i bakgrunden, hvarifrån i detta ögonblick ett tåg flyger mot Paris. En smal, svajande rökpilm, skimrande likt silfver i solen, sväfvar öfver landskapet. Vinden för bort den på sina vingar, till dess den sammansmälter med det vattrade blå i det skimrande fjärran. Det är ett sus och ett surr, en sakta musik af stämmor i naturen, som om tusende flitiga andehänder voro i arbete på fält och i skog utförande Guds höga bud: »låt jorden kläda sig grön!»

Den friska luften, det på trädstammarne dansande sol-ljuset, den blå himmelen, den kära, vänliga, gästfria naturen — ingen anar hvad detta är för en välgerning för arbetarne i de stora verldsstäderna. Det är att lefva upp på nytt, det är att andas ut efter arbetets feberaktiga ansträngning. Undflydd den qvafva arbetsplatsen, den tränga vindskupan, dväljes han nu i det rymliga och i det fria. Att få kasta sig ned på mossan för att stirra på ekorren, som i en hvirvelvind af språng flyger uppför trädet, att med armarne under hufvudet och alla muskler i hvila ligga och ingenting göra, att drömma, att lyssna till tonerna af en bofink i trädet, till det sakta porlandet af bäcken, som hoppar öfver gräsmattan och sipprar genom ormbunkarne, hvilken sällhet! Ingen brådska, intet dam, ingen kvafhet, ingen förskämd luft; utan den lummiga skogen, den lugna, den svala; det dallrande, susande, gröna hvalfvat, vimlet i allcorna — qvittrandet af fåglarne i det täta löfverket! Intet golf höljdt af ett tjockt damlager, af hyfvelspån, eller ulltappar, eller jernfilspån, utan måleriska mattor af gräs och mossor beströdda med guldgula smörblommor, stickade med hvita tusenskönor. De kala grönaktiga väggarne, klubbiga af rök, sot och olja, som fastnat dervid, bortslagna, försvunna, utbytta mot vidsträckt vyer — ett förtonande fjärran, silfvergrå färgskiftningar, en välgörande svalka för det inflammerade, trötta ögat — detta är en högtid för arbetaren, som den rike ej känner till.

Rose, stödjande sig på armbågen, ligger och ser på Fadette, som springer omkring på gräsmattan och plockar buketter åt sällskapet.

»Huru härligt», säger hon, »när den ljumma vestandvinden fläktar kring hals och kinder.»

»Solfjädersviftning efter balen», skämtar madame.

Samtidigt höjer hon varnande fingret mot Paul, som sittande bredvid sin fästmö, betraktar de ostyriga lockarne på Roses hals, hvilka beskådas på allt närmare håll.

»Hvad gör ni der, min herre», ropar Rose vändande sig om. »Vill ni hålla er stilla en stund!»

»Jag håller bara dessa upproriska undersåtar i styr», urskular sig den unge mannen muntert.

»Ahå, min herre, ni får sätta er en stund bredvid mig. En gammal dam tycker också om att unge män göra sin kur för henne. Kom genast hit och säg mig ett par artig-

heter. Visa er en gång som en belevad man. Men med er tillåtelse förstås, min fröken.»

Roses panna kommer betänkligt nära Pauls.

De skratta . . .

»Jag har aldrig i mitt lif varit så lycklig», utropar Paul, bortkastande sin bredskyggiga halmhatt.

»Noga besedt är det ändå ej så dåligt här i världen», säger madame och småler dervid på ett fint sätt. »Det beror blott på hur man tar det. Bortskämde barn, som hänga läpp för allting, får man icke rätta sig efter. Menniskorna gå ibland och sätta sig vid lifvet, som om det vore ett dukadt bord. De breda sin servett öfver knäet, lägga armarne i kors, kasta en blick uppåt och säga till den gode Guden: »sätt nu bara fram lyckan på bordet; här sitter jag, jag väntar, jag är färdig.» — Sådana herrar kunna gerna sitta och vänta, lyckan bäres icke fram på ett fat, stekt och kokad, den ligger i små smulor på marken. Konsten är blott att se henne, att i tid bocka sig och plocka upp smulorna.»

»En del människor äro mycket närsynta, madame», inföll den unge mannen artigt. »De måste hjälpas genom — genom andra, hvilkas ögon äro mer öfvade.»

»Mycket vackert, jag tackar er — ni börjar uttrycka er som en hofman; det kommer af umgänget med fruntimmer.»

»Vi lära oss sålunda två gånger att tala af er», säger Paul. »Hvilket ord tycker ni bäst om att höra af oss?»

Här tystnar plötsligt samtalet; de älskande hviska med hvarandra.

Madames skratt afbröt hviskningen. Fadette, som obemärkt smugit sig fram, hade kastat en fann full af gräs och blommor öfver hufvudet på Paul, just i det ögonblick, då denne lutade sig mot Rose . . . för att höra bättre. Han skakar sig som en våt pudel. Två långa grässtrån dingla längs näsvingarne. — »Här, här», ropade barnet, framstormande mot sin fostermor, och kysste henne med låtsadt allvar på båda kinderna. Så hade hon ett ögonblick förut sett sin fosterfar göra, då hon kom rullande sitt band genom parken.

»Vänta mig bara, jag skall!» ropar Paul. Han sätter efter henne öfver gräsplanen, medan gräs och blomknoppar ännu hänga i hans hår. Lätt som vinden flyr barnet, springer åt sidan, viker af, kilar under armarne. Den starke

mannen är alldeles anfädd. Slutligen griper han henne dock. Madame och Rose klappa händerna.

»Den unga damen måste lära sig läsa», sade Rose, när de strax derpå begåfvo sig ned mot Vincennes. »Jag har låtit henne för länge löpa vildt.»

»Det kan passa, då vi äro man och hustru. Det är en vacker summa vi hafva tillsammans, er aflöning och min. Jag stiger, stiger — långsamt, men säkert. Skulle man tro, att dessa små händer äro de, som gåfvo mig första ansatsen, som lyfte mig uppåt? — Hvem vet, om det icke skall komma en tid, då vi liksom nu skola skåda ned på den fläck, der vi förut befunno oss, och då säga till hvarandra: vi voro fattiga på den tiden, kommer du ännu ihåg det?»

»Om vi då blott icke behöfde tillfoga — ack, vore vi det ännu!» sade Rose sakta.

»Hur kan du tänka så! Hvilken olycka att hafva en vacker hustru och icke kunna skaffa hvad som pryder henne; att ingenting hafva att bjuda henne annat än det mest vardagliga och vanliga. Skulle du icke då gerna se mig stiga här i världen.»

»Jo, om ditt hjerta följde med, helt visst!»

»Hvad vill du då mer begära? Se så, dröm äfven du, vi äro ju unga.»

»Jag begär så mycket, min vän, och — så litet: dig!»

Det måste hafva tindrat något skalkaktigt bakom de långa ögonhåren, i detsamma hon hastigt slog upp ögonen mot honom, ty han hotade henne skrattande med fingret — och hon måste betala honom därför.

»Så mycket», upprepade hon i en annan ton. Derpå lade hon sitt hufvud mot hans skuldra, och tryckte hans arm mot den fina kinden: »dig oförändrad, och för mig allena.»

* * *

De ungas bröllop var bestämdt, en angelägenhet, som låg madame Friquet om hjertat lika mycket, som om det gäلت hennes egna barn, Men helt oväntadt uppstod ett hinder, hvarpå man, eget nog, ej kommit att tänka. Paul måste nämligen förete bevis om sin faders bifall till giftermålet, om han var i lifvet. Nu var emellertid den äldre Laffiche sedan lång tid spårlöst försvunnen från Paris. Lefde han,

eller var han död? Om ej, hvar fans han? För att vinna visshet härutinnan anmälde den unge mannen förhållandet hos polisen. Man lofvade honom att låta anställa efterforskningar och efter en viss tid lemna honom besked. Men innan ännu den härför bestämda dagen var kommen, öfverraskades de förlofvade af en underrättelse, som slog ned som en blix från en klar himmel. Paul fick bud från polis-kommissarien att infinna sig hos honom. Denne tjänsteman satt framför sitt skrifbord, och knapt lyftande ögonen från sina papper, yttrade han i torr embetsmannaton utan att taga notis om den unge mannens bestörtning:

»Er far är här — i Paris. Han har anställt forskningar efter er. Ni kan träffa honom i Louvre.»

Dödsblek kom Paul och meddelade fruntimmerna denna underrättelse. Att denna nyhet ej öfverraskat honom på det angenämaste, det visade nogsammt hans upprörda ansigte.

Ett möte med sin far hörde till det oangenämaste och pinsammaste han kunde tänka sig.

»Att hafva förnummit denne mans död skulle varit mig långt kärare», mumlade han för sig sjelf.

På madames råd begaf han sig imellertid ännu samma afton till Louvre, ehuru med tunga steg och beklämdt hjerta.

Då Rose erfor denna nyhet, kände hon sig till mods, som om ett svart moln plötsligt skjutit sig mellan henne och solen. Vår själ liknar stundom en barometer; känslig för den aldra minsta förändring i den omgifvande luftkretsen, bebådar hon genom sin oro det hotande ovädet, till och med långt innan någon molntapp ännu sticker upp vid horisonten.

»Skratta icke åt mig, madame, men med detsamma han gick, var det mig, som om jag förlorat honom för alltid. O, hvarför måste detta komma? Vi voro så lyckliga.»

»Sådan är ungdomen!» ljöd madame Friquets uppmuntrande svar. »Uppstår det ett aldrig så litet moln, genast är allt förloradt. Hvad skall väl mannen kunna göra er, toka som ni är?»

»Taga från mig Paul. — Och Gud vet, att det icke är ensamt för mig sjelf, som jag vill behålla honom.»

»Drömmar, flicka! De betyda alltid motsatsen af hvad de förtälja. Hör, är han icke redan här?»

Jo, det var verkligen hans välkända steg, redan lättare än för en stund sedan, då han gick.

Om ett människobarn hölle en noggrann dagbok öfver sina intryck, sådane som de hvarje stund tedde sig för dess själ, blixtnabbt inväfda genom inbillningens hastigt fram och åter löpande skyttel . . . och sedan lika troget, på andra sidan om strecket, bokförde händelserna, sådane som de gestalta sig i verkligheten, ack, hvilken underlig, intressant, vemodig lektyr skulle icke detta erbjuda!

På vägen till Louvre spann den hemlighetsfulla spinner-skan i den mörka kammaren af Paul Laffiches innersta en hel rulle garn i skrikande färger, hvilken verkligheten sedan nystade upp tråd för tråd. Han såg sig sjelf, den förskjutne, stå kall och oberörd inför den pligtförgätne fadern. Han hörde och upprepade för sig sjelf de kalla, bitande ord. hvarmed han, den försummade, förolämpade sonen, afböjde hvarje försök till försoning. Inbillningen lånade fadern ett hjerta af sten, råa manér, en skarp, obehaglig stämma, ett frånstötande sätt; fantasien färglade minnets blad. Så trädde han, temligen uppskrufvad och full af en mörk förkänsla, inom porten till Louvre. En uppappare på hotellet, som han anmodat att anmäla honom, kom mycket fort tillbaka med helsning att herrn väntade honom på N:o 14. Huru hjertat på vår vän hoppade upp i halsgropen vid löpandet genom den mörka korridoren, der tjocka mattor dämpade ljudet af fotstegen och der de resande smögo omkring likt konspiratörer. En knackning på dörren — en röst inifrån, som ej lät på långt när så grof och obehaglig, som inbillningen utmålade henne på gatan — dörren vred sig på sina hakar, sonen stod framför sin far.

Det var ett stort, elegant möbleradt, ljust rum, i hvilket Paul inträdde. På marmorplattan å kaminen stod en stor pendyl af brons; två vaser å ömse sidor återgäfvos i en hög spegel med bred ram. Till kaminen var framskjuten en nyss lemnad länstol; en hopskrynkad tidning hängde ännu öfver det venstra armstödet. Bakom det med bref och uppslitna kuvert betäckta bordet stod med armbågen stödd mot kaminen en man af omkring sextio år, mycket satt till växten, bredaxlad och lång. Under de tjocka ögonbrynen blickade ett par ögon lugnt och allvarligt. Den fylliga handen lekte med urkedjan, som utbredde sig i en halfcirkel öfver den glatta västen. Så stodo far och son några ögonblick och stirrade på hvarandra. En god minut varade detta tysta beskådande. Hos den gamle hr Laffiche rörde sig ej en

muskel; dock skulle den, som noga gifvit akt på honom, kunnat märka ett uttryck af öfverraskning och förlägenhet på hans breda, fylliga ansigte. Paul visade mera rörelse; hans näsvingar rörde sig häftigt; handen, som höll i mössan, darrade.

Det tycktes, som om de i evighet ämnade stå på detta sätt midt emot hvarandra likt stenbeläten, ty ingen af dem tog det första steget, då ändtligen fadern bemannade sig, trädde fram och yttrade, i det han räckte sonen sin hand med tillgjord fryntlighet.

»Se så, min herre, ni kan väl åtminstone räcka mig handen!»

»Det förundrar mig, min herre», svarade sonen, utan att röra sig, »att ni så sent kommer och bjuder mig er hand».

Fadern, som såg att man vägrade mottaga framräckta handen, teg. Han trädde ett par steg närmare, tog sonen ännu en gång i ögonsigte från hufvud till fot, lade med en glimt af välbehag i sitt ansigte båda sina händer på arbetarens axlar och såg honom rakt i ögonen. Paul darrade under detta beskådande, men hans öga mötte lugnt och trotsigt faderns blick.

»Välän», sade denne efter en paus, »sådan tycker jag om dig. Du har att beklaga dig öfver mig. Håll dig styf i nacken, skjut undan med händerna — det har jag ingenting emot. Jag gjorde måhända på samma sätt, vore jag i ditt ställe. Hvarför dog din mor? Det var början till allt. Men stå icke der som en gårdsgårdsstör, sitt ned och hör mig.»

Utän att afvakta något svar lät den gamle hr Laffiche sig sjunka ned i länstolen, på samma gång han med en rörelse af handen nödgade sonen att taga plats. Paul gjorde som man bad honom, mekaniskt utan att nästan veta hvad han gjorde. Hela uppträdet — återseendet efter allt som inträffat — på denna plats, på detta nyktra sätt, liksom det varit fråga endast om en affärsuppgörelse mellan tvenne köpmän, föreföll honom mera som en dröm än som en verklighet. Han stirrade på sin far, hvilken, så som han satt der lekande med toffsarne på sin länstol och skjutande fötterna otåligt fram och tillbaka öfver den blommiga mattan, med ögonen stelt fästade på spetsarne af sina stöflar, föreföll honom som en figurant, hvilken den verkliga fadern skickat förut som prof. Laffiche tycktes vänta, att hans son skulle

tala. Då denne förblef tyst, såg han upp, och strykande sig med flata handen öfver pannan, återtog han. . . .

»Att återkomma till saker, som ej kunna göras ogjorda, båtar icke: jag har handlat oförlätligt. Hvad skall jag säga? Qvinnan höll mig vid linan. Hon var en djefvul, men en vacker djefvul. Jag skulle ha kunnat begå ett mord för henne, ja -- vid Gud! Onödigt att vidare beröra denna punkt. Mina affärer stodo illa. Jag lemnade Paris, Frankrike, för att fresta min lycka i Ryssland. Jag lyckades öfver förväntan; mitt magasin i Petersburg blomstrar. . . . Hon följde mig dit -- jag slutade med att gifta mig med henne. . . .»

Paul gjorde en rörelse.

»Det är lätt för er att tala, min herre. Har ni någonsin befunnit er under ett dylikt inflytande? Uppskjut annars er dom till dess. Efter någon tid . . . vardt jag ändtligen fri. Då beslöt jag att uppsöka dig. Jag kom hit och fann dig. Min afsigt är att godtgöra hvad ännu kan godtgöras. Blif min kompanjon! Om tre månader reser jag tillbaka. Följ med! Jag håller stegen: med ett språng kan du stå på den öfversta pinnen. Se der min plan. Jag talar rent ut utan omsvep. Jag är affärsman; vackra ord har jag ej till mitt förfogande. Borde jag kanske på ett ömt och rörande sätt med tårar i ögonen trycka dig till mitt hjerta? Borde vi här uppföra en teaterscen? Mig tyckes likväl att detta skulle taga sig ut som ett hån, efter allt som inträffat. Må det vara dig nog att veta, att jag beklagar hvad som inträffat. Du är en rask karl, som på ett hedrande sätt växt ur barnkläderna. Jag tycker om dig. Kan du förlåta mig, eller måste jag pligtskyldigast bedja dig om förlåtelse. Jag vår förryckt, sjuklig till lynnet, brottslig till och med. Vill du mottaga min hand, ja eller nej?»

Åter räckte fadern sin hand åt sonen.

Denne vågade ej ännu en gång vägra att mottaga den. Det måste för denne man, hade han ett hjerta i bröstet, hafva varit straff nog att en gång få draga tillbaka sin hand, försmädd af hans eget barn. Och dessutom hade många-handa intryck och iakttagelser flugit genom hufvud och hjerta på Paul, medan fadern talade, hvilka hade anmärkningsvärdt förändradt de förra. Allt för älskvärd fann han honom visserligen icke. Dock talade ur hans ord en viss öppenhjertighet, som gjorde intryck. Ja, det förekom honom

till och med nu vid närmare eftersinnande som om ett häftigt känsloutbrott, kommande från denne man och under dessa omständigheter, skulle varit honom odrägligt.

Hvad beträffar utsigtorna till välstånd, förmögenhet, som så oväntadt öppnade sig för honom, så sprakade de för hans ögon såsom gnistorna från en raket. Så glider en saftig frukt öfver en törstandes smäktande läppar. Men intrycket var icke så starkt, frestelsen af anbudet icke så mäktigt, att icke sonen kände allt det pinsamma för hans hederskänsla som låg i den genom skamlig pligtförgätenhet grädda klyftans omärkliga igenfyllande genom ett lämpligt antal stumma sedelbundtar.

»Fader», sade han efter en stunds tyst stirrande framför sig — ordet »fader» kom med möda fram från hans läppar — »det anstår icke mig att, efter hvad ni nu sagt, uppträda som er anklagare. Låt allt vara glömdt och förlåtet. Hvad edert anbud beträffar, så har jag utan er hjälp banat mig min egen väg. Jag skall äfven framdeles hjälpa mig sjelf fram genom lifvet.»

Det låg en stolthet i orden, i hållningen, i blicken, som klädde arbetaren väl och som slog an på herremannen, hans fader. Den äldre hr Laffiche betraktade med uppmärksamhet och förökadt intresse sin son. Han sköt ut underläppen och drog upp ögonbrynen ända till hårfästet.

»Ah — du är stolt. Mycket bra! Men förstå mig rätt: jag trugar ingenting på dig. Jag traktar efter att göra godt. Det var ej min afsigt att förödmjuka dig. Aldraminst det. Tänk ännu en gång på saken. Besinna dig väl, innan du afslår anbudet. Du synes mig hafva blifvit född till någonting annat än kroppsarbetare. Din hand förråder arbetaren, ditt skick herremannen. Den, som fortfar att trafva i en sele, i hvilken han icke passar, handlar oklokt. All aktning för hans stolthet, all aktning, men det är segt kött att tugga. Att utan kapital arbeta sig upp till en oberoende ställning är i vår tid en mycket kinkig uppgift, har du riktigt tänkt på det. Om du möjligen tror, att jag har för afsigt att lemna dig ersättning i penningar för min orättvisa mot dig, så misstager du dig högligen. Mig synes att det ej är någon gunst att återföra dig till den plats, dit du hör, det är ju tvärtom en sak som talar för sig sjelf. För öfrigt kommer jag icke för att nödgä dig att gå sysslolös på min bekostnad. På intet sätt, alldeles icke. Du skall nog få arbete,

det försäkrar jag dig. Men ett sådant arbete, som bättre anstår dig och bättre öfverensstämmer med dina böjelser. Se så, sök ej att inbilla mig att ditt nuvarande lefnadssätt behagar dig eller någonsin skall komma att behaga dig!»

Så talande knäppte hr Laffiche händerna, på hvilka gnistrade ett par dyrbara ringar, samman öfver västen, i det han såg sin son med en skarp, genomträngande blick i ögonen.

En skär rodnad färgade Pauls kinder. Han kände att mannen midtemot honom läste i hans hjerta. Hans faders forskande, ihärdiga blick besvärade honom, han vände bort ansigtet.

»Min affär», fortfor den andre, »är stadd under utveckling. Den kan med tiden varda en präktig affär. Men att stå i spetsen för en stor firma tilltalar dig måhända icke. Då måste en annan komma på den plats du försmår. Det vore skada! Ännu ett, stolthet är en förträfflig sak, men drifven för långt är den en dumhet.»

Med dessa ord gick han fram till bordet och slog i ett glas vatten, som han långsamt tömde. Derunder sneglade han från sidan på sin son, som stirrade på golfvet, med hufvudet — der det stormade — lutadt i handen. Seende att den unge mannen icke rörde sig, steg den äldre hr Laffiche fram till sin son, lade handen på hans axel och sade med mera hjertlighet i tonen. »Berätta mig nu om din ställning. Den är väl icke angenäm för mig att höra, men jag önskar veta allt».

Hvarför nämnde Paul ej ett enda ord om Rose vid detta första sammanträffande; hvarför förteg han den sak, som fört honom dit? Han beskref sitt lif, alltifrån det ögonblick han lemnade hemmet, intill denna dag, men allt, hvad som rörde hans fästmö, lemnade han i mörkret. Hade man bedt honom förklara detta besynnerliga beteende, skulle han hafva svarat att tillfället ej syntes honom rätt lämpligt, ej heller medgaf honom hans känsla att nu framkomma med sitt ärende. Detta fick ej behandlas så der i förbigående. Följande dag skulle han i ett samtal, som han skulle särskildt utbedja sig för ändamålet, bringa denna sak på tal. Men hade han varit i stånd att väl skilja mellan de bevekelsegrunder, som förestafvade hans handlingssätt, så skulle han hafva funnit dem mer invecklade och mindre lätta att utreda, än han den aftonen förestälde sig. En obestämd känsla att det ej var

värddt att vidröra detta giftermål inför denne man, att han, om han talade om Rose, ej skulle uppfattas, var det som band hans tunga. På en gång — ty hans faders föreställningar hade likt hullingar hakat sig fast i hans hjerta — framstod den stackars flickan, ditintills hans stöd och trofasta hjälp, som ett hinder mellan honom och hans lycka. Icke så, att han med tydliga ord tillstod detta för sig sjelf, men han hade ett oredigt, obestämdt intryck af förändrade förhållanden. Natten, som följde på detta samtal, tillbragte han utan sömn, ett rof för de mest motsatta förnimmelser. Den brinnande åtrån efter en annan ställning, det ängslande begäret att intaga den plats i samhället, som med rätta tillkom honom, kämpade med hans egenkärlek, med hans stolthet som man. »Mottag ingenting af denne man, haf dig sjelf att tacka för allt. Förlåt, men med stolt upplyft hufvud, icke med en efter almosor utsträckt hand. Ett stycke torrt bröd, för hvilket man ej behöfver tacka någon, smakar bättre än till skänks mottaget öfverflöd, komme det än från en faders hand.» Så hviskade hans stolthet, hans hederskänsla med Roses stämman. Men så dröjde hans öga på de grofva kläderna öfver stolen vid sängen; han fick lust att skjuta undan dem. Den långa törnbeströdda vägen, der hvarje steg tröttrar, slingrade sig framför honom, denna hårda, obanade väg var det hans lott att vandra till slut — om han ej mottoge någon hjälp. Och hvarför icke antaga sådan? Tillkomme honom icke med rätta en plats i spetsen för hans faders affär, en plats i hans faders krets? Måste man ej kalla det för en löjlig envishet att med stolthet afvisa en godtgörelse för en orättvisa?

Men Rose måste dela hans upphöjelse. Han tröstade sig med den föreställningen, att hennes framtid låg i hans hand. Hans fader skulle väl kanske i förstone göra invändningar; men måste icke hvarje fördom vika, när man såg Rose? När han fick se och lärde känna Rose. . . . Så ströfvade hans fantasi omkring i framtiden, och gryningen började inbryta, innan han fick en blund i sina ögon.

Det var många slags vindstötur, som följande morgon härjade den sköna blomstergård, som knoppades i vår väns bröst. Den atmosfer af rikedom och beqvämlighet, hvori hans fader rörde sig, förvirrade behagligt hans sinnen. Det svala rummet, den mjuka mattan, det dämpade ljuset, som strömmade genom de nedfälda persiennerna, det utsökta

bordet, det fina porslinet, de slipade kristallglasen, kortligen bekvämligheten, rikedom, konstalstren till förhöjande af det sinliga välbehaget, till odlandet af smaken — hvilket allt så småningom blifvit den rikes behof — utsträckte sig mot den unge mannens hjerta såsom mjuka qvinnoarmar. Det var honom till mods, sedan den första förlägenheten, tack vare hans värds fina takt, var viken, som om han glede hän öfver en jemn vattenspegel i en bekväm gondol. Hvilken ljuf förnimmelse efter så många års umbäranden och kamp. Rose var med, sittande vid hans sida. Likt prinsen i sagan förde han henne omkring i underlandet. Frukosten var knapt slutad, förrän han drog fram med sina giftermålsplaner; den unge mannen framhöll med värme sin fästmöes ädla karaktär, den tacksamhet han var skyldig henne. Men under berättelsen förlamades hastigt hans tunga genom det underliga minspel, hvarmed hans fader behagade ledsaga dessa utgjutelser. Den gamle hr Laffiche blinkade nämligen så skalkaktigt, gaf under berättelsen så många med afseende på ämnet mindre passande tecken till munterhet, att berättaren kom af sig, och plötsligt tystnade.

Hans fader såg tigande framför sig med ett spefullt uttryck i de halfslutna ögonen. Förande pek fingret långsamt till näsan nickade han åt sonen att fortsätta.

»Jag tror», utbröt denne halft förlägen, halft förtretad, »jag tror att vi icke förstå hvarandra. Jag talar om min blifvande hustru».

»Ja — — ja — väl!» fnittrade hr Laffiche.

»Törs jag fråga, hvad ni finner för löjligt i hvad jag säger?»

»Löjligt . . .?» Fadern stirrade sin son i ansigtet med en så oförstådd häpnad, som någonsin en människa visat vid anblicken af något besynnerligt naturunder. Derpå öfvervåldigad af det komiska i situationen, lät han sig falla baklänges i länstolen och skrattade så att han skakade.

Paul stod bredvid bordet, blek och darrande af kufvad vrede, väntande på att detta utbrott af munterhet skulle taga slut. När hans fader åter rest sig upp, trädde han närmare intill honom, och läggande tonvigt på hvarje ord för att ej lemna rum för något missförstånd, sade han:

»Det tyckes, min herre, som om ni icke vill förstå mig. Jag kom i går hit icke för att tigga er om gunst och gåfvor utan för att anhålla om ert bifall till mitt giftermål med

den flicka, hvars lefnadshistoria jag höll på att förtälja. Ingen människa i verlden behöfver skämmas för henne, vore hon än tusende gånger ringa och fattig.»

»Men är du då alldeles splitter galen, eller hur är det fatt med dig?» Hos hr Laffiche tycktes häpnaden vinna hand öfver munterheten. »Hvad är det för en roman du dukar upp för mig? Att gifta sig med en strykerska, som — — af människokärlek fått ett barn! Men, för f—n i våld, min herre, vill ni att jag skall taga detta för kontant? Har ni blifvit så klok, så är ni, med er tillåtelse, en gås. Seså, låt nu melodramerna vara, låt oss tala som förståndiga menniskor. Om du här eller der har en liten turturdufva, hvad angår det mig? Behåll den eller låt den flyga, allt efter behag. Men var så god och håll mig icke för en narr.»

»Fader», återtog den andre förargad, medan blodet steg honom åt hufvudet, »om jag knutit förbindelser, som ej äro efter ert sinne, hvems är felet? Jag har valt bland de menniskor, bland hvilka jag lefvat och, låt mig försäkra er det, mitt val är ej af den sort, att det gör er någon skam. Om jag icke visste, att ni talar om en person, som ni icke känner, så skulle jag ej dröja här ett ögonblick längre. Låt mig säga er, att ni är i villfarelse. Er misstanke (Paul rodnade då han sade detta) är grym, förolämpande. Rose är tjugutvå år, hennes fosterbarn nio. Detta är skäl nog, gudskelof, för att utesluta alla smädliga förmodanden. Jag vill icke höra henne förolämpas af någon, icke ens af er. Nu har jag att fråga er om endast en sak: Vill ni gifva ert bifall till vårt bröllop, ja eller nej. Men var öfvertygad om, att hvad ni än gör och hvad ni än har i sinnet med mig, så släpper jag icke min flicka.»

Tonen, i hvilken den unge mannen talade, hela hans hållning tycktes göra intryck på fadren. Hr Laffiche öfverlade med sig sjelf. Han begrep i sjelfva verket, att hans son, på hvilket för honom obegripligt sätt han än var bortkollrad af fruntimmer, stod i begrepp att begå en dumhet. Men att kämpa mot strömmen, skulle väl det gagna? Förälskade äro ett slags hypokondrister. Ju mer man söker taga deras qual ur hufvudet, ju fastare hänga de fast dervid. Bäst då att hålla med dem och söka så småningom afleda deras tankar. Hr Laffiche var af flera skäl angelägen att vinna sonen för sig. Derför återtog han i en annan ton:

»Nå ja, vi kunna ju låta detta ämne hvila så länge. Man kan ju sedermera återkomma dertill, men innan jag vill höra något vidare derom, måste vi lära känna hvarandra bättre. Det är ju möjligt, att jag sedermera kommer att döma annorlunda. Hör nu, i morgon lemna jag Paris. Jag kommer att göra en resa på ett par månader, jag måste besöka åtskilliga platser i Frankrike, tala med en del affärs-vänner. Jag råder dig på det allvarligaste att göra mig sällskap. Det kan ej vara annat än nyttigt för dig, huru vårt återseende än må komma att aflöpa. Vi skola derunder få tillfälle att tala med hvarandra och rådgöra om hvad som är bäst att företaga i ditt intresse och med blicken fäst på din framtid. Detta är nu mitt förslag. Du kan antaga eller afslå det. Jag skulle dock icke vilja råda dig till det senare, ty det förefaller mig, som om du då skulle handla mot ditt eget välförstådda intresse.»

Paul kände vid detta anbud liksom en stöt genom kroppen. En sådan resa icke blott tilltalade honom i hög grad i och för sig, utan den undanröjde för tillfället alla de förtretligheter, som han förutsåg måste komma. Derjemte gaf det honom tillfälle att så småningom bringa sin far på andra tankar. Att behålla Rose genom att prisgifva sina utsigter — dertill skulle han visserligen besluta sig, om han måste det. Men att behålla Rose utan att förstöra sin framtid var honom dock kärare. Efter ett ögonblicks eftersinnande, anhöll han om en kort betänketid, hvilket hans fader med en axelryckning medgaf honom.

Vid afskedet i dörren slog hr Laffiche sin son på axeln. »A propos, du träffar i afton en vän hos mig. Kom ihåg att du ej längre är arbetaren Paul utan son till Henri Laffiche; i Paris finnas magasiner i öfverflöd, der du kan förändra dig till en herreman efter ditt stånd. Du har alltid varit det, blodet förnekar sig icke. En förändring till det yttre skall bringa dig i öfverensstämmelse med ditt inre.»

Paul ryggade baklänges som om han fått en örfil. All hans stolthet uppreste sig vid faderns ringaktning af hans kläder och handtverk — en ringaktning, som han visste med sig sjelf hafva haft och till och med uttalat, men som han ur denne mans mun ej ville höra. Det är anmärkningsvärdt, att personer, som vid alla tillfällen häna och förklena sin syssla eller sitt yrke, äro de första att brusa upp, då någon annan anspelar på detsamma. Att en man, som öfver

modigt stött ned sin son, skulle skämmas för denne sons handtverk, förtretade honom på det högsta. Det hjertliga rådet förvandlades till hån. Den äldre hr Laffiche hade gjort ett missgrepp. Han skulle hastigt erfara det, ty högdraget nog ljöd svaret.

»Jag skall komma sådan jag står framför er, fader. Vill ni icke kännas vid mig sådan, så skall jag för alltid befria er från all anledning att skämmas för mig genom att . . . gå min väg.»

Ett drag af förtret visade sig på den sålunda tillrättavisades ansigte. Det var ett bittert, men välförtjent piller, som hans son gaf honom att svälja. En sekund hängde det på ett hår, att de band, som knapt voro återknutna, hade slitits för alltid. Ett helt lifs lycka eller olycka hänger ofta på ett ord för litet eller för mycket, på ett för kort eller för långt steg. I detta ögonblick sväfvade två människors öden i vågskålen, som hölls af hr Laffiche. Blott ett tryck, ett omärkligt tryck på högmodets, den falska blygsamhetens vågskål, ett häftigt ord från Paul . . . och den unge mannen skulle gått sin väg och vår lilla stackars Rose. . . . Dock jag vill icke gå berättelsen i förväg. Vare det nog sagdt, att jemnvigten steg öfver till den motsatta. Den äldre hr Laffiche sväljde det bittra läkemedlet, visserligen med en grimas, men han sväljde det dock.

* * *

När Paul om eftermiddagen meddelade fruntimren den ifrågasatta resan, kände han sig för första gången i sitt lif besvärad i sin fästmöes närvaro. Han såg sig tvungen att gifva ett sken åt det förefallna, som visserligen ej dolde sanningen, men som dock delvis gick på sidan om henne. Att röja fadrens förolämpande misstankar skulle varit ett allt för grymt hån mot flickan. Han vidrörde således icke dessa misstankar utan förklarade, att hr Laffiches vägran berodde på fördomar, som nog skulle gifva med sig med tiden.

Madame Friquet, som med spänd uppmärksamhet lyssnat till Pauls meddelanden, förklarade genast att det enligt hennes mening ej vore rådligt att motsätta sig faderns önskingar beträffande den ifrågasatta resan. Hon förstod allt

för väl hans fördomar och anade, hvilka skefva slutsatser han måste hafva dragit. Med tålmod kunde här vinnas allt, med öfverilning var allt att förlora. Hon skärskådade saken från alla sidor, hvarvid hennes egen rika lifserfarenhet kom henne till hjälp. Komme det till en brytning mellan far och son, så skulle bakslaget deraf kämbart träffa de förlofvade som gifta. I alla händelser måste man försöka det omöjliga för att få saken uppgjord i godo. Ehuru det var beklagligt, att fadern försvunnit med sina penningar och sina skyldigheter mot sonen, så måste, sedan han nu var återkommen, allt tagas i omsorgsfull ompröfning, innan man afvisade honom. Om det skulle blifva nödigt för Paul att välja mellan denne man och Rose, så bordè det ske i det fulla medvetandet, att man gjort allt för att göra ett sådant väl onödigt. Hvad som mest förskräckte henne, var att Rose skulle frivilligt träda tillbaka. Ty hon var öfvertygad, att denna flicka om någon var i stånd att göra denne man lycklig. Hennes älskvärdhet, hennes enkelhet, hennes naturliga finhet gjorde henne icke blott fullt värdig ett högre stånd utan borgade äfven för att hon der ganska snart skulle känna sig på sin plats. Förlorade han denna flicka, så skulle upphöjelsen — sådan var madames fasta öfvertygelse — lända Paul till förbannelse i stället för välsignelse.

Hvad Rose sjelf angick, hade faderns ankomst alltifrån första ögonblicket oroat henne. Att denne man var hennes fiende, att hans önskinjar korsade hennes, det anade hon snarare än hon visste det. Den ringaktning, hvarmed den äldre hr Laffiche i följd af hennes låga härkomst och fattigdom betraktade henne, hade endast gjort henne nedslagen. Stark i det lugna medvetandet om sitt ärligt förtjenade bröd, om sitt fläckfria lif mottog hon detta slag utan att visa sig hvarken sårad eller bitter. Blickar som ofvanifrån kastas af högmod, fördom eller dumhet, gräma endast små själar. Att i tid draga sig tillbaka att, som man säger, taga sin värdighet i akt, låg icke i Roses skaplynne. Dertill tänkte hon i sjelfva verket för litet på sig sjelf, dertill låg hennes trolofvades lycka och intresse henne för mycket om hjertat, — mer än hennes sårade egenkärlek. Hon förråde hvarken harm eller bedröfvelse, men på ett enkelt, lugnt och, genom det våld flickan gjorde på sig sjelf, rörande sätt, framhöll hon för sin vän, att hans framgång och lycka vägde mer hos henne än allt annat.

»Du sökte och begärde mig, när du var en fattig arbetare, Paul, och jag en fattig flicka. Om jag nu vid förändrade förhållanden ej längre kan vara för dig, hvad jag hitintills varit, så vet du, att du är fri. Fruktas icke att jag skall göra dig någon förebräelse. Jag skall hålla af dig hela mitt lif, men hellre än att stå dig i vägen önskar jag, att du måtte tänka på mig, som på en flicka . . . som höll dig för kär, för att hon skulle vilja förstöra ditt lif.»

Det kostade på det arma barnet att få fram dessa ord, ty hennes hjerta sammanpressades vid tanken på att skiljas. Mannen, till hvilken de voro riktade, kände sig djupt träffad deraf. Detta lugna, oegennyttiga, förståndiga drag af den han älskade väckte hans beundran. Han hade väntat sig lidelsefulla scener. Bragta i rörelse började hans känslor att flöda och spolade i ett ögonblick bort alla betänkligheter liksom alla luftslopp. Och såsom det plägar ske hos älskande, gick hans uppskattning af det nobla i Roses drag hand i hand med en viss känsla af sårad egenkärlek öfver att hon så lugnt kunde tala om att skiljas från *honom*.

»Afstå ifrån dig för något eller någon i världen? — aldrig? Hellre arbetar jag med mina händer intill min sista dag än jag mister dig. Hvem har gjort mig till en belåten och lycklig människa? Huru skulle det gå mig här i världen utan dig? Hvad mig beträffar . . . så lugnt som du yttrar dig öfver en skilsmessa, skulle jag aldrig kunna . . .»

Hon såg på honom. Han blygdes och fortfor i lidelse full ton:

»Så menar jag icke. I hela Paris fins ej ett hjerta så ädelt och trofast som ditt. Och hur kan du då tro, att jag skulle vara nog obetänksam, fåkunnig, ja rent af dålig att kasta bort det? För välstånd, rikedom? Hvad nytta hade jag deraf, om jag måste mista dig? Hellre min arbetareblus och dig i mina armar, än herremansrocken och ej mer dessa glada, svarta ögon, ur hvilka kärleken strålar emot mig, ej mer dessa små händer (han fattade och kysste dem), som, det vet Gud, skyddat mig för dårskap och obehag. Allt med dig eller ingenting utan dig. Oss båda skall han mottaga som barn, eller ock upphör jag att vara hans son. Kan du tro att jag skulle kunna öfvergifva dig?»

Han drog henne ned på sitt knä, lät hennes hufvud hvila på hans arm på samma gång som han lutade sig ned öfver henne, så att hennes kind vidrörde hans. Så, tätt vid

hennes öra hviskade han till henne hvad lidelsen ingaf honom, ord som kosta mannen så litet, men som intränga djupt i qvinnans hjerta genom hennes upprörda sinnen. Hon lånade honom sitt öra, vaggad af den djupa vanmakt som kom öfver henne, medan hennes tankar omtöcknades genom den allt hårdare tryckningen af denna starka arm. Långsamt slöto sig hennes ögon och ned från de mörka ögonhåren rullade två glänsande tårar, som gledo utför kinderna och föllo ned på hans axel. Hans arm slöt henne allt hårdare intill hans hjerta, medan han tryckte sina läppar på hennes hårflätor, på det kära ansigtet, för att strax derpå af hennes mun, som bäfvande öppnade sig, uppfånga afskedets ord, som halft hviskades, halft framandades liksom en rökelse från hennes trogna, ömma hjerta.

* * *

Tidigt följande morgon lemnade de båda männen huvudstaden. Hr Laffiche senior gnuggade förnöjd händerna öfver den första framgången af hans väl uttänkta planer. Med en sådan skarp blick som faderns kunde sonens svaga sida ej förblifva dold. Han hade från första ögonblicket upptäckt den ömtåliga punkten. Att ständigt angripa den unge mannen i denna hans svaghet vardt hans outtalade syfte.

»Se er i spegeln min herre! Kan man tänka att det är samme karl?» sade fadern med ett småleende häntydande på den nätta resdräkten, som på det fördelaktigaste framhöll den unge mannens smärta smidiga växt.

Arbetaren måste vara afskakad, innan vi återvända till Paris. Det var den äldre hr Laffiches tanke och beslut och i öfverensstämmelse härmed handlade han. Yttre bevis på förbindlighet och hjertlighet måste eröfra sonens hjerta, blickar af fadersstolthet ersätta de tomma smekningarne. En gyllene regel hade fadern i ständigt sigte: den som vill vinna människor, han bör verka på det *lilla* i människan. Hvarje dödlig har i sitt innersta en känslig fläck, der hon gärna vill blifva kittlad. Den verldskloke faderns handelsvänner skulle blifva hans hjelpare och bundsförvandter; deras salonger en skola af goda seder för mannen af folket. I de hus, der Paul genom sin far infördes, såg han män hjertligt hälsa på honom, hvilka förut svärligen skulle föredragit honom i

sitt sällskap. Fruntimren drogo honom till sig, afskötö på honom behagsjukans alla pilar på ett sätt som det ej skulle ha varit passande att använda mot en arbetare. Fäder skramlade betecknande med sina döttrars hemgift inför gästerna. Men den äldre hr Laffiche var döf på det örat; han hade andra planer med sin son. Det fans till och med rika borgarfruar i landsorten, som ej skulle haft något emot att börja en liten kärlekshandel med den tafatte, blyge, men hurtige unge mannen. Madame C. . . . den skönaste bland alla dessa damer lät förstå detta tydligt nog. Ur hennes smäktande ögon sköt en blå glöd, likt glansen af en blixtrande väjklunga. Hennes svällande läppar, skuggade af ett fint fjun, tycktes vara en trånande persika. Hon förstod att fångsla den oerfarne unge mannen, der hon, lekande med sin solfjäder, låg utsträckt i den mjuka kåsösen, väl medveten om huru den hvita svandunsbarmen framträngde genom sidenkorsetten vid hvarje andetag.

Paul råkade i hennes trollkrets. Till lycka för honom varade deras umgänge endast helt kort. Dock hade något ur denna qvinnas ögon stigit honom åt hufvudet, som verkade likt berusande vin. Tanken på henne kom hans pulsar att bulta. Rose kom visserligen efter sådana syner alltid att återtaga sin gamla plats, men ehuru hon förblef dyrbar för hans hjerta, bleknade hon för hans inbillning, öfverglänst som hon var af den främmande qvinnans mognare, sinliga skönhet. Skref han till henne, så togo de gamla minnena öfverhand och inlade i hans stil den inneboende värmen. Den stackars flickan slukade dessa bref; hon läste och läste om dem gång på gång; hon bar dem på sig dagen i ända och kysste hans namnteckning, innan hon gick till sängs. Föga tröst innehöllo de visserligen med afseende på sjelfva hufvudfrågan, men många löften och uppmuntrande försäkringar. Alla försök att bringa saken på tal hade imellertid hitintills strandat.

»Du vet icke sjelf, hvilken dumhet du vill begå», utbrast den äldre hr Laffiche efter hvarje sådant pinsamt samtal. »Jag skall åtminstone ej vara dig behjelpig deri. Jag har betalt lärapenningar.»

Framhöll då Paul, att bådas tycke i det fallet ej vore lika, att han ej stod i begrepp att gifta sig med en äfventyrerska eller någon jänta, utan med en redbar flicka, som ingen kunde lägga något till last — så vida det ej var hennes

fattigdom — så ryckte fadern endast på axlarna. Det förtröt hr Laffiche att se sin son så hallstarrigt hålla fast vid hvad han kallade en nyck. Och inga tecken visade sig, att arbetaren så snart skulle blåsa till reträtt. Men den som fått smaka på en bättre rätt, återgår icke gerna till den gamla, tänkte fadern. Delande sin tid mellan omsorgen om sina affärer, i hvilka han så småningom började inviga sonen, och i sökandet efter förströelser, som för den unge mannen egde nyhetens behag, sträfvade han att så småningom lösgöra denne ur hans gamla band. Han dref detta ända derhän, att vår vän befann sig som i ett rus, när han efter nära två månaders frånvaro återkom till Paris. Der uppenbarade sig hvad fadern hade väntat och hoppats — en känsla af afstånd, en viss smärtsam förvåning vid återseendet af sina gamla vänner. Han var icke samme man, som när han för kort tid sedan lemnade dem, de ej de samma, som då de sade honom farväl.

Madame Friquets våning var alldeles förändrad; ett borgerligt drag låg utbredt deröfver, som han aldrig förut lagt märke till, men som nu genast sprang i ögonen. Den goda frun sjelf, kommande ut från sitt lilla kök, röd af hettan i spisen, medförande lukten af lök i sin hvardagsdräkt, var icke mer den dam, till hvilken han hade sett upp; hon hade blifvit en borgarfru, tjenstaktig, godhertad, aktningvärd — allt hvad man vill, men likväl en borgarfru. Han stirrade på henne med förfäran, frågande sig sjelf, hur det kom sig, att han fann heme så förändrad. Hennes mans narraktigheter framstodo nu för honom i det förhatliga ljuset af lättsinnigt skräfvel. Två månader förut hade han känt sig hedrad af att få vara tillsammans med denne gamle narr. Vår blick på människorna beror på den plats, på hvilken vi stå. Varder ens egen figur framskjuten i förgrunden, hvem ser sig icke då om efter kamraterna, som blefvo efter, hvem drager väl icke då synlinien öfver deras hufvuden. Endast få menniskor undgå detta sinnenas bedrägeri af samfundsperspektivet. Dessa få äro de verkligt *store*.

Hvad Rose beträffar hade hon förlorat något. Han fann henne mera alldaglig än förut. Sväfvade väl för hans själ de andras retande konster, när han såg enkelheten i hennes karaktär och klädsel. Smakade den fadd, den okryddade passionen? Dessa intryck kunde imellertid icke, så hoppades han, blifva varaktiga, förkastade som de voro af hans bättre

jag. Han led af denna inbillningens och sinnenas utsväfning, ty hans hjerta rördes af flickans hållning, som var obesvärad, naturlig och värdig. Hon antydde hvarken genom blick eller uppförande, att han var förändrad mot henne. Hennes ögon strålade af ömhet, när hon hängde om hans hals. Hon grep hans hand, tryckte den till sitt bröst — han måste lägga sitt hufvud på hennes axel, berätta — och så var det godt.

Bäfvande tillbaka för hvarje afgörande steg, kastad hit och dit mellan sina skimrande drömmar och sin kärlek till Rose, gjorde han hvad alla svaga naturer göra under liknande förhållanden. Han sökte bedraga sig med osanning för att kunna känna sig tillfreds med sig sjelf. Hvem anstiftar väl mest ondt och förtret här i världen, de svaga, goda människorna eller de erkänt dåliga? Eldigare varda hans bedyranden om trohet, varmare och innerligare hans försäkringar om tillgifvenhet, i den mån tron på hans egen viljekraft och motståndsförmåga slappas. Dels för att bespara sin fästmö smärta — och sig sjelf anblicken deraf — dels för att ej råka i motsägelse mot hvad han skriftligen lofvat och försäkrat, låtsade han, som om hans fader, till hälften, ja mer än till hälften uppmjukad, stod i begrepp att gifva efter. Ännu en gång före den sista vågade Rose en antydning om att göra slut på deras förbund. Hon besvor honom att säga sanningen, och icke af missförstådd barmhertighet leka med henne. Men hon hade den aftonen ett så förtjusande utseende, rörelsen förlänade hennes ansigte ett sådant behag att Paul förtrollad och vekhertad med eder och kyssar tog henne dessa tankar ur hufvudet. Så går det till: man menar verkligen hvad man säger — i det ögonblick man säger det.

* * *

Ett par dagar senare smögo sig åter andra intryck genom dörren till hans hjerta, som alltid stod på glänt. Striden i hans inre upplammade på nytt. I begrepp att afresa hade hr Laffiche senior sagt sitt sista ord: »välj mellan flickan och mig».

I sitt hjertas trångmål och för att göra slut på vacklandet, som vardt honom odrägligt, hade han med ett tag afhuggit

knuten. Att lemna Rose i sticket ville han icke, kunde han icke, fick han icke. Det återstod honom således ej något annat val än att uppgifva sina utsigter. Han hade kommit till den punkt, der ett lugnt öfvervägande af handling och följd var omöjligt. Det skulle ingenting kosta på honom — det kostade ingenting på honom. Kom så ett ogrannlaga tvifvel från hans innersta att försäkra honom om motsatsen, så bjöd han, det skyndsamt tystnad. Så ilade han uppför gatan till sin faders hotel, glad, när han ändtligen bragt det så långt, att han omsider kommit till slutet af sin tortyr. Talande för sig sjelf, här stötande mot en förbigående, der trängande en annan ned från trottoaren, ilade han framåt, när plötsligt en välbekant stämma nådde hans öra och en tung hand lade sig på hans axel; när han såg upp, befann han sig midtemot en person med vildt skägg, en arbetare, som med mössan öfver ena örat och den svarta snuggan mellan tänderna ironiskt stirrade på honom.

* * *

»Hå, hå, monsieur Chic! Man känner icke igen sina gamla kamrater, tror jag? Har man fått ett arf? Är en gammal tant död? En fastligt fin rock . . . puh! Guld på västen! Ah, tag upp din nya kronometer, så får jag se huru mycket klockan är. Generar dig röken från min pipa, min gosse? Du röker väl bättre än jag tro. Kom så följas vi åt ett stycke, hä?» Med dessa ord stack arbetaren sin arm förtroligt under Pauls.

Men denne befann sig ej i den stämning, att han höll till godo med dylika förtroligheter. Han vände sig hastigt mot blusmannen. En olycksbådande eld lyste i Pauls ögon, medan han sköt undan armen. Han utstötte en svordom mellan de sammanbitna tänderna och ryckte sig lös. Men den andre lät ej afspisa sig så lätt. Med en grof kötted och en hätsk blick trädde han fram till Paul och grep honom i axeln; och slungande pipsnuggan i gatan, så att skärfvorna yrde omkring, skrek arbetaren:

»Fördömde aristokrat, du borde . . .»

En kraftig hand grep honom i bröstet, innan den bredaxlade karlen fick tid att sätta sin hotelse i verket. Paul var intet barn, hans muskler voro af jern. Öfverspänningen

förlänade honom jättekrafter. Hans angripare sjönk ihop under trycket af en näfve, som genom vecken af hans blus sammanpressade bröstet liksom med jernskrufvar. Ett skrik af raseri och hat banade sig väg ur Pauls bröst. En ensligare plats hade måhända skådat ett brott.

Här i menniskovimlet kom en lagens tjenare och lade sig emellan. Belevadt förde polismannen handen till sin hufvudbonad för den fint klädde herremannen, som var utsatt för ett så groft öfverfall på allmän gata. Paul fortsatte sin väg utan vidare obehag, men ännu på afstånd hörde han mannen ropa efter honom:

»Vi se hvarandra åter, förd . . . hund!»

Och till dessa menniskor skulle han återvända, i deras krets skulle han sjunka tillbaka? Denne man var visserligen icke hans jemlike, icke ens på samma verkstad, men han hörde dock till skräet. Och Paul hatade nu skräet i detta dåliga exemplar. En bitter, förtviflad stämning hade vunnit öfverhand hos honom, när han uppnådde sin faders logis. Här var allting upp- och nedvändt: reseffekter, koffertar, kistor, kappsäckar lågo huller om buller. En betjent var sysselsatt med att sätta adresslappar på kollyerna och att slå snören om dem.

»Undan med sakerna, så jag kan komma fram», ljöd den korta befallningen. Tjenaren såg förvånad upp från sitt arbete, men bugade sig ödmjukt. Bugningen gäller dig, tänkte Paul, med en blick på sin rock. Jag undrar hur den slyngeln skall mottaga mig i morgon — föll det honom plötsligt in — i det han kastade en blick ned på mannens krökta rygg. Med galgenhumor på läpparne trädde han in till fadern. Hr Laffiche var sysselsatt med att genomse några räkningar och ordna sina papper. Han mer låg än satt på en låg soffa. Med ena handen lätt hvilande öfver den kala hjessan höll han i den andra ett papper, fullskrifvet med siffror, temligen långt från ögonen.

»Åh, är det du?» ropade fadern utan att vända på hufvudet eller resa sig, när han såg sonen komma in. Han endast kastade en snabb, skarp blick på den unge mannen öfver sin pince-nez: »Kommer du äntligen för att säga mig, att du återfunnit ditt förstånd?»

»Jag kommer för att säga er», sade Paul med dof stämman, »att jag icke kan antaga ert tillbud, eftersom . . .

»Jag icke vill upptaga den lilla sömmerskan eller modisten som min dotter eller trycka henne i mina armar, icke sant?»

Faderns ögon lyste af gäckeri vid dessa ord. »Du är, med förlof, visst inte riktigt klar i hufvudet, unge man, eller ock är du en af de ohandterligaste menniskor, jag någonsin sett. Jag kommer och erbjuder dig en framtid, efter hvilken det skulle vattnas i munnen på hundratals, ja tusentals menniskor. Och du kommer och säger mig: jag stannar hellre vid min svarfstol, vid mitt ritbräde. Jag öppnar dig utsigt till en utmärkt karriär och du svarar mig helt kyligt: Jag tackar, men jag föredrager att lefva tillsammans med en sömmerska, som medför ett barn i hemgift.»

Paul, som så och stirrade genom fönstret på vimlet nedanför, vände sig hastigt mot fadern. »Hvem vägrar? Har väl jag vägrat? Det är ni, som vägrar att göra mig ett förslag — som jag kan antaga.»

»Just det ja», återtog hr Laffiche, medan han lät handen kraftigt falla ned på soffstödet. »Jag vägrar att låta dig rusa mot din olycka, alldeles riktigt! Men du skall icke gifta dig med den der flickan, åtminstone icke med mitt bifall. Vill du köra hufvudet i väggen, lyster det dig att handla som en tok, så står det dig fritt. Men då är det också slut oss emellan; förstå mig rätt. Du föreställer dig kanske, att jag ämnar skaffa dig och din äkta hälft medel att börja någonting. I så fall misstager du dig grundligt. Icke en centime kommer jag att släppa till eller att förskjuta för att styrka dig i din dåraktiga föresats, icke en centime, hör du. Gjorde jag det, sloge jag sönder mina egna fönster på samma gång som dina. Ty då beröfvade jag dig den enda möjligheten att komma till besinning, innan det är för sent. Tag åter på dig din arbetsdrägt, om du har lust, men jag förespar dig (här steg hr Laffiche upp och trädde närmare, med händerna nedstuckna i byxfickorna och ögonbrynen uppdragna) jag förespar dig, att du, innan ett par år gått till ända, skall ångra, att du fått henne på halsen.»

Paul vände ansigtet mot fönstret, hans hand knöt sig krampaktigt, hans andedrägt var kort och hastig. »Jag vet, hvad jag gör», utbrast han, »jag har noga öfvervägt allt. Hon — hon — jag vill icke uppoffra henne; jag vill det icke, hvarken nu eller någonsin. Min Gud, jag kan icke». Han slog sig med handen för pannan, medan han snarare framhväste än talade de sista orden. — »Behåll edra penningar,

jag vill icke ha ett öre, om jag skall mottaga det som en allmosa. Vi hafva sett och talat med hvarandra för sista gången, fader!»

»Håll», ropade hr Laffiche, när Paul redan grep om dörrvredet, »håll, vänta ett ögonblick». Han hade uppmärksam givit akt på sin son och öfverlagt med sig sjelf. Ännu ett medel ville han försöka. »Så böra vi icke skiljas», sade han. »Hör mig. Jag har kommit att tänka på en sak. Du rusar förblindad mot ditt förderf. Jag kan icke hjälpa dig att sjelf lägga repet om halsen. Det måste du inse. Men hör nu, hvad jag tänkt ut. Du följer mig till Petersburg — ensam.»

Paul gjorde en afvärjande rörelse.

»Ensam säger jag. Denna — hon — stannar här. Om tre år hoppas jag kunna återkomma till Frankrike. Tänker du då på samma sätt som nu, så tager du henne till dig . . . förstår du? Barnet skickas ögonblickligen bort — och — ett tredje vilkor, som jag uppställer — hon lemnar sin nuvarande bostad och flyttar till en familj, som jag skall anvisa henne. Se der mitt sista ord. Jag ger dig en timmes betänketid.» Och dermed lemnade hr Laffiche rummet.

Der satt nu Paul och stirrade på kroken med det lockande betet. Lockande, därför att det erbjöd en medelväg, hvarigenom man undvek besväret och obehaget af att göra ett val och som syntes kunna åstadkomma en förlikning mellan kärleken och ärelystnaden samt öppna ett smyghål för samvetet att glida ut igenom. Han höll för mycket af flickan för att prisgifva henne. Sådant tillät honom ej heller hans heder. Allt det goda och redbara hos honom uppreste sig mot ett sådant handlingssätt.

Men priset, priset för detta giftermål!

Skärskådande än den ena än den andra ytterligheten och ryggande tillbaka för båda sökte han förtviflad en utväg.

Här fans nu en!

Han dolde ansigtet i sina händer.

Hans faders *sista ord* dansade för hans ögon. Han slog med handen, liksom han velat bortjaga sina tankar. Det vore oärligt, lågt — ett bofstreck. Mycket bättre då att bryta med öppet visir. Men att bryta, att förskjuta sin flicka, det kunde han icke. Att vara sjelfvisk, ärligt och rent ut, dertill sakna nämligen de flesta menniskor mod. Så satt han en stund orörlig. Derpå sprang han upp med ett rop, som förrådde hans inre kamp.

Icke detta! Men hvad då? Återvända till verkstaden. Kunde han få mod dertill?

För andra gången närmade sig flötet. Han kunde nå det med handen. Var det väl så ovärdigt, som det såg ut? Var det i hans omständigheter ändå icke egentligen det bästa och förståndigaste han kunde göra? Han lemnade ju ändå icke sin fästmö i sticket. De voro unga; de kunde vänta.

Men vilkoren, han kunde ej dölja det för sig, voro hårda och förnedrande för Rose. Hennes stolthet skulle ej fördraga att behandlas på det sättet.

Här stötte han alltså på ett hinder, som han icke förmodade böja efter omständigheternas kraf. Hon skulle vägra. Han visste det blott alltför väl. Denna tanke gjorde honom villrådig. Här var återvändsgränden. En känsla af ovilja smög sig in i hans hjerta. Menniskor utan karaktär stöta sig alltid på människor med karaktär. Våra vänners förtjenster varda fel i våra ögon, så snart de korsa våra planer, våra önskningsar.

Om hon nu bara för den här gången vill vara litet mindre stolt. Kunde hon icke för hans skull . . . ?

Men antag, att hon vägrade, skulle han i så fall gifva sin framtid till spillo? Har man icke äfven pligter mot sig sjelf? Var väl han född till arbetare? Var det icke i detta fall, så smärtsamt det än vore, bättre att skiljas från hvarandra än att lefva olyckligt med hvarandra?

Genom att sålunda vrida och vända på saken fick faderns framställning så småningom ett annat utseende. Att antaga anbudet, i förstone förkastadt som en låghet, var nu nästan en sorglig pligt. När man kommit så långt, att den egna böjelsen förbytt sig till pligt, då slår vår goda genius händerna för ansigtet och viker bort från vår sida.

* * *

Det följde ett långt samtal med hans fader. Denne drog försorg om att febern underhölls.

Paul beslöt att skriva till sin fästmö. Ett bref påbörjades och refs sönder. Ett andra bref stannade likaledes på halfva vägen. Det kostade honom otrolig möda att övertyga sig sjelf och henne att förslaget var antagligt. Två gånger bortkastade han pennan, ty han älskade henne ännu

alltför högt och hans rättskaffens natur protesterade sorgen och nedslagen. Men hoppet att hon af svaghet för honom skulle bifalla satte hans penna i rörelse. När brevet var färdigt och hans fader utsträckte handen derefter, sprang han upp i sista stunden för att återtaga det. Men hr Laffiche senior stoppade lugnt papperet i rockfickan. »Jag skall laga att det kommer till sin adress», sade han.

Några ögonblick derefter trädde hr Laffiche ut genom porten till Louvre. Han höll i handen en öppen plånbok hvare lågo två nya banksedlar. Det är de nycklar, med hvilka man öppnar qvinnohjertan, sade fadern leende för sig sjelf. Vi vilja nu en gång försöka om det äfven går att tillsluta ett hjerta dermed.

»Hallå, kusk, till rue R . . . N:o 117.»

* * *

Rose spratt upp ur sina drömmar, när hon hörde steg nära sig. Var det de välbekanta? Hennes hjerta började bulta häftigt. Hon flög upp och lyssnade. Nej, det var icke Pauls steg. Hon ryckte upp dörren för att öfvertyga sig, ty hennes längtan tillika med en viss oförklarlig oro kom henne att misstro sina sinnens vittnesbörd.

En främling!

Ett rop af misräkning undslapp henne på samma gång hon ryggade tillbaka.

Tösen väntade någon annan, tänkte besökaren, hvars breda gestalt fylde dörröppningen. Han nämnde sitt namn.

Hon slog upp ögonen på mannen midt emot och bleknade. Det var Pauls drag, men grofvare; färgen af Pauls ögon — men icke deras vänliga uttryck. Hon anade sanningen och grep fast i en stol, ty kammaren snurrade rundt med henne.

»Jag anhåller om ett samtal», ljöd en stämma emot henne. •»Jag är Henri Laffiche.»

Han slog henne förtroligt på axeln och tvang henne med en tryckning af handen att sätta sig. Bemäktigande sig derpå den enda stol, som ännu fans kvar i rummet, slog han det ena benet öfver det andra och lade den behandskade handen på bordet.

»Jag har kommit för att tala ett förståndigt ord med er, min fröken», sade han.

Rose satt som förstenad. Med händerna hopknäpta i skötet stirrade hon i främlingens kalla, forskande ögon.

»Vi måste tala med hvarandra som förståndiga menniskor», återtog den besökande. »Jag anser att vi båda skola komma att förstå hvarandra. Bäst att genast komma till saken. Ni var en god bekantskap för min son, när han befann sig i mer eller mindre behöfvande omständigheter. Under dessa omständigheter bjöd han er sin hand. Detta var, som jag tror, i korthet sakernas ställning när jag kom till Paris.»

En rodnad flög öfver den stackars flickans kinder, men lemnade genast rum för en dödlig blekhet; det var det enda svar, som hr Laffiche fick.

Denne kastade en förvånad blick på flickan, då det utbrott han väntade sig icke hördes af. Efter ett ögonblicks väntan fortfor han:

»Jag tviflar ej ett ögonblick, min fröken, att icke min sons val har varit godt; nu, sedan jag sett er, tviflar jag derpå mindre än någonsin. Men det kan komma vissa förändringar i en menniskas omständigheter, som göra det, som förut var förståndigt, oförståndigt och omöjligt. Förstå mig rätt, jag har ingenting emot er person, men det fins sociala afstånd, som man gör väl i att ej förlora ur sigte. Nu har min son för ögonblicket kommit i den ställning, att det är honom ytterst svårt att hålla sitt löfte. Det står er fritt att binda honom vid hans ord, men i hans intresse, och äfven i edert (talaren log och trummade betydelsefullt med fingerspetsarne på bordet) äfven i edert vore det, tror jag, bättre att ni återgäfve honom det.»

Roses ögon öppnade sig helt och hållet, hennes läppar skälfdde.

»Är det därför, min herre, som ni kommit hit. Ni anser mig för en person, som sätter upp er son mot hans far. Hvad ger er rättighet, min herre, till en sådan förmodan?»

Tårar af smärta och harm kommo i flickans ögon medan hon talade.

»Jag håller mycket af er son, min herre. Han höll äfven af mig och vi voro mycket lyckliga — ända till det ögonblick ni kom hit. Då gaf jag Paul hans ord tillbaka.

Han är fri och kan göra hvad som är bäst för hans lycka. Det vet han, och jag kan icke fatta att icke äfven ni vet det, min herre.»

Der ha vi det, tänkte hr Laffiche, det är en cirkel, i hvilken den listiga flickan låter mig gå rundt. Hon vet allt för väl, att han är tokig i henne. Nu håller hon honom så mycket säkrare fast genom att låtsas släppa honom. Vi känna det knepet.

Imellertid kom hr Laffiche genom Roses förklaring i högsta förlägenhet. Han kände sin son tillräckligt för att veta, att denne aldrig skulle kunna förmås att förskjuta flickan. Det återstod honom således ingenting annat än att föreslå henne det arrangemang, som han för ett ögonblick sedan med så mycket besvär påtvungit sonen. Dock, innan han ryckte fram dermed, ville han göra ännu ett försök.

»Fri och fri, är två olika saker. Det är motbjudande för min son att återtaga sitt ord. Jag menar, han skall aldrig göra det af egen drift. Det afgörande steget måste utgå från er. Och ni synes mig vara alltför förståndig för att icke inse, att ett äktenskap under förhanden varande förhållanden måste vara obetänksamt. Jag skall aldrig gifva mitt bifall dertill. Vill min son slå mitt råd i vädret, så har han icke att räkna på mitt stöd — ni förstår mig, då har han ej att räkna på något slags understöd från min sida». Hr Laffiche lade eftertryck på de sista orden. När hon märker, att de ej få en vitten af mig, skall hon väl gifva med sig, tänkte han.

»Hör nu, hvad jag säger, ni måste vara den förständigaste och afstå från honom. Han sitter med en tyngd på hjertat. Om ni förklarar, att ni vägrar att gifva er med honom, så är allt godt. Och en flicka med sådana vackra ögon får väl en annan man — och hvad hemgiften beträffar, skall jag . . .»

»Blygs, min herre!» Rose hade flugit upp från sin stol. Hon stod framför honom med glödande kinder, skälfvande i hvar led. »I hvems namn talar ni, och hvem har gifvit er i uppdrag att förolämpa mig i mitt eget hem?»

Hr Laffiche såg förbluffad ut, när han fann, hur pass högt hans välvilliga och invecklade plan till friköpning värderades. Han gjorde en lugnande rörelse med handen.

»Jag talar i mitt eget namn och i intresse af . . .»

»Vet er son, att ni är här, min herre?» föll hon honom i talet.

Ur hennes ögon, ur hela hennes ansigte talade den ängest, hvarmed hon afbidade hans svar. »Har er son kännedom om . . . om det ni nu säger?»

Hr Laffiche betänkte sig en stund, innan han svarade: »nej».

Rose drog djupt efter andan, liksom en sten hade fallit från hennes hjerta.

»Om det är sant, hvad ni säger, om det är i hans intresse, om det är nödvändigt för hans lycka att vi skiljas, hvarför kommer han icke då sjelf och säger mig det? Hvarför sänder han mig icke ett ord till afsked? Af honom sjelf vill jag höra mitt öde. Från en främmandes mun är det alltför hårdt.» Hennes stämma darrade. Hon vände sitt ansigte långsamt mot den besökande, medan hon yttrade dessa ord.

»Säg honom detta, och», tillade hon i det hon nästan bedjande hopknäpte händerna, »var god och lemna mig allena, min herre!»

Der stod nu hr Laffiche. Minan hade sprungit rasande! Fast besluten imellertid att på ett eller annat sätt få slut på saken, beslöt han att genast spela ut sin andra trumf.

»Hör mig», sade han, »saken skall möjligen kunna ordnas på ett annat vis. Hvad beträffar mitt förslag nyss, så framställde jag det endast för att sätta er på prof. Låt oss se, om det ej fins något medel att förena båda parternas intressen.» Och derpå började han med tonen af en man, som afhandlar en affär, att utveckla hvad han några ögonblick förut föreställt sin son.

Medan han utvecklade sin plan, satt Rose med nedslagna ögon. En lätt skakning, som genomfor hennes lemmar, var det enda, som antydde att hon förstått och begripit.

»Mitt andra vilkor», slöt hr Laffiche, »torde ni redan hafva förutsett. Det rör det barn, ni upptagit. Det faller af sig sjelft, att ni omedelbart måste lemna det ifrån er. I det hus, der jag önskar att ni skall vistas, kan detta barn ej följa er . . .»

Rose upplyfte härvid sitt hufvud. All färg var försvunnen ur hennes ansigte; till och med läpparne voro hvita.

»Har ni något mer att säga, min herre?» sade hon, men så sakta, att det nästan lät som en hviskning.

»Nej, men jag skulle gerna önska höra er mening om detta förslag, min fröken. Min son och jag ha efter mycket tal hit och dit omsider enats om dessa punkter. Det är med hans bifall (hr Laffiche knäppte lugnt upp rocken, tog fram ett hopviket papper och räckte det åt henne), det är med hans bifall, som jag föreslår er detta arrangemang.»

Hon tycktes ej tro på hvad man försäkrade henne. En lång stund stirrade det stackars barnet på brevet, som fallit ned i hennes sköte. Ändtligen bröt hon med darrande fingrar sigillet. Papperet prasslade i hennes händer. Hennes hufvud sjönk under läsningen allt djupare ned öfver bröstet. Två brännheta tårar föllo på raderna, mellan hvilka hon blott alltför tydligt läste. Papperet gled ur hennes hand och föll ned på golvet. Hon stod upp och med en sista ansträngning af hela sin själskraft bekämpade hon sin rörelse och talade lugnt och värdigt med en stämma, som hon uppbjöd hela sin förmåga att göra fast.

»Var lugn. Jag skall icke blifva er sons hustru. Er plan har lyckats. Ni har tubbat honom från en stackars flicka, som höll mer af honom än ni kan fatta och som menade bättre med honom än ni. Mätte ni aldrig få ångra det, min herre. Säg er son, att jag icke dömer honom, ehuru jag trodde han bättre kände mig och kunde hafva besparat mig detta (hon pekade på brevet). Må han välja en hustru, som bättre anstår honom än jag — någon som håller honom så kär som jag, skall han aldrig finna. Säg er son, att jag tackar honom för all den godhet han visat mig och att jag skall bedja för hans lycka.»

En snyftning afbröt hennes ord. Hr Laffiche stod upp och trädde närmare. Han var synbarligen smått generad och visste icke hvad han skulle säga. De banala trösteord, hvilka han slutligen fann, hörde flickan icke. Men när Pauls fader stod redo att lemna rummet, kallade hennes stämma honom tillbaka.

Hon pekade på ett kuvert, som låg på bordet.

»Ni glömmet något min herre!»

Han ville göra en invändning. Men hon såg på honom med ett par ögon . . . Ännu en gång utsträckte hon befalande handen mot bordet.

Han lydde — temligen tafatt. Med ett förläget leende stoppade han åter penningarne på sig. För första gången i sitt lif kände sig den förträfflige hr Laffiche rätt enkel. I

dörren tog han af sig hatten och bugade sig — mycket djupare än hvad han eljest skulle ansett lämpligt för en flicka af ringa stånd. Till hans ursäkt må lända, att han egentligen ej visste hvad han gjorde.

Men knapt hade dörren slutit sig bakom honom, innan den hopade smärtan brast ut. Rose kastade sig på sängen och begrof sitt ansigte i kuddarne, liksom för att derigenom qväfva de krampaktiga snyftningarne. Madame, som en half timme derefter obemärkt inkommit i kammaren, fann flickan i samma ställning. Med sin vanliga liflighet flög hon fram till Rose. »Hvad har händt, mitt kära barn, hvad har händt?»

Det kom intet svar, och när madame med mildt våld lyfte upp hufvudet, som ville dölja sig i kuddarne, förfärades hon af den förändring, som försiggått i Roses drag.

Nu knäböjde den godhertade qvinnan vid sängen, drog Roses hufvud intill sitt bröst och strykande sakta med handen öfver flickans brännande tinningar sade hon: »Är det något med honom? Hvarför säger ni det icke för mig, hvarför säger ni det icke?»

Hennes deltagande frågor förfelade ej sin verkan. Tårarne började att rinna. Hon framförde sin berättelse, tid efter annan afbruten af madames harmsna åtbörder och utrop.

»Gråt icke, han förtjenar det icke. O, den otacksamme! Han vet icke hvad han försmår. Tänk icke mer på honom. Han är icke värd en qvinnas kärlek!»

Men Rose lade handen på hennes mun.

»Säg intet ondt om honom. Säg intet ondt om honom. Jag vet, huru de hafva hetsat honom. Han är god; mot mig har han alltid varit god!»

* * *

På aftonen följande dag ilade två män öfver perrongen till en af Paris' jernvägsstationer. Den yngste blickade förströdd och sorgen omkring sig. Hans ansigte bar spår af en genomvakad natt. Några herrar, som följde de resande, skämtade bullersamt öfver den föregående aftonens tillställning. Det tycktes, som om en afskedsfest egt rum; de slappa dragen hos de fleste buro vittnesbörd derom. Tåget rullade fram; de resande stego in. Det vexlades afskedshelsningar och handtryckningar. Nu ljud ånghvisslan. Långsamt satte

sig tåget i rörelse. I detta ögonblick föreföll det den yngste, som om en välbekant, kär stämma ropat hans namn. Det var synbarligen endast ett gyckelspel af fantasien.

Den äldre såg sin reskamrat blekna.

»Stäng fönstret», sade han, »draget . . .»

Rose.

Innan jag slutar min berättelse är jag skyldig läsaren att omtala slutet af Roses öde. Hon försjönk icke i ett intressant aftynande, ej heller störtade hon sig i ett anfall af förtviflan i Seinen. Hon led, men hon led tappert. Hennes spänstiga natur tillät icke att hon sjönk tillsammans under det slag, som drabbat henne. Om slaget träffat henne, behöfde ingen fråga, som såg hennes ansigte, hvilket blifvit tunnare, och lade märke till de svarta ringar, som lagt sig under hennes ögon. Om Paul talade hon aldrig, hon nämnde aldrig hans namn. Men i en lönlåda låg en packe bref, som ofta, ofta genomlästes. Kort efter ofvan beskrifna tilldragelse började hon lägga sig på modistarbete. Hennes fina fingrar framtröllade i en handvändning af siden, gaz och sammet de allra sötaste hattar, som en förtjusande parisiska någonsin kunde önska sig. Hon smålog emellanåt och skakade på hufvudet, när madame prisade hennes arbete. Äfven återkom hennes gamla glädtighet någon gång; hon arbetade från tidigt på morgonen till sent på qvällen, arbetade ihop skolafgiften för Fadette, med hvilket barn hon hade stora planer, och lade ändå tid efter annan af ett par francs. Madame hade upplåtit ett rum i sin egen våning åt de båda flickorna. Den glade hr Friquet fans nämligen icke mer derstädes för att genera en ung flicka. Han dog medan han stod i kö. På sin kära boulevard segnade han ned, likt det enda drama, som hans misskända snille frambragt — vid dörren till Thalias tempel. Efter hans död, som ej framkallade några tårar, vardt Rose madames hyresgäst; aftoncirkelnarnes *salle à manger* omskapades till en *salle de lecture*, ty madame tyckte mycket om att läsa högt och Rose lyssnade gerna. Tid efter annan visade sig i denna krets den gamle pastor M . . . en vän till madame. Han fann behag i flickans klara förstånd, beundrade i tysthet hennes förståndiga sätt att fatta sina pligter, hennes stilla, vänliga

väsen. För madames pensionärer, som voro förtrogna med Roses öde, var den stilla, okonstlade flickan, som så anständig gick sin väg fram, en behaglig företeelse. Den, som mötte henne i trappan eller träffade henne i madames förmak, var det ett nöje att få taga af sig hatten och göra en djup bugning för henne. Det var verkligen ett nöje, ty bugningen besvarades med ett »bonjour monsieur», hvars mjuka timbre klingade som den ljufvaste musik. — Då kom kriget med sin oro och sina vedermödor, belägringen med sin hungersnöd och sina umbäranden af alla slag. Hade bara den lustige hr Friquet lefvat för att se sina preussiska tölp- par och skräddare vid verket! De båda fruntimmerna fördrogo hjeltmodigt eländet af belägringen, fastade spartanskt och beto beslutsamt i det bläcksvarta brödet. Madame anmärkte, att tänderna blefvo vackrare deraf. De skulle stråla så mycket gladare, när kvinnorna i Paris på de befriade valarne snart skulle skratta åt de aftågande preussarne. Ack!

Efter belägringen kommunen! Madame Friquet kunde ej fly; hon kunde ej lemna det hus, som inneslöt allt hvad hon egde. Rose stannade hos henne, men umbäranden och släp hade böjt den späda gestalten. »Mina fötter vilja icke med», klagade hon, »det är, som sutte det preussiska kulor i dem». Dock släpade flickan sig fram. Hennes viljekraft tvang de sjunkande krafterna till en tjenstgöring, som de skulle hafva vägrat en mindre modig. Slutligen gick det likväl icke längre. Madame satt vid hennes sjukbädd och vakade om nätterna vid hennes läger. Dystert, ödsligt, utdödt var det glada Paris. På gården nedanför var en skara kommunarder lägrade, på gatorna herskade skräckvälde. Det kom dagar, då det var ett rent vågstycke att visa sig på gatorna. Men madame lät ej afskräcka sig deraf. Hon skred oförfärad mot en vaktpost, som hade till uppgift att spärra utgången till gatan. Intåget af Mac-Mahons trupper förestod, kommunarderna voro ursinniga och förtviflade.

»Ingen får passera här», ljöd det barskt.

»Jag måste fram. Jag måste hemta läkemedel åt en dödssjuk. Nej, ni får ej hindra mig. Så grym får ni icke vara. Jag ber er, medborgare, lät mig komma fram, jag besvär er derom.»

»Ingen får passera — tillbaka!» skrek den befälhafvande officeren. Ett gevär riktades mot den modiga kvinnan.

Madame Friquet gjorde en knyck på nacken. Hennes små ögon sprutade eld och flögo från den ene till den andre.

»Hvad nu? — pultroner — ni skulle öfverfalla en qvinna? Är ni fransmän ni? Blygs, göm ert krut för Thiers lego-drängar. Undan, säger jag, med er pekpinne! . . .» Och med detsamma slog hon undan gevärsmynningen och klef modigt fram mot barriaden.

Den vilde karlen såg förbluffad ut, han spärrade upp munnen och sände ett par grofheter efter henne. Men madame ryckte föraktligt på axlarna och fortsatte med upprätt hufvud och röd af vrede sin väg fram.

Det var dystert i den kammare, der Rose låg; fönsterluckorna voro tillslutna; på gatan nedanför syntes icke en människa. Svarta rökmoln drefvo fram öfver staden. Tulerierna brunno. Madame satt vid sängen och höll den fina, genomskinliga handen tryckt i sin. Roses hufvud låg på sidan, hennes ansigte var infallet, men de stora ögonen lyste med en ovanlig glans.

Hon hviskade något och madame stod upp för att hemta en portfölj, som efter Roses anvisning var att finna i en låda i byrån. Den stackars lilla Fadette begagnade sig af detta ögonblick för att från sängfoten komma närmare; hon kysste gråtande sin välgörarinna på handen, kinderna, ögonen. Denna for smekande med handen öfver barnets ljusa lockar och hviskade: »gråt icke, Fadette!»

När den sjuka fått hvad hon begärde, ville hon öppna portföljen. Men hennes krafter räckte icke till. Madame öppnade den och lade den på sängen.

Med darrande hand tog flickan ut ett par papper — de prasslade — det var banksedlar.

»Femti francs», hviskade hon, »mina sparpenningar. Ni är min arftagerska, moder — och efter en stund tillade hon med en öm blick på Fadette: »äfven henne testamenterar jag er.»

Madame böjde sig öfver den sjuka och hennes tårar föllo på kudden. Då tog Rose en liten packe bref omlindade med en snodd.

»Bränn upp dem», hviskade hon.

Hon blickade efter breffen, såg dem öfvergå från hennes hand i madames. Det rörde sig i hennes ansigte, det ryckte till omkring den lilla, bleka munnen.

»Jag höll så mycket af honom, alltid . . . alltid.»

Hon slöt ögonen och låg länge stilla som en död. Derpå uppspärade hon dem och sade med en viss oro:

»Om jag blott visste, hvart jag ginge hän.»

»Kära barn», sade madame, »ni har ej gjort annat än godt här i lifvet. Ni har klädt de arma och födt de faderlösa af er nödortft, ni har tagit hand om Herrans skapelser. Dit ni går, der skall det vara godt.»

Hon svarade icke, men slöt åter ögonen.

Djup tystnad herskade i kammaren.

»Är det dag?» frågade Rose.

Madame steg upp; hon öppnade fönstret, en matt ljustråle trängde in. Gatan var ödslig, tom och dyster. En soldat från Versailles, med geväret fastslutet i handen och fingret på aftryckaren, smög, försiktigt blickande sig omkring, längs husraderna. »Stäng fönstret», ropade hon. Madame tillslöt skyndsamt fönsterluckan. Då ljud genom rummet en högljudd klagan. Det var Fadette, som ropade med hjertslitande ton:

»Petite maman — petite maman!»

”Fogelperspektiv”.

Af

Old Boy.

»Se Napoli och sedan dö!»

Besynnerligt, att ingen hittat på att för Stockholm lokalisera detta bevingade ord, så att »Nordens Venezia» fått för omvexlings skull tänkas som »Nordens Napoli!» Eller skulle detta aldrig ha föresväfvat någon af de med en liflig sydländsk inbillningskraft utrustade turister eller de mer tröge, men dock lätt hänförde, engelske sportsmän, som befolka Mosebacke och Belvedären sommartiden? Har det aldrig fallit någon af de oräknelige lefnadströtte svenske medborgare på läppen, som kommit så på utförsbacken, att de till sist streta upp — eller, om de ega 5 öre kontant, låta vefva sig upp — till Katarinahissen för att på ett ofelbart sätt göra den sista resan utföre?

Att man ej, så vidt notisjägarne förnummit, har i någon slik sjelfspillings fickor hittat en papperslapp med påskriften: »Se Stockholm och sedan dö!» — detta kan visserligen förvåna, men förklaras lätt genom fickornas fullständiga tomhet både i fråga om plån- och anteckningsböckernas innehåll. Ty om också en eller annan sådan sjelfmordskandidat varit så öfvermått på lifvets behag, att han saknat all förmåga att mer njuta deraf, så kan det åtminstone ej gälla om alla. Sannolikare är då, att de fleste sett endast de mörka punkterna på tafan och därför med allt utom tjusta blickar betraktat världen under sig, innan de hakat sig fast vid det sista, förtviflade hoppet.

Men ändock är Stockholm riksbekant, ja verldsbekant, såsom en glad stad, midt under sitt elände i gränderna eller på höjderna, sina stora eller små skandaler, sin ekonomiska eller politiska svindel med åtföljande fall från den svindlande höjden! Den sköna synderskan Mälardrottningen erbjuder, figurligt taladt,

förtjusande utsigter, om man endast förstår att ställa sig. Och i verkligheten frestar hon — icke att se och dö, utan att lefva och låta lefva. Hon har ej endast sina höga utsigtpunkter, kyrktornen, observatoriet, Grand Hôtels tak, telefontornet m. fl., som sålla med Katarinahissen, ehuru de ej äro lika ändamåls-enliga såsom moderns ättestupor. (Då äro, i förbigående sagdt, bankdirektörsplatserna och de politiska kandidaturerna nästan mer praktiska.) Och i en motsatt riktning har Stockholm sina djupa källarhvalf, sina för alla de olika samhällsklasserna väl afpassade krogar, sitt ur dem uppspirade folklif, sitt marktschreieri i politik och religion, i handel ochandel, sin gratis-musik. . .

Jag har alltid tyckt, att allt det der tagit sig bäst ut på stånd, som totalbild och från en högre ståndpunkt — allra helst i fogelperspektiv.

»Men ett sådant är ej realistiskt!» säga fotograferna, af-undsjuka derför att de ännu ej lärt sig att taga bilder från luftballong.

Å jo, lika realistiskt som hvilken god verklighetsskildring som helst. Det visar världen en smula i stort, från en högre synpunkt än den vanliga och litet längre bort, än gränderna räcka, men också i detaljer, om man väljer rätt ställe och har en god kikare. Man kan då få se i verkligheten saker, som öfverträffa den vildaste fantasi.

* * *

Eller kan någon i en yankees hjerna upprunnen amerikansk historia vara roligare i all sin befängdhet än rena sanningen om de skandinaviske krigsbussarnes »lustresa» till »Chicagojubiléet»?

Det var två amerikanska spjufrar till generaler, »som gick och lade råd».

»Dåliga tider!» sade general B.

»No business!» instämde general C.

»Om vi skulle göra affärer i ett militärläger vid konstitutionens hundraårsjubileum?» framkastade B. Ty i Amerika får ej ens en general lägga sig på latsidan under fredslugnet, utan måste förtjena sitt bröd i fredliga värf.

»Våra soldater ta sig ingenting ut i de utslitna uniformerna», invände C.

»Sant. Men vi skaffa nytt folk med ståtliga uniformer . . . från Europa.»

En god idé vinner alltid anklång i Amerika. Derför blefvo de båda generalerna snart ense om sin operationsplan, och det nödiga rörelsekapitalet för dess genomförande anskaffades lätt, då frågan ju gällde ett produktivt företag.

Generalerna i Amerika äro ej alls högdragna, när de vilja göra affärer; således generade sig B. och C. ej det ringaste för att resa öfver till Europa på värfning, liksom de varit vanliga »gemenar». Men i ingen af de stora militärstaterna på Europas kontinent fingo värfningsförsöken någon framgång. Man tackade så mycket för den artiga och lockande »inbjudningen», men beklagade lifligt, att man ej kunde komma ifrån. Det var kanske sant så till vida, som krigaryrket icke är något latmangöra i Frankrike och Tyskland. Men ryktet säger, att sorgen öfver förhindren endast var låtsad, och att de inbjudne icke ett ögonblick tänkte på att paradera vid jubiléet.

Det såg alltså mörkt, ja hopplost ut för värfvarne, men en amerikansk general står aldrig rädlös, och detta blefvo ej heller hrr Bentley och Chetlain. De styrde kosan till de tre skandinaviska landen och behöfde ej säga mer än en half mening för att bli förstådda och få ja. Visst fann man i Danmark det vara något besynnerligt, att general C. ej uppträdde i uniform, men man kom snart att anse detta som ett drag af den republikanska enkelheten. Och att de stora staterna ej ville sända folk till militärparaden . . . ja, det var en försummelse, som så mycket mer borde uppmuntra oss till lifaktighet.

Från Sverige kommo ej många med, men de voro utvaldt folk; ingen af oss tviflade, att de skulle återkomma hit, höljda med lagrar.

Hvilka förhoppningar fästes icke på dessa våra svenske krigare vid deras affärd! Hur afundade voro de icke både af sina kamrater och skarpskyttarne, som till sin harm ej fingo göra sällskap! Och hur otåligt gingo vi ej och väntade på de första telegrammen!

De kommo, men refvo med ens ned alla våra drömbilder. »Militärlägre» hade gått i vatten, inställt sina betalningar och gjort fiasco. Våra svenske gossar hade ej fått utmärka sig i manliga idrotter, men i stället farit illa och pröfvat på ett lägerlifs alla vedervärdigheter.

»Tarfåg bjudning, i synnerhet som den ju var officiell!» utropade vi. Men man upplyste oss om, att den alls icke var officiell, utan en privat spekulation, ett vanligt impressarioföretag. Amerikansk humbug således. Man hade lockat ut de

svenska krigarne för att exponera dem i uniform, alldeles som hr H. Berns exponerat ungerska gosskapellet i Strömparterren, eller som kommandör Ouchterlony låtit de två frälsningshinduerne flanera halfnakna i sina brokiga skycken omkring långt in på senhösten, medan deremot lappskan Sara Brita måst pinas i sin skinnpels — endast för att de skulle göra reklam för »armén» och skramla ihop dugtigt med pengar i krigskassan.

Tidningarna rasade, i synnerhet de oppositionella. De glömde både den af general Caffarel iscensatta ordensskandalen i Frankrike och de för general Booth anordnade gatumanövrerna i Stockholm; man hade tanke endast för generalerne Chetlains och Bentleys uniformsskandal i Chicago. Våra militärer hade fått spela samma rol som artisterne i Adackers Folies-Bergère på Mosebacke, ja, nästan som menageriet der uppe. Vi sjödo af harm. Endast skarpskyttarne hänlogo skadeglada, men mycket belättna, att de ej varit i elden.

Förtrytelsen hade emellertid något lugnat sig, redan då de första närmare underrättelserna ingingo. De bekräftade i hufvudsak, hvad telegrafan förkunnat om puffandet i reklamstil för de skandinaviske gästerne. Men detta tycktes höra till landets sed; för öfrigt hade skandinaverna, icke minst svenskarne, mottagits med varma servietter och firats på bästa sätt af sina landsmän. Visst var det obehagligt för de resande, att då de vid framkomsten till Chicago voro uttröttade och hungriga, de dock allra först måste företaga »en promenad i vagn, nära två timmars tid, gata upp och gata ned, för att visas», att de sedan ytterligare två timmar upptogos af presentationer i Sherman House, innan dörrarne till »the dining room» öppnades — dock ty värr för att visa tomma bord, så att »gästerne» måste, efter 18 timmars fasta, vänta ännu en stund, innan den requirerade maten kom in. Men med jubelrop, viftningar och liknande hyllningsbevis knusslade amerikanerne icke; allra minst njugga voro damerna, hvita eller svarta. »Der i sjunde våningen tillropar oss en svällande negrinna sitt välkommen och rifver i ifvern loss halsbandet för att vifta med»; så berättar i Göteborgsposten en svensk deltagare i färden.

Nå, då måtte resan ändock haft sina behag, och när nu de hemkomne militärerne sjelfve svälja förtretet och hålla god min, bör man ej upprifva deras sår. Någon svårare nöd måtte ej gått på dem. De hafva samlat en nyttig erfarenhet. För öfrigt måtte väl militärerne här hemma användas hufvudsakligen till parad och exposition, så att derom är ingenting alls att

såga. Kan något fashionabelt bröllop eller någon finare bal af löpa utan löjtnanter, i förra fallet som marskalkar, i det senare som dansörer? Endast som reserv användas kadetter, men på sommarbalerna i Djurgårds-Tivoli och vid Ugglevikskällan kunna, äfven skarpskyttar och gardister få passera.

Så har det varit i mannaminne. Har ni ej hört, hvad som en gång hände salig Lars Hierta? Han hade skickat ut bjudning till bal i sin familj, men förutsåg brist på kavaljerer. I sin förlägenhet skref han helt hastigt och knapphändigt ett bref ut till kommandanten på Karlberg med begäran, att denne skulle »skicka in ett dussin kadetter» till balen. Kommandanten ville gerna göra Hierta till viljes, men som han tyckte, att requisitionen var något för pockande i tonen, beslöt han att tillrättavisa för denna nonchalanta anspråksfullhet. Då han skulle göra urvalet af kavaljerer, utsåg han tolf, alla liknande hvarandra genom den sällsynta hårfärg, som »*xanthos Menelaos*» prisas för hos Homäros, och som visserligen i äldre öfversättningar uttydes med »den ljuslockige», men enligt nyare filologiska forskningar betyder ingenting mer eller mindre än: »*Den rödhåriga*». De gamle grekerne hade dock smak. De togo ej för god hvilken röd hårfärg som helst . . . allra minst denna smutsigt gulröda, som påminner om räfvens och i nyare tider blifvit salongliberalismens, när den i tryck hyecklar människovänlighet, men för egen vinnings skull skapar ett skriande proletariat.

Hvad effekt de tolf rödlockige kavaljersämnena gjorde, kan man tänka sig. Ryktet säger, att de satte damerna i eld och lågor. En annan version är, att tornväktarn i Klara började klämta, troende att elden var lös hos Hiertas.

Kommandanter kunna sannerligen vara lika stora spjufrar som generalerne!

Hela denna skandinaviska Chicagofärd påminner starkt om en affär, hvarmed en fyndig yankee för ett tiotal år sedan lyckades draga sina egne landsmän vid näsan på ett sätt, som till en början väckte allmänt raseri, men sedermera befans vara så knipslugt, att upphofsmannen vann en fullständig triumf.

Just som man i New-York med begärlighet slök Jules Vernes »Jorden rundt på 80 dagar», utkom i bokhandeln der ett nytt amerikanskt original med titeln: »Jorden rundt för 80 cents pr dag». Titeln var för lockande, att ej alla tidningar skulle fästa sin uppmärksamhet på och omnämna detta arbete, som skildrade, huruledes en resa kring jorden företagits och

fullbordats för det nyssnämnda billiga priset. Man drog öronen åt sig, ty saken föreföll tvifvelaktig. Hvem hade förut hört något det ringaste om denna godtköpsresa? Nu hade man dock svart på hvitt, att den var fullbordad. Författaren hade naturligtvis ej följt Bædeker och sorgfälligt undvikit alla första klassens hotell, men i stället rest med billiga lägenheter och tagit in hos Per eller Pål.

Hela det reslystna New-York jublade och hyllade med ett fackeltåg upphofsmannen till den nyttiga boken. Äfven tidningarna skänkte erkännande åt den samma på grund af de lifliga och träffande skildringarna öfver lynnet och egenheterna hos de olika folkslag, med hvilka författaren kommit i beröring.

Arbetet fick en stryckande åtgång. På den första, blygsamma upplagan af 2,000 exemplar följde en andra i 20,000 ex. och så ytterligare ett tiotal lika starka upplagor, allt inom några månader. Afsättningen skulle nog fortgått lika ostördt, om ej en för öfrigt obetydlig aftontidning en vacker dag uppträdde med påståendet, att skildringarna voro humbug, att författaren aldrig gjort en sådan resa, och att många af de städer, byar, landsvägar, hotell o. s. v., som han omtalat, aldrig funnos till.

Följande morgon tego alla de stora tidningarna, »Herald», »World», »Sun», »Star» och hvad de alla heta, men redan före soluppgången stod en skara af mer än 50 reporters samlad utanför författarens hus. Omsider blef denna svärm af intervjuware insläppt, men endast för att få upplysning, att den som de sökte, var putz weg. Han hade sagt vid afresan, att han for till den fjerran Vestern för att fullborda ett ännu större arbete.

Under tiden började man forska både om bokens innehåll och författarens lif. Man fick veta, att han aldrig lemnat New-York, att flertalet af hans uppgifter och platser och afstånd voro gripna ur luften. Köparne blefvo utom sig af förbittring; de skulle hafva lynchat författaren, om han kunnat anträffas. Men sedan man länge stämplat honom som en skurk, började man tröttna. Resebeskrifningen framletades och lästes om igen. Småningom lugnades sinnena. Äfven pressen talade i en hofsammare ton. Literaturanmälarne hade dock aldrig kunnat komma ifrån, att författaren ypperligt skildrat de olika folkens lif och seder. Man började urskulda honom, äfven för det han sammanväft sanning och dikt. Sjelfva »Herald» tog hans parti. Den påminte om, hurusom den snillrike greken Lukianos af

Samosata, syriern, som föddes omkring år 120 e. Kr., hade gjort början inom denna genre genom sin »Resa till månen»; att den store Swifts arbete »Gullivers resor» fortgått på samma väg, och att Jules Vernes skrifter vimla af ännu större osannolikheter. Man ville nu ej endast skänka den frånvarande författaren förlåtelse, utan äfven höja honom till rangen af ett stort snille.

Så stod saken, då en morgon det bebådade nya arbetet annonserades i bladen. Det kallades för: »Huru och när min sista bok kom till». Alltså var titeln nu icke en efterbildning af J. Verne, utan af H. Stanley. Förläggaren hade med ens tryckt en stor upplaga; den gick åt som färskt bröd och förtjenade det, ty en ärligare skrift har aldrig skådat dagen. Författaren bekände öppet, att han aldrig varit utom New-York; men som fattig advokat utan praktik, måste han förtjena på annat sätt. Han skref i hop sin »Jorden rundt» utan aning om, hvilken lycka den skulle göra. För öfrigt ville han, att arbetet skulle bedömas som humoristiskt. Men folklifsskildringarna voro så trogna, helt enkelt därför, att de studerats i naturen, inom verldsstaden New-York, der så många olika nationaliteter inrymmas, merendels afskilda från hvar andra och med bibehållande af hvar sina egenheter. Han hade verkligen gjort sin rundresa inom New-York och hade ej haft råd att depensera mer än 80 cents pr dag. Och det intressantaste kom till sist: han hade visst ej rest till Vestern, utan hyrt in sig i en utkant af New-York, der han kunde få vara i fred.

Naturligtvis återfördes han i triumf till sitt hem och firades som ett af de klipskaste hufvud inom Unionen. På sina två böcker hade han blifvit stenrik, så att han aldrig behöfde författa mer. Också var han klok nog att låta bli det.

Tillämpningen häraf blir, att om generalerne Chetlain och Bentley varit riktigt förslagna och haft lyckan med sig, så kunde äfven de blifvit stenrika, men nu måste de som Jakob Ärlig hoppas på bättre lycka nästa gång.

* * *

Från efterdyningarna af den nordamerikanska unionens hundraårsjubileum hemkommo våra skandinaviske Chicago-farare, just lagom post festum, d. v. s. sedan den 4 November väl var öfver. Den hade i år varit en högst ansträngande festdag. Vi

hade firat den svensk-norska unionens sjuttiofemårsjubileum, och sökt göra det på både officiellt och officiöst sätt så högtidligt som möjligt. Årtalet var ty värr icke något jemt jubileital, men i en union, politisk eller äktenskaplig, får man ofta låta udda vara jemnt, endast för att följa konvensansen eller bevara husfriden.

Unionsdagen skulle emellertid blifvit afmätt och stel, om den ej i år haft lyckan att sammanfalla med eller draga med sig en hel svärm af jubiléer. Somliga af dem måste dock, enligt lagen om det naturliga urvalet, maka åt sig, ja duka under. Ty »ett under gick öfver alla!» Aktören Fredriksons tjugufemårsjubileum i Göteborg fördunklade både generaldirektör Trölli afskedsjubileum i Stockholm och goodtemplarnes »jubelfest» — den kallades verkligen så och firades i Vetenskapsakademiens hörsal den 6 sistl. November, »med anledning af åttonde årsdagen af den första goodtemplarlogens bildande i Sverige». Vi fira således åttaårsjubiléer också, ja nöja oss äfven med en mindre siffra, men det är ytterst sällan, som vi dervid, likt goodtemplarne, nöja oss med att dricka bara vatten.

I Göteborg undvek man sorgfälligt att ställa till ett så tarfligt Fredriksonjubileum; i stället uppbjöd man alla ansträngningar för att visa, att samhället uppmuntrar konsten och vårdar de ideala intressena. Huru många göteborgare tänkte på, att äfven Vestra stambanan kunde på samma dag fira sitt tjugufemårsjubileum? . . . att bansträckan närmast Göteborg invigdes den 4 November 1862, att den på sin tid populäre Carl XV då gästade rikets andra stad och att dagen var glad? Jo, Göteborgs Handelstidning påminte derom i en kort ledare; men det hade man ej tid att läsa, ty alla skulle då göra stor toalett eller andra tillrustningar till Fredrikson-spektaklet. Hvem var nog materialistisk att vilja sätta jernvägen framför konsten? Alltså kunde Vestra stambanan icke för dagen vinna mer än allra högst en *succès d'estime*, medan Gustaf Fredrikson eröfrade en *succès pyramidal*.

Hvarför hade ej generalerne Chetlain och Bentley passat på tillfället att göra en trip öfver Atlanten och i Göteborg se, hur ett jubileum skall arrangeras? Hur man dervid söker att i god tid förut »stöta på» personer å andra platser, så att tillräckligt många helsningstelegram ingå? Hur man bör abonnera på telegraflinierna, så att de hållas klara för utgående jubeltelegram, och bör underrätta Svenska telegrambyrån, så att den förstärker sin personal och ej låter den få permission till »Sko-

makarekällaren» eller »Runan»? Hur jubelfestkomitén måste sörja för, att ej lagerbrist uppstår — hvilket vore stor skam för en grossörersstad — och att både orkesterfanfarerna och fest-talen äro väl inöfvade, m. m., m. m.?

Beklagligtvis när äfven den gladaste jubileinatt sitt slut och följes af ett »dagen efter». Derför fingo vi stockholmsbor den 5 November 1887 läsa i alla de dagliga tidningarna ett från Svenska telegrambyrån meddeladt telegram, som började så: »Göteborg den 4 Nov. Stora teatern var i afton besatt» . . . så stod det, men sedan följde: »af en elegant och entusiasmerad publik». Hvilket egentligen var ett öfverflödigt tillägg.

Om den stämning, som rådde i Göteborg »dagen efter», gå allehanda rykten. Man berättar, att »societeten» då fick höra omtalas, att Jenny Lind, som lär hafva varit Sveriges och kanske vårt århundrades största sängerska, begrofs samma dag i Malvern, att hennes kista höljdes af kransar från London m. fl. platser i England och från Stockholm . . . men ingen hade sett till någon krans från »Lilla London»! Detta lär hafva på det högsta förvånat engelsmännen. Så dumt, att man ej tänkt på att låta Göteborg representeras vid ett sådant tillfälle, som möjligtvis ådragit sig Europas uppmärksamhet ännu mer än Fredriksonjubiléet!

Om *det* tycktes verkligen de sedermera till Göteborg anlända engelska tidningarna för den 4 Nov. sväfva i djup okun-nighet! Men i stället omtalade några af dem, att den sceniska konstens vänner kunde samma dag fira ett hundraårsjubileum, ty den snillrike Shakespeare-framställaren Edmund Kean var född den 4 Nov. 1787. Minnet häraf hade upplifvats, särskildt i England, men utan champagne, skåltal och festtelegram, med ett högtidligt, platoniskt allvar, ungefär som när Göteborgs Handelstidning väckte hågkomsten af Vestra stambanans fullbordande för 25 år sedan. I »Lilla London» hade man deremot icke alls kommit att tänka på Kean-jubiléet. Det var en förarglig glömska af ett samhälle, som eljest plägar visa sig så »engelskt» i alla afseenden. Den kan dock lätt urskuldats, ty Edmund Kean är ej presentabel i Göteborgs salonger och har aldrig fraterniserat med dess literära smakdomare. Man känner honom möjligen — alldeles som Vår Herre — »par renommée», det är allt.

Och ändå påstår klandersjukan, att världen hyllar endast de afidne konstnärerne, men orättvist lemnar de lefvande åt

glömskan? . . . Låt oss åtminstone göra ett stort undantag för den store Fredriksons vidkommande!

Om hrr Chetlain och Bentley kommit att bevista jubiléet i Göteborg, skulle de säkerligen skyndat att engagera hr Fredrikson till en nordamerikansk turné, som kunnat reparera affärerna för militärlägre i Chicago. Han skulle nog gjort samma furore i den amerikanska Vestern som på den svenska Vestkusten. Recensenterne skulle med en mun hafva uppstämt:

»Gyllenram har slagit tusen, men Fredrikson tiotusen!»
(Härmed menas naturligtvis dollars i dagkassan). . .

Sjelfva Sarah Bernhardt hade både i fysiskt och artistiskt afseende ställts i skuggan af vår svenske aktör. *Hon* fick en gång en tiger såsom present af någon entusiastisk yankee. *Honom*, Fredrikson, kunde man ej gerna uppvakta med mindre än ett lejon. Hvilket icke finge uppfattas såsom en hänsyftning på förekomsten af *två* lejon inom Unionen, utan betraktas som en vandrande rebus och tydas:

»En! . . . Men ett lejon!»

* * *

Hur rolerna stundom ombytas här i världen! I stället för att vi stockholmare rätteligen bort arrangera Fredriksonjubiléet, åtogo sig göteborgarne detta värf. Och medan det varit deras skyldighet att fira Vestra stambanans jubileum, fingo vi nöjet att innefatta äfven det i afskedsfesten för generaldirektören Troilius.

»Allt godt åt alla var hans lära», stod att läsa som devis på feststandaret, och ett högstämde uttryck hade ej kunnat väljas för tanken, att festens föremål alltid hyllat den sant liberala grundsatsen: »lefva och låta lefva». Då jag under mina jernvägsresor frässat på de yppiga måltiderna å jernvägsrestauranterna, har jag alltid tänkt för mig sjelf, att detta var generaldirektörens verk, och jag har inneslutit äfven honom i bordsbönen.

Jag har aldrig hört berättas, att någon vid kassa stadd resande på en svensk jernväg behöft i 18 timmar »sukta» utan mat, såsom de skandinaviske Chicagofararne måst göra, då de framkommo till sin resas mål. Heder därför åt den afgångne svenske jernvägschefen! Han var, så försäkra alla, en älskvärd förman. Hvilket vill säga, att han lät sina närmaste underordnade regera. Det är en klok regel. Det är hörnstenen i den

konstitutionella monarkien, men förutsätter då, att statschefen har dugliga ministrar, som bespara honom besväret att regera själf.

Hr Troilius var en human vältänkande chef, som lät sina underlydande sköta deras olika tjänster och för öfrigt på lediga stunder söka förströelse i hvad slags loflig sport, de behagade. Man har aldrig hört, att han pålagt banvakterna något slafarbete i form af politisk adressutskrifning under tjänstgöringen, eller att han, såsom elaka menniskor säga om chefen för Hallands bataljon, major Kilman, inöfvat sitt folk i prenumerationsfiske för »Vårt Land». Emellertid är detta påstående ett gement förtal, en »simpl angivelse», ty så försäkrar »Vårt Land» sjelft, som naturligtvis är det ojäfviga, trogna och sannfärdiga vittnet. Skulle man ändock vara en tviflande Thomas, så bör man åtminstone finna sig öfvertygad af majorens egna bedyranden, att han alls icke velat värfva prenumeranter åt hr Torelius. Det var ej fråga om att gagna någon särskild tidning, och man hade länge tvekat i »valet», innan man råkade bestämma sig för »Vårt Land», så bedyra majoren och hans vänner med en ifver, som ej är allt för smickrande för den fromma tidningen, men som bör upphjelpa deras aktier hos andra protektionistorgan.

Hvad var då majorens mening, när han exercerade de värnpligtige halländingarne i pennfakteri till »Vårt Lands» försvar, skydd och utbredning inom andra publicistiska maktens områden? Jo, helt enkelt att genom en fingerad rörelse maskera sin egentliga operationsplan, som åsyftade eröfrandet af frihandelsförskansningar längs med hela Vestkusten. Han ville endast verka för en idé, för protektionismens heliga sak. • Derfor anlidade han ett så heligt redskap och följde för egen del den fromma regeln, att när man öfvar något godt, bör man ej låta den ena handen veta, hvad den andra gör. Eller vågar någon insinuera, att majorens kaligrafiska värnpligtsexercis skulle varit en slug valmanöver till förmån för hans dubbla kandidatur, till både Första och Andra kammaren? Bort det! Sådant är endast ett gement förtal af frihandlarne!

Detta och mycket annat kan åberopas till major Kilmans försvar. Tidens sträfvanden gå ut på att utjemna gränsskillnaderna mellan olika samhällsklasser, att låta dem öfvergå i hvarandra och byta roller. När dervid predikande kolportörer och kolportriser bilda en militärisk organisation och uppträda i uniformer för att kursa bort »Stridsropet» — hvad ligger närmare till hands, än att man inom militära kretsar organiserar en

politisk-kyrklig frälsningsarmé för att göra affärer i »Vårt Land»? Ty af sig sjelft kommer ingenting till stånd, det må vara ett militärläger, ett konstnärjubileum, en kassapjes, en professors-tidning, ett riksdagsmannaval eller hvad som helst. För att vinna framgång behöfver det understödjas af uniformer och »sandwichs», reklamer och telegram, trummor, trumpeter, trikåer och triangel. Aktörerne måste sätta sig in i sina roller för att kunna spela prester i ena akten, men röfvare i den andra.

* * *

Låt oss därför vara rättvisa och erkänna, att uniformerna medföra sin praktiska nytta, att man åtminstone är svag för de snygga uniformerna och således hellre köper »Stridsropet» af en löjtnant i »vindfångare», ja, till och med »Vårt Land» af en beväringssyngling, än man köper Aftonbladet af dess trasiga, halft förfrusna kolportörspojkar.

När denna svärm af fattiga och merendels föräldravård saknande barn i somras och långt in på senhösten böljade framåt Munkbrogatan vid Aftonbladets utgifningstid, hittade folkhumorn på att trösta sig öfver den sorgliga anblicken af de många barfota ungarne genom att kalla dem för »barfotamunkar». Nu, sedan fosterföräldrar eller oskylda, barmhertiga människor gifvit mer eller mindre hjälpliga fotbeklädnader åt de från Munkbrogatan utskickade parfarne, hör man dessa betecknas såsom »tiggarmunkar». Och sammansättningens första led eger tyvärr sin riktighet, ty gatlifvet i förening med den i Aftonbladets intresse (?) välberäknade konkurrensen mellan dessa talrika fattiga barn vållar, att de ofta måste sälja lösnumren för 4 eller 3 öre, d. v. s. med ringa eller ingen vinst, ja, kanske till lägre pris, således med förlust, och för öfrigt söka beveka människors medlidande och gifmildhet. På så vis har den quasi-filantropiska bolagsstyrelsen lyckats grundlägga icke endast en trasskola, utan en verklig tiggarskola.

Eljes är tiggeri förbjudet och tillrättavisas af polisen, äfven när det uppträder i skepnaden af affär med tändsticksaskar och dylikt. Men det tiggeri, som skyltar med lösnummer af Aftonbladet, har hittills fått gå oantastadt. Borde det icke åligga polisen att åtminstone hålla uppsigt och föra register öfver de vanvårdade kolportörsbarnen, denna plantskola för fattigdom och brott?

En förteckning öfver dem vore nog både lättare att åstadkomma och mer påkallad af behovet än den katalog öfver Sveriges tidningsmän, hvarmed en redaktionssekreterare i Östersund vill rikta literaturen, vill »fylla en lucka», såsom han sjelf tillitsfullt uttrycker sig.

Emellertid kunna äfven de af den påtänkta tidningsmannakatalogens redaktör utsända frågoformulären förefalla ganska närgångna och brydsamma, ej minst för Aftonbladsdirektionen. Han vill veta icke blott tidningens tendens, skildrad på *en* rad, och dess historik, hvartill anslås *åtta* rader, dess storlek i spaltantal, egare (bolag och bolagsdirektör, om sådana finnas), redaktör, medarbetare, tryckeri o. s. v. — han söker äfven »pumpa» hvarje särskild tidningsman lika grundligt, som undersökningsläkaren gör det, när man skall taga en lifassurans. Skilnaden är blott, att den sistnämnda tages med hänsyn till dödligheten, men tidningsmannakatalogen pekar mot odödligheten!

Man behöfver för öfrigt endast nämna, att den frågvise redaktionssekreteraren från Östersund vill veta äfven år och datum (!), då en hvar började som tidningsman — och naturligtvis skall den närgångne interviewaren, om han får sanningsenligt svar härpå, sedan skynda att sqvallra om, hur »gröna» ett par professorer äro i tidningsmannayrket. Han vill vidare bl. a. ha besked om, hvilka »fast anställda medarbetare» som redaktörerna ha. Antingen är denna fråga en yttring af en sällspord naivité, eller ock får den tydas som en grof metkrok för att fånga professorerna, så att de gifva sina medarbetare svart på hvitt om fast anställning.

Männe vederbörande äro i stånd att besvara sådana kuggfrågor?

* * *

Jag har alltid hyst starka tvifvel om tillförlitligheten af de upplysningar, som vankas vid den katolska öronbikten och vid de årliga privatbanksrevisionerna, men ännu mer tviflar jag på värdet af de högtidliga interviewerna i politiska och literära ämnen.

Det lyckades ju ej ens för hr Berndt Lundqvist och hela »Liberala valmansföreningen», understödd af »Föreningen mot lifsmedelstullar» och dess femtonmannakomité att klämma ur f. d. gjutaren, nu ångköksmästaren Olof Larsson, att han »häftade» för 11 kr. 58 öre. Man vägde honom på politikens bets-

man och fann honom vara en fullviktig frihandlare, liksom han var en helgjuten liberal. När någon invände, att hr Larsson dock var skäligen grön som statsman, lär hr Berndt Lundqvist hafva svarat, att ett par föregående liberala stockholmsriksdagsmän redt sig ganska bra genom att »koka soppa på en spik» och att vid alla mer eller mindre passande tillfällen begära förslagen »på bordet», så att de mer framstående riksdagstalarne fått spara sina lungor. Men hvem vore lämpligare att spela denna viktiga rol än just ångköksmästaren?

Hela världen vet, hur den stackars »Köks-Olle» sedan fått sina fiskar varma. Han har, figurligen taladt, stekts vid sakta eld. Det skulle ej förvåna, om han under den politiska tortyr, som han varit underkastad, utslungat ve och förbannelser öfver de lede frestare, som lockat honom att skälla fingrarne på den politiska vällingen, och om han på dem tillämpat ett gammalt godt köksvetenskapligt rön: »Ju flere kockar, dess sämre soppa!»

Arme, olycksalige ångköksmästare! Ni fick stå likt Moses på berget och se i fjerran Stockholmsbänkens förlofvade land, men aldrig komma dit. Männe ni ej svärmiskt önskade: »Se mig på Stockholmsbänken, och sedan dö!» Eller förtviflad utbrast i den klagan, som skalden lägger i en hopplös älskares mun: »henne så när — och får ej kyssa henne!»

Dock — det kan äfven hända, att ni fattat saken materialistiskt och tänkt:

»Så mycket väsen för en pannkaka!»

Huru Jenny Lind blef "Nordens näktergal".

(Ur samtida anteckningar.)

Af

Frithiof Cronhamn.

Redan tidigt beträdde Jenny Lind scenens tiljor, redan tidigt framlade hon rika löften som komme att infrias. Elev vid k. operan vid knapt tio års ålder uppträdde hon första gången som Angela i »Edvinsky och Floreska eller Den polska grufvan», hvilket skådespel redan 1809 var införlifvadt med operans repertoar. Denna märkliga debut egde rum d. 29 nov. 1830. Det unga artistämnet ådrog sig snart den allmänna uppmärksamheten, helst som hon hade tillfälle att pröfva sina krafter i åtskilliga uppgifter, dock tillsvidare ännu blott i talpjeser.

Man har från denna hennes första elevtid en synnerligen intressant tidningsartikel, som divinatoriskt förutspår hennes blifvande storhet. Den återfinnes i Heimdall för d. 24 april 1832: »Vi begagna detta tillfälle att uppfylla en försummad pligt — den att fästa uppmärksamheten vid en ung elev Jenny Lind (10 eller 11 år gammal), som några gånger förut och jemväl denna afton uppträder i dramen »Testamentet» som föregick »Fidelio»*. Hon röjer i sitt spel en lifdig uppfattning, en eld och känsla, som är vida öfver hennes år och tyckes angifva en ovanlig fallenhet för teatern. Hennes högst musikaliska sinne och för hennes år icke mindre sällsynta konstutbildning ha också väckt stort uppseende i de enskilda kretsar der hon låtit höra sig, handledd af sin lärare, hr Berg. Minnet är lika fullkomligt som örat är säkert, och fattningsgåfvan lika snabb som djup: man på en gång förundras och röres af hennes sång. Hon kan genomgå pröfningen i de svåraste solfeggier och de konstrikkaste

* Vid operans första uppförande i Stockholm d. 14 april s. å.

satser, utan att kunna förvillas, ehvad gång än inspirationen hos hennes mästare tager, och följer med det lifligaste uttryck hans ingivelse liksom det vore hennes egen. Ingenting kan vara intressantare än att höra hr Berg vid sidan af denna hans lilla elev och man kan förledas att tro på den magnetiska rapporten; så synas båda vara en själ och ett hjerta. *Om detta unga smille ej brådmognar eller genom någon yttre tillfällighet går förloradt, bör man ha allt skäl att vänta sig, ehuru tyvärr i en aflägsen framtid, en operasujett af hög ordning.»*

Samma år d. 29 november, således något öfver tolf år gammal, lät Jenny offentligt höra sig som sångerska. Det var på Bergs recett-konsert, då hon med sin lärare sjöng en duett ur Bellinis då alldeles nya opera »La Straniera», (der den unga sångerskan sedermera kreerade Alaines, parti när stycket under namn af »Den okända» år 1841 gafs å vår operascen). Ännu dröjde det några år innan Jenny fick försöka sig som sångerska på scenen.

Först vid femton års ålder utförde hon sin första sångrol 1835 i den nya operan »Fruendörerna» (musik af A. F. Lindblad). Hon alternerade då med Mathilda Fieker (sedan fru Gelhaar) i Georgettes parti. Denna sångrol åtföljdes af åtskilliga andra: En flicka i »Ædip af Athen», 2:dra genien i »Trollflöjten», Lovisa i »Kronfogdarne», Erik i »Fiskaren», Anna i »Hvita frun» och Laura i »Förposten eller den bortglömde vedetten».

Emellertid såg det nu ut som de lysande förhoppningar, som voro fästa vid Jenny Linds första steg på den sceniska banan, icke skulle vilja realisera sig så som man hade förväntat. Rösten, i barndomen så klangfull, tycktes ha förlorat i fraicheur och välljud. Allmänheten omfattade icke heller den unga sångerskans prestationer med på långt när samma intresse som förr. Med ett ord — Jenny Linds ställning vid teatern, då hon fyllt sitt sjuttonde år, var långt ifrån lysande.

Slutligen skulle hon dock bana sig väg. D. 9 dec. 1837 skulle på hofkapellmästaren Berwalds recett försöksvis gifvas fjerde akten ur Meyerbeers »Robert». Henriette Widerberg, operans primadonna, sjöng Prinsessans parti. Men hvem skulle sjunga Alices, som i denna akt är skäligen oansenligt? Ingen ville öfvertaga det »obetydliga solot». Berg öfverlemnade det till Jenny Lind, hvars röst på konsertaftonen utmärkte sig för en förträfflig disposition. Den förvånade publiken igenkände sin förra älsklings toner och helsade med en

ljudlig applåd de få takter hon hade att sjunga. Ingen är i stånd att skildra den unga flickans förskräckelse och förvåning, när den gladt öfverraskade Berg förklarade att hon nu skulle få sjunga Agatha i »Friskyttan». Och så skedde några månader derefter. Mamsell Widerberg och fru Enbom voro för tillfället otjenstbara, den sednare i följd af sjukdom, och lyriska scenen stod derigenom redlös. Den beramade Friskyttarepresentationen påskyndades därför och stod annonserad till d. 7 mars (1838). Redan vid generalrepetitionen — föregående repetitioner ansåg Berg icke vara behöfliga — väckte debutanten en sådan förvåning och ett så lifligt intryck att samtliga orkestermedlemmar förtjuste lade ned sina instrumenter för att applådera. Berg, som under dessa dagar varit ett föremål för teaterfolkets ironiska leenden och tillgjorda beklaganden öfver det befarade fiasco, kände sig öfverlycklig och omfamnade sin eley under utropet: »Nu, Jenny, kunna vi vara lugna för morgondagen!»

Ryktet om den unga sångerskans succès hade spridt sig och gjorde att man med stor nyfikenhet motsåg sjelfva representationen. Denna rättfärdigade ock i rikaste mått de nyväckta förhoppningarne.

Publiken kände instinktlikt att den här hade framför sig ett musikaliskt snille som första gången uppenbarade sig för världen. Man anmärkte visserligen en viss ojemnhet i röstens mellanregister och en ännu långt ifrån fulländad konstnärutbildning, men detta ersattes till fullo genom det snillrika i uppfattningen, det ädla varma i det musikaliska föredraget. Det fans knapt någon af åhörarne som icke kände sig besegrad. I de flestes ögon glänste tårar af rörelse och förtjusning. Den talangfulla sångerskan uppnådde sedermera en ojämförligt högre grad af konstnärlig fullkomning och frade ojämförligt mera lysande triumfer, men sällan, om någonsin, trängde hon djupare in i sina åhörarens hjertan — efter hvad fleres omdömen försäkra. Också var Agathas rol särdeles väl egnad att i den mest sympatiska dager framställa de egenskaper som utgjorde grundkarakteren i hennes konstnärnatur: en mild känsla, jungfrulig renhet och en skär poesi.

Dagen efter denna betydelsefulla representation samlades teaterns sängelever som vanligt kl. 8 på morgonen i sångrummet i operahusets hörn, rummet vid Gustaf Adolfs torg och Arsenalsgatan. Då alla eleverna voro komna, bland dem gårdagens Agatha, steg Berg fram och satte en vacker juvelring på Jennys finger. Då utbrast ett bifall som ingen af de närva-

rande kunde återhålla. Då känslorna något lugnat sig, utropade Berg:

»Du var i går hela tiden förtjusande Jenny, men hur du gick vid »Nu blänker månens silfverskatt» det kan jag knappast tala om . . . du gick som en lagårdspiga! Kom och gå nu hit fram, så skall du få se, huru du *skulle* gå!

Berg tog några steg mot dörren.

Han väntade. Hon rörde sig ej. Han väntade ännu. Hon kom icke. Han ropade: »Kom hit, Jenny!» Hon gick ej från stället.

Berg, het som en italienare, blef högljudd. Eleverna blefvo förskräckta.

Plötsligt kastade sig Jenny Lind till Bergs fötter, omfattade hans knän och utropande under konvulsivisk gråt: »För hr Berg vill jag göra *allt*, men *gå* vill jag icke!»

Och hon gjorde det icke heller.

Jenny Lind brukade ofta med verklig pietet tala om Webers Agatha som lade grunden till hennes framtida lycka. Från denna dag var hennes lif snart sagdt en kedja af triumfer. Gamla »Friskyttan» lockade nu det ena fulla huset efter det andra. »Hela Stockholm» måste gå och höra Jenny Lind. J. M. Rosén skref till hennes ära en romans, kallad »Helsning från Webers skugga till Jenny Lind», som naturligtvis sjöngs öfverallt.

»Tror du ej att från min himmel
Jag de sköna ljuden hör,
Englars här från jordens hvimmel,
Sångens ande till mig för.»

heter det bland annat deri.

Jenny Lind uppträdde nu i de förnämsta partier, hon sjöng opera efter opera, och under det man icke ville höra någon annan än Jenny Lind, kämpade hon och hennes lärare med oböjligheten i hennes röst. Hvem som sedermera beundrade hennes koloratur skulle väl trott att hon en gång behöft ousäglig möda för att aftvinga sin röst en mordent? Hennes toner, ehuru rena och klara, saknade derjemte elasticitet. Men detta afskräckte henne icke. Hon arbetade på sitt röstorgan ihärdigt, som bildhuggaren formade stenen. Heder åt den lärare som troget bistod henne att öfvervinna allt som kunde ställa sig emot hennes sträfvan till målet!

Redan några veckor efter sin Friskyttasdebut framträdde vår sångerska med en ny större uppgift: titelrolen i Herolds opera »Marie eller Bröllopsfesten», som hon utförde med en känsla

och natur som väckte liflig rörelse och sympati. Hon lät nu höra sig på flere konserter — och sjöng under loppet af året icke mindre än sex nya operapartier, bland hvilka hon isynnerhet lyckades som Pamina i »Trollflöjten». Men ännu stod hennes Agatha ofördunklad. Så sjöng hon året derpå Alice i »Robert». Hon framkallade dermed en förtjusning som haft få motstycken i våra teaterannaler. Allmänt erkändes att hon här frambragt en skapelse som öfverträffade allt hvad man dittills sett och hört af henne. »Robert» blef en outtömlig guldgruva för operakassan och man tröttnade aldrig att gå och se pjesen.

Ett par dagar efter denna premiére hade Jenny Lind egen konsert å operan, henne beviljad af teaterdirektionen, i anseende till hennes utmärkta förtjenster om scenen. Denna gunstbevisning var något alldeles extra ordinärt. Publikén omfattade med yttersta ifver detta tillfälle att visa den unga sångerskan sin hyllning, biljetterna utsåldes med oerhörd hastighet redan fyra dagar förut, och framropingarne vid själfva konserten öfvergingo allt hvad man dittills hade sett här i landet. »Den som först ser denna adertonåriga konstnärinna inträda på scenen skulle knappast anse den makt, hon redan utöfvar öfver sin publik, för möjlig», skref Aftonbladet vid detta tillfälle. »Hon liknar då snarare en blyg landtflicka än en ung aktris som redan öfver ett år varit i en alltmer stigande ynnest. Hennes uppsyn, då hon står och väntar med sina noter i handen, har någonting så utomordentligt modest och enkelt att man ej skulle ana att så mycken själfullhet bor derinom. Men nu börjar hon sjunga! Hennes ögon lifvas småningom och ehuru blott å konserten, utan att hon gör en enda gest, ser man likväl hur hon snart glömt allt omkring sig för det ämne hvarom hon sjunger: den strålande blicken, uttrycket i rösten, bröstets sakta häfvande och rörligheten i ansigtsmusklerna — allt förråder nu den af naturen danade skådespelerskan, som här nästan gör våld på sig, för att icke gifva fritt lopp åt de känslor, den passion som stycket inspirerat henne.» »Någon som ej heller underlät att ådraga sig en fördelaktig uppmärksamhet — yttrade Dagligt Allehanda — var det uttryck af en viss sorgsenhet som sångerskan egde under hela aftonen, en följd utan tvifvel af den jungfruliga blygsamhet, hvarmed hon för första gången framträdde som konsertgifverska, och hennes modesta förlägenhet öfver det entusiastiska bifallet. Må hon städse bibehålla denna älskvärda anspråkslöshet, som utgör ett sant bevis på en ren och oegennyttig kärlek till konsten för dess egen skuld!»

Det är vid denna tid som skalderna började stränga sina lyror till Jenny Linds ära. Man skulle kunna fylla hela volymer med allt hvad sedan dess har diktats på alla civiliserade tungomål till den »nordiska näktergalens» lof. En bland de allra första versifierade hyllningar, som egnades den jntagande sångerskan, kom från Herman Säterberg. Ur hans i Aftonbladet den 31 Maj 1839 införda täcka poem, signeradt H. S—g, må anföras några strofer:

— — — — —
 Ack hörde Du en enda gång
 Din stämma i *Agathas* sång,
 När hon sin drömda älskling kallar
 Från mörkrets svek bland skogens tallar!

Och såg Du framför korsets fot
Alice vid afgrundsandens hot
 När jorden darrar under skriken
 Som höjas ur de fallnas riken.

Du skulle då ej fråga mig
 Ilvarför hvart öga söker dig:
 Olympens strålar, hvar de falla,
 De locka, de förtjusa alla.

Men källan som mot himlen ler
 Sin egen himmel icke ser,
 Och Blygsamheten ej betänker
 Ilur dubbel fågring hon sig skänker.

Lef lycklig i Din oskuldsvärld,
 Der giftet uti tidens flärd
 Till denna stund ej vågar blandas
 Med luften som Ditt väsen andas!

Och tjusa vid *Paminas* dygd,
 Beständigt skön, din fosterbygd —
 En dufvpost åt konsten vorden
 Emellan himmelen och jorden!°
 — — — — —

Ännu ett poem af samme skald, äfven synligt i Aftonbladet, må här meddelas:

Lärkan och näktergalen.

Jag lyssnade med glädtigt sinne
 Och skref i björken till ett minne:
 Du lilla lärka, hvilken slår
 En drill, som du, i nordens vår,
 Till himlen, när ditt qvitter klingar,
 Du lyfter mig på andevingar.

När vestanvindens lek var slut
 Om qvällen gick jag sedan ut.
 Jag lyssnade på näktergaln
 Och skref till minne uti aln:
 Du lilla fågel, i ditt bröst,
 Hur rymmes väl en sådan röst?
 Med sångens makt en trollkraft vorden
 Du lockar himlen ner till jorden.

Mot rosig morgonsky en gång
 Steg lärkans lätta jubelsång.
 En lärka och en näktergal
 Vi ha i vår teatersal,
 Gå dit att deras sånger höra —
 Och du skall samma utrop göra.
 Hvi frågar man så ofta då:
 »Hvem sjunger bäst utaf de två?»
 De äro skilda medel bara
 Att samma skapelser förklara.»

»Lärkan» var Mathilda Gelhaar, »näktergalen» Jenny Lind.
 Sommaren 1838 klingade Jenny Linds sång äfven i landsorten. I Upsala och Göteborg, der hon konserterade, helsades hon af ett oerhördt jubel.

Under år 1840 uppträdde Jenny Lind endast i två nya roller, nemligen som Donna Anna i »Don Juan» och »Lucie» i operan med samma namn. I sistnämnda parti väckte hon en förtjusning som till och med öfvergick den hon framkallat som Alice. Den nya operan gafs inom ett år väl ett femtiotal gånger. När Jenny Lind sista gången under vårsäsongen uppträdde der (d. 19 juni), erhöill hon ett dyrbart bevis på sina landsmäns entusiasm. Vid hemkomsten från teatern på aftonen tillställdes henne dels ett utmärkt väl arbetadt silfverfat med inskrift: *Till Jenny Lind vid slutet af spelåret 1840 jemte några takter ur en aria ur »Lucie»; dels kaffe- och tékannor, gräddskålar, koppar, skedar, knifvar och gafflar m. m., allt af förgylt silfver. Gåfvan var åstadkommen genom subskription af några af sångerskans beundrare, » hvilka lika mycket värdera hennes utmärkta konstnärskap som hennes flärdlösa och älskvärda enskilda karaktär».*

Samma qväll uppvaktade Allehanda med verser:

Jag icke silfver offerar dig,
 Ej köpta rökverk för dig vinna,
 Men hjertat villigt öppnar sig
 För scenens första konstnärinna.

Naturen ock du håller kär:
 Hvem skulle i den enkla qvinnan
 Väl se den stora konstnärinnan!
 Hvem kunde gissa hvem du är?
 Och fast på scenens tiljor förd
 Du lugn mot världens dom kan blicka!
 Det är din renhet, hulda flicka,
 Som gör dig gerna sedd och hörd!»

Äfven under denna sommar gjorde Jenny Lind en konsertfärd i landsorten, som begynte i Upsala och sedan fortsattes i Eksjö (der hon sjöng på en regementskonsert och sedan gaf egen konsert med biträde af regementsmusiken under direktör Preumayers anförande), Vexjö, Kristianstad (der hon bland annat sjöng mellan akterna på »Djurströms spektakel»), Malmö, Lund, Ramlösa, Jönköping (på regementskonsert samt egen konsert) äfvensom Norrköping, der hon isynnerhet blef föremål för åtskilliga ovationer. Soarésällskapets ledamöter gifvo serenader för henne samt en större fest på Strömsholmen i närvaro af musikälskande damer och herrar. Då uppbrottet slutligen skedde, åtföljdes den frade sängerskan af hela sällskapet till sitt logis, der herrarne sjöngo en mängd körer, och såsom afsked Beethovens herrliga »Tonernas vågor». »M:lle Lind, ehuru flärdfri, lärer dock icke vara känslolös för dylika hyllningar», påstår en samtida.

Såsom ett annat bevis på förtjusningen må meddelas ett utdrag ur tidningskritiken. Så här yttrar sig Norrköpings Tidningar: »Såsom publicister äro vi visserligen skyldige att nämna något om den vidtfrjodade sängerskan, men att ingå i några detaljer angående hennes exekution m. m. skulle endast vara att upprepa hvad flerfaldiga tidningar förut yttrat. Vare der för nog sagdt att bland alla de sängerskor, fruor, fröknar och mamseller, som här låtit höra sig, har ingen så odeladt som Jenny Lind tillvunnit sig åhörarnes bifall. Det är icke allenast rösten och den till en hög grad uppdrifna färdighet m:lle Lind besitter, som så underbart hänför, nej, *det är det sanna uttrycket af en skön själ som hon alltid nedlägger i sitt föredrag . . .*»

Konsertgifvarne i landsortsstäderna brukade vid den tiden just icke »skära guld med täljknifvar» och de måste ofta anse sig glada att få ett par tjug åhörare. Men med Jenny Lind var det annorlunda. Hennes resor voro formliga triumftåg, publiken infann sig öfverallt i massor och entusiasmen befann sig ständigt i kokpunkten.

Ryktet om hennes aktningsvärda och rena karakter bidrog äfven att förhöja njutningen af hennes talang och gjorde att man öfverallt täflade om äran att få inbjuda henne som gäst, att alla sällskapskretsar stodo henne öppna och att hon allestädes firades med serenader o. d. Säkerligen renderade henne denna konstresa en högst betydlig summa. Hon lär derunder äfven ha besökt Köbenhavn, likväl utan att der uppträda.

Äfven nästföljande spelår, 1841, skänkte Jenny Lind hufvudstadens operapublik två nya skapelser: Alaide i Bellinis »Den okända» (*la Straniera*) och titelrolen i samme tonsättares »Norma». Det förstnämnda stycket upplefde endast nio representationer, då det försvann från repertoaren, sannolikt för alltid. Man anmärkte att Alaide hade ett högst svårt och ansträngande parti. »Det är ett tillstånd af feber (!) från den första scenen till den sista. Sångerskans glödande känsla gör den dramatiska föreställningen hänförande. Men det musikaliska föredraget stegras måhända på sina ställen allt för mycket, ja någon gång till ett slags våldsamhet i deklamationen som står på gränsen att öfvergå från det estetiskt sköna». Mot slutet af vårterminen kreerade Jenny Lind Normas parti, men väckte på långt när ej samma sensation dermed som ett och ett halft år sednare. Rättvisligen måste dock erkännas att den unga sängerskan ännu ej var rolen fullt vuxen; den fordrade ett ännu mognare föredrag än hon då egde.

»Norma» var operans sista representation på våren. Den intagande sängerskan blef denna gång föremål för större ovationer än eljes. Detta var nämligen sista gången för längre tid som publiken hade tillfälle höra sin gunstling från scenen. Jenny Lind stod nämligen nu färdig att lemna Sverige. Hon visste med sig själf att hon lärt allt hvad som kunde läras utan större förebilder, och att det fordrades mera, för att uppnå den höjd af konstnärsbildning dit hon sträfvade. Man hade för henne prisat Garcia såsom den störste sångläraren som då fans. Och oemotståndlig blef hennes längtan att uppsöka denne sångens mästare. Denna längtan stadgade sig slutligen till beslut. Hon delgaf teaterdirektionen sin reseplan och rättfärdigade detta med så öfvervägande skäl att ingen kunde sätta sig emot hennes önskan, och på detta sätt erhöill hon tillåtelse att resa.

Det måtte, af beskrifningarne att döma, varit en ovanligt animerad teaterafton vid denna hennes afskedsrepresentation. »Sällan hafva några bifallsyttringar varit mera stormande — heter det — än de, hvarmed m:lle Lind helsades, då hon blifvit framro-

pad efter spektaklets slut. En mängd buketter och blomsterkransar regnade dervid ned öfver henne och hon syntes själf alldeles öfverväldigad af rörelse vid dessa med uthållande bravo-rop förenade tecken till publikens sympati.»

Ett par dagar derefter, den 21 juni, hade hufvudstadens musikvänner stämt möte i Ladugårdslands kyrka. Jenny Lind gaf då sin afskedskonsert. Programmet bjöd bland annat på en till ord och musik ny sång af A. F. Lindblad. Det måttliga biljettpriset — endast en rdr b:ko — var ett nytt bevis på sängerskans blygsamhet: troligen hade ingen förtäntt henne om priset varit dubbelt.

»Skall jag sätta mig ned att försöka gifva läsaren en musikalisk recension af denna konsert? frågar en antecknare. Nej, ty det skulle icke gifva något begrepp om det hela af denna afton. Hvem tänker väl här ensamt på huru hvarje musiknummer särskildt, den ena eller andra drillen eller löpningen skulle utföras? Det var tanken på de många föregående sköna intryck man rönt vid Jenny Linds sång, vare sig under bilden af den oskyldiga Alice eller den ömma Agatha eller den olyckliga Lucie, då hon återkommer ur sitt vanvett, redan känner sig omstrålad af en högre förklaring, och

»själen på lätta vingar
sig upp mot himlen svingar» —

det var åsynen af den talrika, välklädda folkmängden* som redan en timme före konsertens början hade nästan fyllt platserna i kyrkan; det var aftonsolens sken genom den vackra kupolen: det var anblicken af den unga sängerskan på läktaren midt ibland det utmärktaste hufvudstaden eger af musikalskare och musikalskarinnor inom familjerna, och hvilka förenat sig att biträda henne — *en heder som kanske aldrig tillförene blifvit bevisad någon aktris* — och utgjorde en gärd af aktning ej endast åt hennes talang utan äfven åt hennes personlighet. Det var allt detta i förening, slutligen förhöjdt af de förträffligaste stycken för aftonen som gaf åt denna en viss helgjuten och ovanlig karakter af högtidlighet. Om jag således säger att konserten gick i alla afseenden väl; att orkestern spelade med en utomordentlig ensemble, att tonerna uti Abbé Voglers herrliga symfoni förekommo såsom röster af andar, hvilka sakta susade genom tempelhalvvet, att körerna ur Haydns Årstider och Hün-

* Nära 3,000 biljetter hade försålts.

dels Messias voro hänförende; att man tyckte konsertgifverskan sjunga med ett djupare uttryck än någonsin den sköna arian ur »Norma», så är allt detta ingenting annat än hvad hvar och en tyckte sig på förhand finna att det icke borde hafva varit annorlunda. Dock, antingen var det tillfällets högtidlighet, den allmänna sinnesstämningen eller rummet, der konserten hölls, som föranledde att föga applåder följde på de första programnumren. Men då det sista — »Jenny Linds afskedssång» — förklingat och den älskliga sängerskan, efter att med ett bortdöende piano ha upprepat sitt sista farväl, sjönk tillbaka öfvervåldigad af känsla och gömde sina tårar i näsduken, då bröt på en gång ett stormande bifall genom mängden, och äfven obekanta som befunno sig i hvarandras grannskap, sökte i ett ömsesidigt meddelande gifva luft åt den spänning hvare de befunnit sig.»

Afskedssången hade följande lydelse:

»Då jag var barn, i drömmarne lekte
Skimrande bloss ur aningens värld.
Lockande ljud mitt öra då smekte,
Drogo mig hän på den luftiga färd;
Ut på det haf, der stormarne dāna,
Vindarne ömsom smeka och hāna,
Fridslundar få
Vid stränderna stå.

En fann jag dock, den var mig väl,
Den bjuder jag i dag farväl!
Timmarne flytt; den sista är inne,
Afskedets stund vill qväfva min röst,
Ty blott hos Er kan lifvas mitt sinne,
Och blott för Er kan klappa mitt bröst.
Och då det mål, dit ödet mig kallar,
Jag går emot, fast fjerran det skallar
Hotande bud,
Varnande ljud,

Hviskar det dock tyst i min själ:
»Snart jag Er återser» — farväl!»

Texten, tryckt på rosenrödt papper, var bifogadt konsertprogrammet. Jag har sett många äldre gömma det lilla urbleknade papperet som en dyrbar relik.

Qvällen före sin afresa uppvaktades Jenny Lind af åtskilliga af Harmoniska sällskapetets medlemmar som gifvo serenad utanför hennes boning:

»Sitt sorgflor qvällen breder
Kring fjellens blåa krans,
Och tårögd blickar neder

Från fästet stjernans glaus.
 I hemlig oro svallar,
 Den bölja vid vår strand,
 Som dig i morgon kallar
 Bort från ditt fosterland.

Snart fjerran från oss ljuder
 Din röst som tjust vår själ,
 Dig sångarkretsen bjuder
 I toner sitt farväl.
 Den lager konsten bringar,
 Bryt den på söderns jord,
 Och flyg på dufvovingar
 Tillbaka mot Din nord!»

Den 1 juli lemnade Jenny Lind Stockholm. Hon afreste med ångaren Gauthiod till Lübeck i sällskap med en familj från hufvudstaden. Ett ovanligt stort antal vänner och åskådare hade infunnit sig vid Skeppsbron för att bringa sångerskan sitt farväl.

Så snart Jenny Lind anländt till Paris, begaf hon sig genast till Garcia, hos hvilken hon blifvit på det högsta rekommenderad. Med feberaktig ångest beträdde hon hans rekombel. Den långa resan, skilsmessan från alla, som ända dittills ledt och skyddat henne, en trånande hemsjuka som öfverfallit henne genast vid första steget utom fäderneslandet, allt detta hade icke förmått skaka hennes mod att utföra sin en gång fattade föresats. Men nu stod hon inför den mästare, på hvars dom hela hennes framtid berodde. Garcia mottog henne vänligt. Hon sjöng. Han hörde henne utan tecken till gillande eller ogillande. När hon slutat, sade han lugnt: »*Mon enfant! Ni har ingen röst!*» Eller — rättade han sig — ni har haft röst och är nu på väg att förlora den. Sannolikt har Ni sjungit för mycket eller för bittida, ty ert organ är alldeles uttröttadt. Sjung i tre månaders tid icke en not, och låt mig sedan få höra Er!» Med detta tröstlösa svar lemnade hon den man, på hvilken hon grundat sitt konstnärslifs alla förhoppningar. Nu bör till Garcias ursäkt rättvisligen anmärkas att vår sångerska vid ankomsten till Paris verkligen fått sin röst ganska ansträngd. Den hade ju under loppet af ett par år mycket flitigt användts här hemma, såväl å operan i en mängd ansträngande principalpartier som å konserter, hvarjemte dess egarinna med oförtröttad ifver hvarje dag sjungit sina vokaliser och öfningar. Tre månader tillbragte nu Jenny Lind i djup enslighet, i en känsla af total öfvergifvenhet, hvilken man blott i Paris får lära sig röna i

hela dess omfattning. »Jag lefde af mina tårar och af hemsjukans smärta», sade hon en gång, när hon talade om sitt vistande i Paris. Det oaktadt kunde ingenting förmå henne att vända om, förrän hon aflagt ännu ett prof hos Garcia. Efter den utsatta tidens förlopp fann denne att rösten förbättrat sig och man kunde börja undervisningen.

Hon arbetade med jernflit och tycktes i de trägna musikaliska öfningarne finna en tröst för sitt sorgbundna sinne. Egenomligt nog synes hvarken Garcia eller de personer som någon gång i societeten fingo höra Jenny Lind hafva fullt uppskattat hennes talang. Ehuru hon, om man får tro en uppgift af Charlotte Birch-Pfeiffer, t. o. m. sjelf skulle ha komponerat sina kadanser och floriturer till de arier hon sjöng och Garcia funnit dessa så goda att han sjelf kopierade dem, kunde hans unga elev likväl aldrig bringa honom till den öfvertygelsen att hon en gång skulle blifva en företeelse af högsta rang inom sångens värld, och hon försäkrade ofta, att näst henne sjelf ingen skulle mera kunna förvänas öfver hennes framgång än Garcia. Denne tycktes nu uteslutande ha fäst sin förhoppningar vid sin andra svenska elev, Henriette Nissen, den sedan så frejdade sånglärarinnan.

Att Jenny Linds djupt känsliga själ skulle nedtryckas och smärtas af att se sig sålunda tillbakasatt, är naturligt.

Fram på sommaren 1842 ankom till Paris Jenny Linds gamle vän och beundrare A. F. Lindblad, för att påminna den i Stockholm allmänt saknade sångerskan att det nu kunde vara tid att resa hem. Lindblad gjorde henne bekant med Meyerbeer, som då vistades i Paris. Den store tonsättaren fick höra henne sjunga, men tviflade att den spåda, men ändock så metallrika röstens flöjtartade renhet äfven i en större lokal skulle kunna bibehålla hela sitt egna behag.

För att utröna detta anordnades en audition med full orkester i Stora operans salong, der Jenny Lind sjöng och spelade några scener ur »Robert», »Norma» och »Friskyttan». »*Vous avez une voix suave et virginale, d'une charmante expression*», lär Meyerbeers dom ha lydit. Att den unga sångerskan emellertid gjorde ett djupare intryck på honom än man då förmodade, derom vittna sednare tilldragelser.

I sällskap med Lindblad och Lars Hierta med fru lemnade Jenny Lind Paris den 31 juli 1842 och tog vägen öfver London — der hon endast dröjde några få dagar — Hamburg och Lübeck.

Efter något mer än ett års bortvaro ankom hon till Stockholm den 14 augusti. Om Jenny Lind med glädje lemnade världsstaden vid Seinen, så var det säkerligen med desto lifigare glädje hon återsåg den henne så kära fädernestaden. Här hemma visste man föga eller intet om det ringa afscende man i Paris fästat vid den talangfulla sångerskan. Man endast längtade på det ifrigaste att här få åter se sin älskling. Man visste redan på förhand dagen då hon skulle komma hem och man beredde sig att i massor gå ned till Skeppsbron och taga emot henne. Den lilla ångslupen Necken låg till och med färdig att, lastad med en hop beundrare, gå henne till mötes.

Men allt detta blef om intet.

Den Lübeckska ångbåten kom så ovanligt tidigt att ganska få hunnit ner till Skeppsbron.

Sångerskan inflyttade i sin gamla bostad hos Lindblads, 2 trappor upp i hörnet af Drottninggatan och Rosenbad. Redan qvällen derpå stodo åter Harmoniska sällskapets medlemmar nedanför hennes fönster och egnade henne en hjertlig hyllning i toner. De följande två månaderna tillbragte Jenny Lind i stillhet, utan att låta höra sig. Redan i Paris hade hon uppgjort kontrakt med teaterdirektionen på för den tiden ganska fördelaktiga vilkor. Hon erhöll 1,600 rdr b:ko i lön, jemte flitpenningar för 50 representationer och 50 rdr b:ko för hvarje representation derutöfver. Dessutom betingade hon sig, att ej nödgas uppträda utan eget begifvande, mer än två gånger i veckan. Med lifig nyfikenhet afvaktade man hennes debut, hvilken ej skulle ske förrän i oktober, då lyriska scenens rätta öppnande egde rum. Hon var ännu knappt hemkommen, förrän alla biljetterna redan voro upptagna till första representationen. Ju närmare tiden led, ju större blef nyfikenheten och — biljettbegäret. Biljetter till amfiteatern betalades i andra hand med 10 rdr b:ko, en stående parterrbiljett med 3 rdr b:ko 16 sk. o. s. v. Ändtligen efter två särskilda uppskof, vållade af hr Günthers opasslighet, kunde den märkliga representationen ega rum den 10 oktober 1842, med »Norma».

I operaförstugan såg det den qvällen »vildt ut». Biljettkontoren belägrades ordentligt, för att icke säga stormades, till och med »halfsulor sönderspjernades».

En fiffig trädgårdsmästare profiterade af den allmänna förtjusningen och planterade ut en hel blomsterrabatt i teaterförstugan. Mot 12 skilling stycket aflät han de hundratals buketter,

hvilka sedermera skulle hamna dels på teatergolvet, dels på ljusrampen och notställarne i orkestern.

Salongen företedde en i bästa mening vald publik. I den kungliga logen märktes drottning Desideria med uppvaktnig. Så fort aftenens hjeltinna visade sig på scenen, i det ögonblick då Norma skulle bestiga Irminsuls sten, helsades hon af en länge ihållande storm af bifallsrop, en sådan som dittills icke varit förnummen å någon svensk scen, om man undantar de Taglioniska orkanerna. Flere gånger nedtystades orkestern och måste börja ånyo. Tidningen Biets Edmund (B. von Beskow) försäkrade att han stod med uret i hand och räknade att applådmattret räckte i 2 $\frac{1}{2}$ minut.

Återseendets ögonblick och sjelfva det öfverväldigande i den smickrande helsningen verkade i början så starkt på den känsliga sångerskan att hon var synbart rädd. Man tyckte sig förmärka en lindrig darrning i rösten. Men snart var detta förbi och redan i arian »Hulda, klara måne, stråla!» hade hon återtagit hela sin hållning.

Man fann att hennes röst hade betydligt vunnit i teknisk utbildning och böjlighet, särskildt deri att hon erhållit en fullkomlig drill, som förut saknades. Hon beherrskade också nu sin röst helt anorlunda än förr och framstod som en sångerska af första rang. Men ännu större voro hennes framsteg i dramatiskt hänseende. Det hade lagt sig ett visst storartadt lugn öfver det brusande känslösvallet och hela hennes uppträdande som aktris hade antagit något antikt rent, som icke grep blott för ögonblicket, utan fängslade för beständigt. Hon gick nu behagligare än förr på scenen; i hennes rörelse med armar och öfre delen af kroppen fann man en viss likhet med Taglioni.

»Konstens Elisabeth är hemkommen! skref Blanche. Mätte blott allmänheten, en ny Maria Stuart, icke förlora hufvudet!»

Mest entusiastisk var dock en insändare i Allehanda, hvilken på de mera kraftfulla ställena igenkände Julia Grisis energi, i fioriturerna Persianis elegans och smak, i ställningar, hållning och gester Rachels antika lugn och understundom framblixtrande eld. Trots detta fann dock insändaren att sångerskan bibehållit sin originalitet. »Lind som skådespelerska och sångerska är dock alltid Lind — men en förädlad och fullkomnad Lind». Härpå uppkom en liten polemik. Aftonbladet ansåg den nyssnämnda jembörelsen för stark: Om verkligen Jenny Lind hos sig förenade de glanspunkter som göra Grisi, Persiani och Rachel hvar för sig till de största artister af det täcka könet

samtiden har att uppvisa, så vore hon ju den största i hela världen! Tidningen undrade om den älskliga konstnärinnan verkligen ansåge sig själf tjenad med något så utomordentligt, som ju icke behöfves för att ändå gifva henne en ganska hög rang bland konstens invigde. Allehandas insändare förklarade nu att han endast velat antyda att Jenny Lind *imiterat* de tre stora mönstren. Men nu uppträdde Svenska Biet och tog den förörrättade konstnärinnan under sina vingars skugga, beklagande att konstdomare finnas i vårt fädernesland som tro sig icke kunna gifva högre beröm åt någon svensk artist, ej en gång åt Jenny Lind, än att hon liknar och imiterar en vidtbekänd utländsk: Jenny Lind behöfde icke låna någon glans från utländska föredömen och för öfrigt vore det ju tydligt att i samma stund ett snille börjat imitera, så stannar eller går det tillbaka . . .

Men lemnom de kritiska meningsutbytena!

Publikens tanke om den återkomna sångerskan var blott en. Hennes forne bitter vedersakare måste nu till och med svärja hennes fana. Före Pariserfärden hade Norma egentligen icke hört till hennes triumfer. Nu måste man enhälligt erkänna att man aldrig förut hört henne tolka ett parti med sådant mästernskap. Sex gånger å rad uppträdde nu Jenny Lind i denna pjes — alltid för fulla hus — och med samma lysande bifall, synnerligast af *la haute volée*. »Jenny Lind är dagens lösen på allas läppar, föremålet för allas beundran», skref Aftonbladet. »Mätte vår entusiasm öfver denna utmärkta talang endast icke så betaga oss, att vi ej hafva tillräckligt, qvar deraf äfven för nästa år. Det är ju en allmän regel, att man icke bör förtära hela sitt vinterförråd genast på hösten!» Onödigt fruktan!

I november hade Jenny Lind sin recett, hvartill hon anspråkslöst valt den utspelta »Lucie». Drottning Desideria, kronprins Oscar med gemål, prinsarne Gustaf och Oscar samt en fullsatt salong egnade den värderade artisten liffiga bifallsyttringar.

Kritiken var dock icke riktigt belåten; så var ock fallet efter »Trollflöjtens» repris — recettspektakel för Lars Kinmansson — då Jenny Lind uppträdde i sin gamla roll som Pamina. »Jag hade så gerna, skref Abraham Mankell (i Biet), för min ringa del velat återhöra Pamina alldeles som förr. Mig syntes den forna, glödande Pamina — äfven med allt det som man behagar kalla »öfverdrift», — älskligare än den nuvarande, öfver hennes spel hvilade ett klassiskt lugn, som aldrig lät hänföra sig öfver en viss gräns. Skulle väl ett varmt hjerta, enligt konstens eller Gud vet hvems guvernant föreskrifter, behöfva återhålla sin

känsla i musik som denna, der känslan öfverflödar? Ack, om Pamina sjelf visste hur djupt hennes forna toner trängde, då skulle hon visst icke undandraga oss en sådan njutning, som blott ganska få, sällsynt begåfvade sångare och sångerskor äro i stånd att skänka!» Mankell lär icke haft så alldeles orätt. Huset var för öfrigt den aftonen, för första gången efter Jenny Linds hemkomst, ej alldeles fullt.

Om Lucie och Pamina lemnat publiken jemförelsevis mera kall, så var detta icke fallet med Agatha i »Friskyttan», som återupptogs i december. Samma stormande förtjusning helsade den herrliga arian i andra akten. Man återfann här helt och hållet den »forna» Jenny Lind med sin himmelska värme och poesi i föredraget. Ja, man fann hennes utförande af nyss nämnda aria numera så fulländadt, »att det knappt vore möjligt att vår sångerska deri kunde öfverträffas eller ens upphinnas på någon europeisk scen».

Under höstsäsongen 1842 medverkade Jenny Lind vid inalles sjutton operaföreställningar, sjöng dessutom på en konsert (mede Finck-Lohrns), en begrafning (tonsättaren och embetsmannen Pehr Frigels) och på ett spektakel mellan akterna.

Ett nytt år, 1843, ingick. Ändtligen randades den dag då man skulle få se Jenny Lind uppträda i någon ny rol, hvarefter allmänheten så länge hade suckat. Det var den 6 februari, tjugufemte årsdagen af Carl Johans uppstigande på Sveriges tron. Dagen till ära gafs »frispektakel» å operan. Biljetter voro utdelade bland alla samhällsklasser.

Programets första del upptogs af andra akten af Spontinis »Ferdinand Cortez», Carl Johans favoritopera, på grund af dess militära utstyrsel. Jenny Lind uppträdde här som Amazili, hvilket parti hon återgaf redan 1838. Hon sjöng särdeles väl och bar en vacker kostym. Operan lyckades dock icke framkalla någon större sensation.

Så mycket större furor väckte efterpjesen, ett svenskt tillfällighetsstycke i en akt med sång och dans, benämndt »Ett National-divertissement». Böttiger hade skrivit texten, J. F. Berwald dels komponerat, dels anordnat musiken och Selinder komponerat dansen. Bifallsyttringarne ville knappt upphöra när Jenny Lind på den intagande melodien »Ack, Vermeland, du sköna» sjöng:

»Detta folket det är godt i sin innersta rot,
Och går man det till möte, så kommer det emot,
Och så man vinner mer än halfva vägen.»

Om också de liberala tidningarne af politiska skäl voro en smula ljumma i sina omdömen om sjelfva stycket, så öfverensstämd dock alla kritikerna i sina loford öfver Jenny Lind, som man här fann »gudomlig» i både sång och spel. »Lind-entusiasmen», som något svalnat på sista tiden, uppflammade nu åter och visade sig varmare än någonsin. Blommor, som hittills ej vankats vid mer än några få Lind-representationer, började nu höra till ordningen för aftonen. Längre åtnöjde man sig icke med att ropa da capo på sin gunstlings kupletter, utan hon måste omsjunga den hvarje afton, tre gånger. Jenny Lind visade här en ny sida af sin talang: den naiva, glädtiga, då man dittills uteslutande trott henne tillhöra den stora tragiska operan. Den svenska folklifsbild hon här framställde öfvergick allt hvad man i den vägen här hemma hade sett och hört. Ännu till den dag som i dag är torde heller ingen annan sjungit våra svenska folkvisor så som Jenny Lind då och vid många andra tillfällen gjorde det. Hon sjöng dem för oss såsom vår nordiska natur ingifvit dem.

»National-divertissementet» undgick tillfällighetspjesernas vanliga öde, det att lefva med kort lif och snart nog försvinna från repertoaren. Stycket blef i stället en verklig guldgrufva för teatern. Inom två månader hade det redan gått 27 gånger för fulla hus.

Åter förestod en lysande triumf för vår sångerska, måhända den mest glänsande hon dittills frät, då på hennes unga skuldror lades den tunga bördan att uppbära och gifva framgång åt en redan totalt fallen opera, Bellinis »Sömgångerskan». Redan straxt på nyåret hade operan första gången gått öfver våra tiljor, men gjorde fiasco och nedlades redan efter första representationen. Aminas rol anförtröddes nu åt Jenny Lind. Hon utförde den första gången den 1 mars. Tillika gafs »Divertissementet».

Publikens förtjusning var utomordentlig. Aldrig hade entusiasmen stigit till sådan höjd, aldrig beundran för den genialiska sångerskan varit lifligare. Personer, som sett denna rol gifvas af Persiani, försäkrade att hon ingenting hade att frukta af jemförelsen med denna artist. »Partiet erbjuder, för en öfverlägsen artist, tillfällen att ådagalägga öfvergången från scener af den högsta glädje till den djupaste sorg, som ett orättvist bortstött, såradt, förtrampadt, älskande hjerta kan förnimma. Det är svårt att säga om man i fråga om Jenny Lind här måste mera beundra sångerskan eller skådespelerskan. Svårigen lär på någon scen denna rol blifvit återgifven med större konstnärlig

fulländning i båda hänseenden. Det är näppeligen möjligt att tro så mycken själ kunna inläggas i denna operas musik.

Några veckor derefter, vid Lars Kinmanssons recett, gafs »Figaros bröllop» med ny besättning. Jenny Lind sjöng för första gången grefvinnans parti. Hennes framgång här kunde ej jemföras med den hon ernådde med »Sömnångerskan», som gaf henne mera tillfälle att briljera. Dock hade hon enskilda partier af stor förtjenst. Bauck fann att hon återgaf förträffligt de mera patetiska momenten, men ansåg icke utförandet af arian i andra akten lika lyckadt. »Ännu fattades sångerskan det djupare inträngandet i de klassiska tonsättarnes anda för att uppnå den höga grad af fulländning, hvartill hennes snille tycktes ha kallat henne.»

En ny uppgift framförde hon den 19 april på Günthers recett, nämligen Valentine i »Hugenotterna». Hon visade här en kraft i sång och spel som väckte hänförelse och förvåning. Dertill var hon superb klädd och ovanligt vacker. Men »Hugenotterna» hade allt från den första uppsättningen icke varit populär och blef det nu icke heller.

Från Jenny Linds konsertföredrag under denna tid må antecknas hennes utmärkta medverkan i Skapelsen vid långfredagskonserten å Riddarhuset samt det glänsande utförandet af Beethovens stora aria »Ah Perfido!» å en konsert för den gamle musikläraren Willman (n. v. operadirektörens fader). Sångerskan tycktes i denna aria så djupt känna hvad hon sjöng, att det nästan föreföll som om hon ville hejda den känsla, hvilken var nära att till öfvermått bemäktiga sig henne, såsom den lifligt bemäktigade sig hela auditoriet.

Den 11 maj, 25:te årsdagen af Carl Johans kröning, uppfördes å operan för första gången »En majdag i Wärend», ett nytt national-divertissement af Böttiger. Otåligt afvaktadt väckte detta stycke nästan lika stort bifall som Divertissementet. Sällan har också en pjäs erhållit en på alla händer förträffligare besättning.

Aftonbladet yttrade sig härom, af politiska skäl, temligen vresigt, Svenska Biet deremot af motsatta orsaker med yttersta förtjusning. Allehanda höll en rättvis medelväg: »att man i Norma, i den Okända, i Sömnångerskan, i Alice, i Valentine, i Lucie skulle här igenfinna en den allra ypperligaste svenska bondtös man kan tänka sig med thy åtföljande äkta bonddrillar och bondlater, kunde man dock knappast vänta sig.» Jenny Linds Wärends-visa väckte sedermera furor öfverallt, både in-

och utomlands. »Majdagen» upplefde flera fulla hus och rönte stormande bifall.*

Mot slutet af vårsäsongen sjöng Jenny Lind i Upsala. Hon medverkade först vid en af Nordblom anordnad konsert, då »Årstiderna» gafs; sedan gaf hon egen konsert, naturligtvis med glänsande framgång. Efter konsertens slut hade hela publiken stält upp sig i de präktiga trapporna till Carolinasalen och bildade häck, genom hvilken sångerskan, stödd på landshöfding Kræmers arm passerade, då allas hufvuden aktningfullt blottades. Nere vid porten väntade henne studentsången; beledsagad af dess toner uppsteg hon i landshöfdingens ekipage. Knappt hemkommen uppvaktades hon af serenad och hurrarop.

Hitintills hade Jenny Linds hänförande stämma — om jag undantar sånguppvisningen i Paris — endast hörts inom fäderneslandets gränser. Med sommaren 1843 vidtog ett nytt skede i hennes konstnärsbana; hon skapade sig då ett rykte som sångerska äfven utom våra landamären. Men denna period faller icke inom området för dessa anteckningar.**

Jag ber emellertid få afsluta min uppsats med att här reproducera en den originellaste, men ändå rätt innehållsrik recension öfver Jenny Lind. Den återfinnes i Stora Kopparberg läns Tidning 1843 i »Bref från en landtjunkare»:

»I mitt sista bref lofvade jag er att beskrifva Jenny Linds sång, icke hur hon sjöng, ty det torde vara förmätet af en landtjunkare. Men att åtminstone tala om hvad jag erfor dervid, churu det torde gå mig föga bättre än en svärmande älskare som börjar uttrycka hvad han känner: orden tryta honom, han känner sig förlägen och blir löjlig. Men lika godt — jag vill skrifva.

På spektaklet*** satt jag tillsammans med några trefliga vänner, som kunde besvara alla mina frågor, och jag kände mig på förhand högst belåten. Men tyst!

Ridån går upp och under stormande handklappningar trippar hon just nu in som en liten godsint tjensteflicka. Jag kände hur ögonen brunno i mig. Öronen spetsades som på en björnhund.

* För ett yngre släkte är stycket bekant från högtidligheterna vid vårt nuvarande konungapars silfverbröllop 1881. Det gafs då den 6 juni å Stora teatern i en af d. v. teaterdirektör H. Westin verkställd omarbetning under namn af »Ett silfverbröllop».

** Jenny Lind i utlandet, hennes storhetstid i Europa, blir föremål för en uppsats af samme författare i Januarihäftet af Dagens krönika.

Red:s anm.

*** Operetten »Skatan» gafs då.

Man säger att hon icke är vacker, till och med att hon är ful. Hvar och en vare obetaget att hafva sin smak, men något helgjutet behagligare än hon nu stod der, har mitt öga aldrig skådat. Hvad är det som är vackert? Är det inga andra slags ansigten än urbilderna till mediceiska Venus och Phidias' Minerva? Inga andra än de som glöda af sinlig vällust — då är Jenny Lind icke vacker. Det förefaller mig som om det just är frånvaron af allt dylikt som gör att man ej vill tillerkänna henne någon yttre skönhet. Och hvad bildfägringen beträffar, hör hon ingalunda till det slags skönheter som man lägger in i en låda med bomull och visar för pengar.

Men »det sköna trifs i många former», säger Tegnér. Vill man se ett mönster af skönhet i uttrycket och minen, i ögonens lif, i kroppsformernas lediga hållning, der en ädel själ afspeglar sig lefvande i det yttre, skåde man då Jenny Lind och hon är en veritabel skönhet.

Så tänkte jag.

Men stråkarne lyftades och hon öppnade sin mun till en liten okonstlad visa med ett behag så hänryckande att min tillvaro i detta bräckliga lifvet försvann i en ljuf slummer, likasom i de sälla ögonblick då sömnens milda genius sakta breder ut sina vingar öfver vår trötta lekamen efter en mödosam dag, krönt af framgång. Jag kände en stilla och ljuf hänryckning. Jag berusades deraf så länge hon sjöng sin ljufva sång om lifvets lycka och sina fromma barnsliga förhoppningar.

Och hvilken sång! Hvilka åtbörder! Himmelsens oskuld i ögat, englarnes leende på läpparne, när hon blickade uppåt och log som barnet i modersfammen. Ni, som förstått den heliga betydelsen i detta leende, skulle här kunnat fullkomligen bedöma dess afbild. Läg nu härtill att hon till sin person är ett dygdens mönster som sjelfva afunden ej djerfves peka åt — så har man en skådespelerska så fullkomnad som fantasien kan önska det.

Men, hur var hennes sång?

Ja, den som det kunde säga! Hennes röst är ljudet af flöjt, klarinett, valdhorn eller det är colsharpa, glasharmonika. Jag hörde stundom tallrastens djupa, vemodigt skärande toner, stundom kanariefågeln's lena qvitter. Hon har en rikedom på olika slags ljud såsom stämmorna i ett orgelverk, hvilka hon tar fram efter behag, allt som uttrycket fordrar. Hela röstens omfång från de djupaste till de högsta tonerna hade hon fullkomligt i sitt våld. Det var visst tvåstrukna e hon en gång

sjöng med en styrka likt fortetfortissimo på en ess-trumpet. En annan gång hördes samma ton mild som ljudet af en grönsiska aflågsen i skogen.

Det griper genom märg och ben, när ögonen, minen, åtbörderna och rösten tala samma herrliga, klara språk.

»Skatan» är en ohygglig pjäs. Åskådarna sitta som på heta stenar, oroligt förbidande utgången, då hon från lifvets fröjd och lycka oskyldigt kastades i fängelset och dömdes till döden. Inför domstolen sjöng hon ett förtviflans furioso som öfverröstadade pukor och trumpeter. I fängelset åter sjöng hon med lugn och undergifvenhet sin sista stilla bön till Gud — en sådan sång får mitt öra säkert aldrig höra mer på jorden. Det var ett försinligande af englarnes sånger, sådana som endast höras i barnets fromma fantasi.

Hon sjöng en duett med Günther och der sammansmälte tonerna som från två valdthorn. Inga dubbeltoner flyta i mitt öra så väl tillsammans som dessa. Men det var ändå något mer! Det var som de älskandes kyss, der två själar upplöses i en enda salig harmoni.

Hon sjöng en trio med Günther och Belletti. Jag vore frestad gifva den företrädet bland all denna herrlighet som denna afton företedde. Hvad jag dervid erfor kan jag ej uttrycka på annat sätt än att jag i mina köttsdagar skulle velat likna den vid en bål välbrygd punsch (!), der arrack, socker och vatten — hvar för sig goda ting — blifvit något ännu bättre, sedan de smält ihop till ett, och denna dryck icke framsatt för några gäspande kortspelare utan för lefnadsglada studenter.

Men hvi sitter här en bondsnickare och pratar om formerna på S:t Peterskyrkan i Rom? Att bedöma en sådan sångerska, det ligger långt utom mitt område. Tänk hvad naturen måste slösa egenskaper på ett människobarn, innan det kan blifva någonting så fullkomnadt! Klang i ljudet, säkerhet i strupen, renhet i örat, styrka i lungan — allt detta har hon i öfverflöd, men är dermed blott en sångerska. Sedan kommer skådespelskan. Tänk dig snille, smak, minne, vett och belevnenhet, ja studier och människokänedom som fordras för att lefvande kunna återgifva människan i alla de vidunderliga skepnader hon antager här i lifvet! Någon mera sådan talang torde väl ligga förborgad under bindmössan och gå i vall i skogen, och det är underligt att en enda sådan kan blifva upphittad i vårt musikfattiga land.

Mig har hon förtjust och ändå fann jag hos henne nu ett fel som hon icke hade då jag hörde henne för några år sedan. Hon har nemligen på sin utländska resa lagt sig till med några ytterligare silfverklaffar i strupen, på hvilka hon några gånger drillade högst onaturligt grannt. Konstigt var det, men jag kan aldrig tro att någon vågar kalla det vackert.

Flere af de kungliga voro på teatern, men jag kände och såg intet annat än »Jenny», som hon allmänligen benämdes.»

Thomander till Jenný Lind 1841.*

Hvart ädelt sinne är ett gåfvobref
Till menskligheten, som Förbarmarn skref
Med eget hjerteblod, och hvad han skrifver,
Det vet du af det enda ordet: *Gifver!*
Gif allt, så bjuder han som allting gaf,
Gif bort dig: du blir evigt rik deraf.
Det bästa menskan har är *ljus* och *hjerta*:
Ett ges med fröjd, det andra ges med smärta.

Gif af ditt ljus, i fall du något har:
Ju mer du ger, dess mera har du kvar.
Ditt hjerta gif, en skatt som aldrig tryter:
Det växer till ju mera du det bryter.
Var något hjerta stort, af qvinna födt,
Så var det ett förkrossadt, ett förblödt!
Det största bröt sig sjelf åt myriader:
Det klappar också närmast ljusets fader.

Som en närmare utveckling af grundtankarne i dessa beundransvärda strofer anföras vi, likaledes ur »Tankar och Löjen» några ord som Thomander, då ännu blott ett par och tjugu års yngling, skref till sedermera hofrättsrådet Munthe, med tiden en af Jenny Linds närmaste vänner, hvilken, sedan hon lemnat fäderneslandet, hade hennes ekonomiska angelägenheter m. m. om hand. Orden äro så mycket mer på sin plats att anföras, som de fullständigt öfverensstämma med Jenny Linds egen uppfattning af musiken, ehuru hon icke kunnat kläda sina tankar i

* Hela svenska pressen har i dessa dagar återgifvit en mängd celebriteters versifierade hyllningar af Jenny Lind, men man har förgätit en bland de vackraste, ofvanstående poem till sångerskan, intaget i »Tankar och Löjen» af J. H. Thomander.

så snillrika och högstämnda ordalag som Thomanders. Detta Thomanders entusiastiska uttalande till den som Bellmanssångare bekante Henrik Munthe lyder sålunda: »Musiken är din religion, eller rättare, den är den Jakobsstege på hvilken du skall uppstiga till religionens helgedom, och dina goda englar gå upp och neder. All konst är i sin grund religiös; men musiken är af alla den mest kristligt-religiösa. Den söker uttala den utsägliga religiösa längtan, som försänker sig i sig sjelf och finner allt, på en gång saknaden och egandet af det högre lifvet. Musiken är upplåtandet af människans allra innersta, i hvilket afseende det icke heller är utan betydelse, att de heliga tonerna framkallas af det mest stumma, tillslutna och skenbart liflösa i naturen, ur stelnade djurs tarmar, kalla metaller och broskiga strupar. Den, som därför anser den stund förlorad, som man offrar åt en musikalisk sysselsättning, han tänker föga visare, än den som räknar den religiösa sabbatsstunden för en stöld ifrån sitt arbete, d. v. s. han söker blott det fåfängliga, och icke det Gudi tillhörer. Visserligen gifves det en yttre musik, vilkoret för den inres möjlighet, musikkänndomen, virtuositeten, konsten, sådan den yttrar sig genom talangen. Utan denna kan man icke höra den inre musiken, musiken i musiken; men den inre är icke heller absolut förenad med den yttre; ty, som hela världen vet, kan man ha förvärfvat en stor färdighet i musiken, utan att ha annat en skymt af hennes himmelska väsen. Den yttre konsten förhåller sig till den inre musiken, hvilken hon skall uppenbara, liksom i allmänhet det blott menckliga, menckokost, menckovishet, menckoverk förhåller sig till det gudomliga. Det gifves ett boleri med toner, en lyx i konsten, hvaruti isynnerhet den konstiga, blomsterfulla, svåra musiken lätt förfaller, och den konst som offrar sig åt denna flärd och kättja, begår en lika stor musikalisk synd, som menckan begår en moralisk, då hon afvikande ifrån det högsta, ifrån Gud, säljer sig åt sinliga, förgängliga och underordnade ändamål. — Ofta känner den för konsten obildade, hvad som undgår konstnären. Men trefaldt lycklig är den att skatta, som eger med konstskicklighet för- enadt, hvad som redan för sig är en salighet. Salighet må den särdeles i det afscendat kallas, att den endast kan njutas af ett rent hjerta.»

Från parkett.

När vänner efter en längre tids skilsmässa åter af händelserna föras tillsammans, brukar det vara för dem liksom ett slags hjärtebehof att rekapitulera hvad af mera märkligt händt den ene eller den andre under mellantiden. Nu har för mig äntligen kommit det med en viss längtan emotsedda ögonblick, då jag kan göra den kgl. teaterdirektionen min uppvaktning och med ett hjärtligt handslag deltagande fråga: *how do you do?* Och det skulle kännas i sanning som en viss tomhet, om jag icke finge ställa mig till efterrättelse antydda gamla goda vana. Det vänskapsband, som knyter oss båda tillsammans, är, sant nog, icke precis af den allra vanligaste beskaffenhet, liksom ock i följd af de olika förhållanden, under hvilka vi lefva och verka, känslorna antagit en något olika form och nödgas välja något olika uttryck. Mina känslor, om jag får vara så djärf och tala om mig sjelf i främsta rummet, äro så att säga af mera abstrakt natur; d. v. s. de omfatta ingalunda direktionsmedlemmarne personligen, utan endast såsom den svenska teatraliska konstens högst uppsatte och mest lysande ledare och äro uteslutande hänvisade att ge sig luft i det tryckta, relativt döda och kalla ordet, medan det står dem fritt att, när de understundom värdigas gifva uttryck åt sina omtankar och intressen för min person, motiv, umgänge etc., begagna sig af det lefvande, lätt spridbara och alltid vida uttrycksfullare ordet.

Finge man dock döma af vissa uttalanden från den, som trüget om ock helst med skämtets vapen söker sekundera teaterdirektionen, skulle emellertid densamma helst se, att man så litet som möjligt talade om dess bedrifter. Han säger det visserligen inte direkt, men framhåller med en viss tillfredsställelse att t. ex. den ledsamma Ödmanska engagemanghistorien rätt snart upphörde vara dagens allmänna samtalsämne etc. Direktionen tyckes ock i de flesta fall, när klandret riktar sina angrepp mot

den, föredraga att krypa in i sitt skal och låtsas som om det regnade. Det kan ju då tyckas, som om man skulle kunna låta den sofva i fred den lilla tid den kanske har kvar. Direktionen tyckes nämligen sväfva i sorglös okunnighet om hur ytterst skör dess lifstråd är sedan i våras. Men för att i hvad jag förmår söka förebygga, att man blandar bort korten, utan att felet till den blifvande katastrofen må sökas der den det bör, tar jag mig friheten att rekapitulationsvis fortfarande samla i 'hop bidrag till nuvarande teaterdirektions historia.

Medan sign. Volontaire gerna framhåller direktör Willmans förtjenster såsom rollutdelare, älskar jag åter att dröja vid hans icke mindre framstående egenskaper såsom administratör och financier. I det senare afseendet har jag den sorgliga pligten att konstatera, att samme direktörs sällspordt nitiska och kraftfulla bemödanden under förra spelåret att lotsa teaterfartyget oskadadt fram mellan ekonomiens blindskär icke kröntes med väntad framgång, i följd hvaraf ock förtroendet hos hufvudredaren tyckes något minskadt. Och vid ett par tillfällen har det fallit på Posttidningens lott att göra sig till ett slags uttryck härför. Det bör kännas litet försmädligt för den der stackars Posttidningen, som annars några gånger beskäftigt, men tämligen misslyckadt och alltid på skrufvar sökt inbilla sig och andra att allting vore så bra stäldt vid Kungl. teatern och allt motsatt tal endast grundlöst förtal och ett förmätet attentat mot »tredje Gustafs skapelse», hvilken senare fras tyckes vara den gentilaste vältalighetsblomma, den akademiska tidningen kan sträcka upp sig med. Uti debatten om teatern de allra första dagarne af juni tycktes finansministern se teaterns finansiella ställning i ganska ljus dager, ty han ansåg då sannolikt att dess ekonomiska förvaltning under de tre sista åren hade redt sig ganska bra. Inte fullt fjorton dagar derefter inträffade emellertid något som alltid måste störa det goda förhållandet mellan honom och hr Willman och som lär ådragit den senare en rättvis uppsträckning. Nu är att märka, att förslaget om Dramatiska teaterns öfverlättande till ett konsortium var för direktionen som salt i surt öga och det af flera anledningar, hvilka den med teaterförhållanden något bekante lätt fattar. Man stretade ock emot med både händer och fötter. Ett af medlen var att få folk att tro, att Dramatiska teatern var en sådan der höna, som endast värpte stora, stora guldägg, hvarför det vore i högsta grad oklokt att staten för en ringa penning afstode derifrån. Det är att märka, att direktionen alltid ridit på samma käpphäst, när det varit fråga om

sammanslagning af båda scenerna eller någon annan åtgärd för att söka komma ur trasslet, men dittills hade den aldrig mäktat att åstadkomma en i siffror formulerad uppgift på det påstådda öfverskottet från Dramatiska teatern, och den som sett teaterräkenskaperna förundrar sig ingalunda öfver oförmågan att bringa klarhet härutinnan. Men nu kunde man det, och den slängde räkenskapskarl som man har att tacka härför var säkerligen hr Hjertstedt, fastän en malplacerad blygsamhet hindrat honom att träda fram och mottaga författarskapets ära. En tablå öfver 1883—1886 årens inkomster och utgifter, fördelade på de båda scenerna, upprättades af en tjänsteman hos teaterdirektionen och insändes till statsutskottet. Att ge papperet karaktären af officiell handling genom underskrift af *den* tjänsteman, som egentligen har med teaterräkenskaperna att göra, ansågs ej nödigt, lika litet som att inlemna den till finansministern, teaterns högste chef. Papperet hade då i båda fallen kommit att underkastas en granskning, som kanske befunnits mindre behaglig. Hos statsutskottet hade man ingen framgång, i stället lyckades man till sist narra den aktade tidningen Dagligt Allehanda att prostituera sig med att svälja den stora kamel, som låg gömd deri. Hr Hjertstedts märkliga upptäckt — tvifvelsutän gjord under direktör Willmans höga auspici, fastän, när finansministern började röra i saken, han blef generad och skyldte naturligtvis ifrån sig — bestod deri, att medan Stora teatern under de 3 åren gått med en förlust af i medeltal 7,800 kr., Dramatiska teatern under samma tid lemnat en vinst af 43,000 kr. pr år, således på hela affären ett årligt öfverskott af bortåt 36,000. (Jfr finansministerns yttrande till 1:a kams. prot. d. 22 juni 1887.) Detta skulle enligt vanliga människors beräkning göra en totalbehållning på bortåt 108,000 kr., räntor oberäknade. Finansministern förklarade sig icke ha någon aning om, hvart detta stora öfverskott kunnat taga vägen, och det har nog ingen annan håller. Det länder dock till mera heder för teaterdirektionens ärlighet än för dess ekonomiska förstånd, att dessa vinstsiffror aldrig funnits annat än i — hr Hjertstedts fantasi.*

* Den 21 juni förekom i det så sakförståndiga Aftonbladet en artikel om teaterfrågan, som aldeles otvetydigt förskref sig från sistnämnda person, churu tidningen gjort den till sin egen, och som jag helt flyktigt vill beröra, då den tyckes vara ämnad att, antagande utscendet af ett reformprogram, liksom med ett slags hartass släta öfver allmänhetens intryck af det oefferrättighetstillstånd som råder vid kgl. teatrarne. Det är dock näppeligen troligt, att hr Willman varit med om att koka i hop denna arti-

Det var ock nog någon order från högre ort, som gjorde att Posttidningen den 1 juli för första gången på länge kom fram med resp. både fullständiga och ofördelaktiga uppgifter rörande de ekonomiska resultaten af kgl. teaternes verksamhet. Då visade sig med siffrornas värtaliga språk det barocka i hr Willmans förtviflade tilltag under sista året att immerbadd gno på med representationer och ända långt in i juni, ty på samma gång antalet representationer ökats med 16 mot under föregående år, hade intäkten med öfver 16,500 kr. understigit förra årets recettbelopp. Ungefär samtidigt, vill jag minnas, måste Posttidningen meddela, att direktionen måst för att honorera lönerna för juni gripa till icke mindre än 30,000 kr. af statsanslaget för det nuvarande spelåret. (Jfr mina beräkningar i maj—junihäftet).

Kungl. teaterns finanser måtte komma att befinna sig i ett synnerligen snyggt tillstånd vid slutet af detta spelår och situationen då närma sig bra mycket en krach. Förra året med ett understöd af 125,000 kr. förutom konungens anslag och hyror etc. slutade med en uppgifven brist på 30,000 kr. I år är motsvarande understöd endast 85,000 kr.; af denna summa ha 60,000 redan, enligt direktionens eget medgifvande, strukit under sommarmånaderna. Kreditivet på 25,000 kr. lyftades den 28 okt. och är naturligtvis som en droppe i hafvet, så mycket mer som minskningen i inkomster detta år under tiden till 29 okt. utgör öfver 50,000 kr. Vål bekomme. Man måste erkänna,

kel, då den är ett, om ock svagt, ris för hans egen rygg. Artikelförf. menar ungefär som så: Regeringen skall genast ta i tu med teaterfrågan; om genom komité, får den ej bestå af höga ämbetsmän, utan verkliga fackmän. (Obs. 1880 års komité, som med allvar tog i tu med sin uppgift, bestod af ämbetsmän, och för fackmän sådana som hrr Willman, Grandinson och Christiernsson bevara milde herre gud en teaterkomité, som verkligen vill något.) Utgifterna nedbringas, så att ingen skuldsättning förekommer (hvarför vänta härmed till i elfte timmen) och enda tillförlitliga sättet härför är att reducera personal och löner; antalet sjuetter är öfverflödigt stort och åtskilliga artisters aflöning mera harmonierande med deras talang (nä, man tyckes glömma alla oförmågor, som rättvisligen borde snarare betala för att få uppträda, än tvärtom) än med löngifvarens betalningsförmåga. Men till sist rycker förf. fram med en så dräplig ursäkt för direktionens lojhet och slöhet att förenkla den dyrbara och opraktiska administrationen, att direktionen, om den hade något ömdöme, borde bevara sig för sådana vänner; enda felet ligger hos — reglementet och den gamle teaterkarlen hr Willman har ändå suttit 4 år som direktör, och först i sista stund vaknar man till insigt om, att allting beror på reglementet, det är det der stygga reglementet, som vållat alla direktionens dumheter och ohjelpigt förstört hr W:s direktörsansende, oj, oj!

att direktionen, hvilken som en hel karl under de föregående åren förstätt köra kärran ned i dyn, måste ega icke vanliga krafter för att få upp den igen. Men tvifvelsutan står den der i stället och koxar och säger: »det är inte vårt fel, det är den snåla riksdagens, det är reglementets». Tro det den som det vill.

Enda sättet att göra ställningen något dräglig är uppenbarligen sträng, men med omsigt tillämpad sparsamhet. Efter direktionens antecedentier har man rätt att vara ytterst skeptisk i detta hänseende, och anblicken af alla de besynnerliga engagemang den gjort, tjenar endast till att stärka skepticismen. Nu säges visserligen, att till detta spelår lönerna reducerats på många håll, men systemet *billig und schlecht* har aldrig visat sig fördelaktigt för någon affär. Direktionen har föredragit att i så måtto reducera antalet sujetter att den gjort sig af med några af de allra förnämsta artisterna, visserligen engagerat några nya förtjenstfulla, men ännu samvetsgrannare bemödat sig om att återförvärfva alla medelmåttor och oförmågor, som icke i förskräckelsen öfver teaterns farliga situation i våras skyndade att rädda sig någon annanstans, och hade icke ens nog med de gamla, utan måste skaffa sig ett par, tre till. Hr Grandinson, hvilken såsom regimentskrifvare kan med ungefär samma skäl tala om »vi militärer» som klockaren säger »vi presterskap», borde ha hållit en liten taktisk föreläsning för sin direktör om den stora olägenheten att låta en god stamtrupp svälla för mycket upp genom att stieka in i lederna en massa öfvadt folk. Jag skall inte gå in på någon detaljerad granskning af de återknutna eller nyförvärfvade och inte ens, ehuru namnen Håkansson, Torslow, Rundberg, Rosén, Malmjö, Bröderman m. fl. äro tämligen frestande, erinra om alla Kungl. teaterns oförlikligt välljudande »tenorer», basar och andra »mästersångare», af hvilka somliga, i följd af röstens totala försvinnande för flera år sedan, äro svåra att placera under någon viss röstkategori. De sitta der som verkliga ädelstenar i den Willmanska direktörskronan. Men litet grand kunna vi dock titta på Dramatiska teatern. Vi skola dock dervid alldeles förbigå sådana, mot hvilka direktionen, i följd af sin oförvarliga lojhet att icke under de gångna fyra åren ha gjort något för att få pensionsväsendet bättre ordnad, kan ha varit skyldig någon hänsyn, äfvensom sådana, hvilkas förlust läte sig ersättas med stor lätthet i världen, exempelvis fröken Zetterberg, hrr Törnqvist och Hamrin etc.; men kan någon uppge något rimligt skäl för bibehållande af fru Lindström, fröknarna Ulrich och Åkerlund samt

hrr Roos och Grip? Måhända vill direktionen ha kvar den förstnämnda för att skjuta fram, när det gäller att afbryta fortsättningen af missshagliga debuter. För fröken U., afgjordt den underhålligaste af alla de unga aktriserna under förra året, fick väl hänsynen till hennes slägt tala. I min första Årkelunds rörande teaterns förvaltning framdrog jag just fröken Åkerlunds engagemang som karakteristiskt för direktionen. Jag vet inte, om det var mitt klander som var orsaken, men hon kom genast in i repertoaren — fick en tjenarinneroll i hvardera af de två pjäser, som strax derefter kommo upp på repertoaren. Vill man nu låta ofvan föreslagna förklaringsgrunder eller direktionens tröghet och inneboende konservatism gälla som någon sorts ursäkt, är det väl stört omöjligt fundera ut, hvarför landets »främsta» dramatiska scen skulle vara så angelägen om att rekrytera sina konstnärsleder med hrr Kjellberg, Envall och Videberg. Ett par af dem, kanske alla tre, ha visserligen fostrats upp uti den der för innerligt präktiga elevskolan, men det borde då vara snarare ett skäl mot än för, då teatern en gång blifvit fri från dem och de icke kunna sägas vid »sekundteatern» genomgått den metamorfos, som i flera fall visat sig af nöden för att förvandla eleverna till skapliga teatermenniskor. Den förstnämnde gick till Nya teatern, sedan till Södra och sist till Vasateatern under Berndt och derefter finner teaterdirektionen honom ha passerat graderna och fullt värdig kamrat till åtskilliga af sina andra storheter; hrr Envall och Videberg förmådde ej under sin vistelse vid Nya teatern förvärfva någon större gloire, men för Dramatiska befinnas de vara en ackquisition. Håll till godo. Det skulle vara rätt intressant att veta hvar direktör Willman egentligen tänkt stoppa alla sina gamla och nya skatter. Alla reträtplatser för dåliga aktörer, såsom öfver- och underregissörs- och repetitörsplatser etc., äro ju för längesedan upptagna och inte är det gifvet, att, därför att några äro ungefär lika uppbyggliga att åskåda som aktören Christiernsson på sin tid, de kunna fostrats upp till att småningom bli lika klart skinande regissörsljus som han, om de ock måhända skulle kunna antaga hans beskäftiga och snusförnuftiga manér. Det är förmodligen i känslan af detta öfverflöd på krafter, som teaterdirektionen i hast slagit sig på ett utlåningssystem, fastän den dervid af distraktion skickar bort af sina svärersättligaste. Också slår det inte alltid väl ut. Hr Hillberg får fara till Upsala, men förkyler sig dervid så grundligt, att premiären af Häxan och andra nyheter fördröjas rätt betydligt. Utan varning häraf skickas fru Hartman

till Fredriksonsjubiléet för att vara ett försoningsoffer för direktörsdumheten i Fredriksonska engagemangssaken. Under tiden måste man svänga sig med ett par dåliga program, som voro så föga tilldragande, att det t. o. m. måste ställas in en gång. Och med äfven de bästa tankar om fru H:s förnåga både att hårda ut med arbete och festande, var det ett tämligen oförsigtigt forcerande af denna för repertoaren så nödvändiga artists krafter. Hr Lundqvist var utlånad till Gefle, men om det haft några sorgliga sviter vet jag ej.

Nu invändes kanske, att direktören genom sin diplomatiska förmåga satts i stånd att förvärfva vissa krafter så billigt; somliga gå kanske för några hundra kronor; men äfven om det vore fallet, hvilket man ej vet, så äro de summorna i många fall inte annat än rent bortkastade, då precis samma nytta skulle i dessa fall vinnas genom användande af något educerade statister. För resten vete gudarne, om icke direktionen egentligen har litet sjukt samvete i afseende på de påstådda besparingarna på lönevilkoren, ty eljest förefaller det besynnerligt, att icke direktionen i sin redogörelse för en tid sedan för inkomsterna under den tilländagångna delen af speåret fann skäligt med ett ord nämna huru det stälde sig med utgifterna under samma tid, ty gifvet är att redan i och med ett minskadt antal representationer måste inträda en viss nedsättning i beloppet utbetalda löner, och äro lönerna i regeln nedsatta, blir besparingen desto större. Nu är det då också förstås känt, att när Posttidningen och nuv. direktion på egen hand få hålla på och tillsammans skriva hop finansiella redogörelser, de gerna fuska litet grand och inte tyckas generade för att genom ofullständiga upplysningar slå litet puder i ögonen på hyggligt folk. (Jfr D. Kr. februarihäftet, sid. 154—61).

Den uppgjorda och af k. m:t fastställda staten för året visar nog vissa besparingstendenser och utgör dymedelst ett indirekt erkännande, att jag haft rätt, men denna stat kan lätt bli något som endast existerar i fantasien.

I dessa tider, då både en mångårig teaterrecensent, hr O. Lundin, en teaterlitteratör, hr B. Lundquist, och en pjeseffattare af rang, hr Kn. Michaelsson, rätt tappert på hvar sitt håll i böcker eller pjäser ge på det stackars teaterfolket, vågar jag naturligtvis icke, äfven om jag skulle vara frestad, träda upp till dess försvar och får således icke förneka möjligheten af att t. ex. fröknarna Ek och Andersson, hrr Ödman och Fredrikson inte alltid varit så behagliga för direktör Willman att ha att

skaffa med och att, då de frånvarande ju alltid ha orätt, de sjelfva riskera mest på sin afgang. Men hur ersättliga de än må vara, står det dock väl alltid fast, dels att en klen teaterdirektör är ännu mindre oersättlig och dels att under nuvarande förhållanden direktör W. gjort klokast för teaterns egen skull att söka hålla dem kvar, så mycket mer som åtminstone i *casus* Fredrikson hela skilsmessan tyckes egentligen ha berott på att båda herrarne satte sig på sina höga hästar och ingen ville göra första steget. En föreståndare för en anstalt i så förtviffadt skick som Kungl. teatern f. n. har sannerligen inte råd att spela hög, utan får ta skeden i vackra hand och smälta åtskilligt. Den Ödmanska engagemangshistorien ställer den Willmanska »distraktionen» i så hjärt belysning, att de viktigaste momenten torde böra bevaras från glömskan. Efter en massa påstötningar och interpellationer uppgaf äntligen direktör Willman den 15 sept. sig hafva, »fullkomligt inseende vigten af hr Ö:s anställning vid Kgl. teatern med hänsyn såväl till teaterkassans som allmänhetens intresse», börjat underhandla med hr Ö. först af alla. Den påbörjade underhandlingen skulle fortsättas följande dag, men då ville hr Ö. afvakta, hur det skulle ställa sig med frågan om ett gästspel i Köpenhamn. Sedermera ytterligare öfverläggningar och senast under sista representationen eller den 21 juni var hr W. så ifrig, att han sökte upp hr Ö. i hans klädloge för att fråga, hur det skulle bli. Då fick han hr Ö:s löfte att denne för affärens ordnande skulle komma tillbaka till Stockholm i början af juli. Med detta resultat tyckes direktören, som borde känna till teatermenniskors lifliga sinnelag, ha slagit sig till ro och lät inte sin goda ro störas det minsta hvarken af att hr Ö. ej hördes af i juli eller af de täta tidningsryktena om hans underhandlingar i Köpenhamn. Så framstälde hr W. saken. Hr Ö. å sin sida gjorde det ej fullt precis på samma sätt. Medan hr W. enligt sin egen uppgift synes ha minst fyra gånger hållit på och underhandlat med hr Ö., vill denne dels reducera antalet och dels beskrifva de förda underhandlingarna något annorlunda, eller att frågan om engagemang förekom först »samtalsvis» och sedan sista kvällen i klädlogen, medan hr Ö. höll på att taga af sig sin kostym. Och det enda löftet han afgaf var att under sommaren skrifva och nämna sin adress. Orsaken till att detta löfte bröts var, att under sommaren i N. D. A. intogs en från »Stockholmspost» hämtad artikel, der det ordas vidt och bredt om hr Ö:s kolossala pretentioner och nyttan af hans afgang för konsten. Hr Ö., som uppenbarligen befann sig i den naiva föreställningen

att dir. W. hade tid och lust att befatta sig med tidningsläsning eller att höra efter hvad folk säger, ansåg sig ha fog att vara stött deröfver och förväntade, att direktören skulle vara nog gentleman att upplysa allmänheten om den fullständiga oriktigheten af korrespondentens uppgifter om hans lönepretentioner. Jag vill tillägga, att hr Ö. mycket väl var berättigad att antaga, att nämnda Stockholmspost tienstgjorde som direktionsens språkrör, ty samma organ har vid mångfaldiga tillfällen varit mycket väl underrättadt om direktionsens planer för teatervärksamheten å operaområdet och dess utgifvare har blifvit så lierad med samma direktion, att han t. o. m. tyckes fått glutta i afdöda fru Willmans dagbok. Till ofvanstående är att märka, att hr Willman *teg* alldeles efter hr Ödmans beriktigande. Fröken Almati åter måtte ha skött sig bättre, ty henne fann direktionen mindre under sin värdighet att söka upp, än hrr Ödman och Fredrikson. Deras adresser voro, kan tänka, så svåra att få tag i. Nå ja, man bör ju kanske unna hrr Willman och Grandinson det nöjet att visa sig vara karlar för sin hatt och hvad gör det då om konsten får sitta emellan.

*
*
*

Den första mera märkliga-dramatiska representationen under hösten var återupptagandet på Stora teatern af »*En folkefiende*», hvilken representation, förutom af styckets eget inneboende intresse, fick ökad betydelse såsom en hyllning af dess författare. Att detta stycke för ändamålet valts, berodde helt naturligt deraf, att af det fåtal Ibsenstycken, denna »nationella bildningsanstalt» funnit skäl upptaga å sin répertoar, »*En folkefiende*» väl är det enda, som teatern för närvarande kan på ett mera tillfredsställande sätt gå i land med. Men derjämte kunde det nästan se ut, som om det personliga sammanträffandet med den gamle satirikern gjort sjelfva direktionen litet »spydig» af sig. Ty hvad är väl detta stycke annat än en skärande filippik mot just den riktning, som bland vår hufvudstads bildade societet mest karakteristiskt representeras af just de kotterier, hvilka i synnerhet lade beslag på skalden och exploaterade hans personliga snällhet och eftergifvenhet för att hålla uppe eller öka sitt eget anseende såsom ovanligt literärt bildade, »frisinnade etc. Ty de flesta af dessa individer, hvilka, eljest tämligen sällsynta teatergäster, nu sutto och solade sig i all den glans, som utstrålade från den fräjdade skalden, tillhöra just det der slagtet,

som, när det gäller, gerna modifierar sin egen *yttre* liberalism — i sitt sinne och på tu man hand naturligtvis alltid ytterst pålitligt frisinnade — för att ej stöta »den kompakte majoritet» altför mycket för hufvudet. Det hvilade ock ett tämligen söt-surt leende kring munnen på chefen för vår kära salongsliberalisms mest representativa organ, der han satt på öfre parkett och måste åhöra under de båda sista akterna alla Ibsenska kät-terier, hvilka, framförda med all Hillbergs talang, måste göra intryck på en hvar. De utanför entreprenörskretsen stående, hvilka egde nog försynthet att antingen alls icke eller med takt och urskilning frotera sig med skalden under hans härvaro, hade genom representationen tillfälle att bringa honom en varm och uppriktig hyllning och tack och kunde utan affektation hän-gifva sig åt stundens högtidliga stämning och röna de intryck af någonting personligt sympatiskt, som den gamle skaldens eget uppträdande framkallade.

Allmänt erkänd är hr Hillbergs genialiska framställning af hufvudrollen, men denna gång föreföll det nästan, som om medvetandet af att spela inför författaren hade än mer eldat hans häg, och när han verkligen intresserar sig för en uppgift, vet man, att han vanligen fortfarande gör något af första rang. Mycket förtjenstfullt var också frkn Åhlanders återgifvande af hustruns roll. Petras spelades för första gången af fru Rundberg, som gjorde det på ett naturligt och godt sätt. Man kan ju måhända inte undra öfver, att hrr aktörer inte vilja försumma ett tillfälle att utöfva ett slags repressalier på det för dem mindre sympatiska tidningsmannaslägtet. Den lilla vederkvickelsen kan man ju gerna unna dem, men då må det ske på ett sådant sätt, att de inte på kuppen sätta till något af sitt eget lilla konstnär-sanseende. Den klokhetsregeln bry sig hrr Personne och Hamrin uppenbarligen icke om att följa i Folkefienden, ty deras sätt att agera är der ytterst underhålligt och vrider alldeles på sned de karaktärer, som förf. afsett. Med sin vanliga oförmåga att undvika öfverdrifter gör hr Hamrin sin yttre människa till en half-försupen slusk, hvars make måhända kan anträffas bland en och annan ytterligt förfallen notisjägare, men icke annorstädes. Hr Personne håller dock sin yttre människa något mer städad, men hans fasoner äro dock icke af mycket bättre beskaffenhet, och det förefaller ytterst otänkbart, att ett par subjekter med sådana schajasmanér någonsin kunnat undgå att väcka vämjelse hos en så nobel flicka som Petra eller misstroende t. o. m. hos den eljest så godtrogne Stockmann.

En annan repris sedan förra spelåret var *Drachmanns »Det var en gång»*, med fröken Zetterberg som prinsessa. Då stycket endast gifvits om söndagarne och jag — liksom äfven fallet synes vara med tidningarnas hrr recensenter — har för stor pietet för söndagshelgden för att använda den dagen till teaterbesök, måste jag inskränka mig till meddelande derom af den uppgiften, att fröken Z. lär ha egt åtskilliga lyckade moment i sitt spel.

Medan direktionen ännu låg på den satiriska bogen, tog den upp *Sheridans* kvicka »*Skandalskolan»*. Medan det mennisko-lyte, som bestraffas i *Folkefienden*, framträder mähända mest i våra dar, vänder sig *Skandalskolan* mot den missriktning af menniskokarakteren, som ej kan sägas vara särskildt utmärkande för vår tid, utan florerat i mäng hundrade år och kommer att göra det än i århundraden: benägenheten att ovärdigt handskas med sina medmänniskors goda namn och rykte. Ämnet eger således alltid förtjeningen af att vara *à jour*, och det mästerliga sätt, hvarpå *Sheridan* skrifvit sin komedi, gör, att de många decennierna ej förmått vidare damhölja stycket, utan det är snarare att räkna bland de klassiska stycken, hvilka icke allenast äro till för att läsas af specialister, utan äfven kunna med nöje ses af litet hvar. För en större teater och dess personal borde det då vara en honnett ambition att med verklig omsorg söka återgifva sådana stycken, så att den öfver desamma hvilande egendomliga tidsstämningen komme till sin fulla rätt, och sättet hvarpå man lyckas häri är just ett förträffligt kriterium på beskaffenheten af en dylik teaters konstnärliga ledning och af det konstintresse, som besjalar dess personal. Men erinrar man sig först t. ex. *Holbergs* representationerna förra året och sedan denna repris, är det ursäktligt, om man icke precis vill erkänna befogenheten i alt af de granna lofsånger, som ibland låta sig höras, eller tror fullt på den öfver-svinliga konstnärsnimbus, som pretenderas på ett och annat håll. Det förefaller som om äfven de obestriddigt framstående artisterna vid teatern hade ganska svårt att förflytta sig öfver rämärkena för ett visst tämligen begränsadt område. Och i detta hänseende behöfver man inte gå mer än ett par dar tillbaka, till upp-förandet af *Artur Fitgers* ståtliga sorgespel, *Häxan*, för att finna en ny bekräftelse derpå. Orsakerna till denna begränsning äro tvifvelsutan många, men en af de allra mest bidragande är säkerligen den totala bristen på en verkligt både ästetiskt, artistiskt och humanistiskt bildad ledare — en för resten ganska svåransakfflig figur — som kan träda till, der artistens egen teknik, bildning, smak eller känsla ej förslår, och så att säga, slå

an rätta tonen. Hr Christiernsson torde nog vara i besittning af hvarjehanda meriter och bjuder tvifvelsutän till att efter måttet af sina krafter göra skäl för sin ingalunda obetydliga lön, men att betrakta honom som egentligen kompetent att fungera nära på som den högste och ende ledaren för den dramatiska konsten vid den anstalt, som vill gälla för den främsta i ett helt land, är uppenbarligen alldeles för — barockt. Det synes dock vara direktionens mening, då han under sommaren stigit i graderna och numera skall räcka till inte blott för iscensättningen af operor och ett och annat större dramatiskt arbete å Stora teatern, utan öfver hufvud för alla de dramatiska saker, han icke frivilligt ratar. Han tycks vara en modern Atlas. Men för att rätt fylla de fordringar, hvilka bli en följd af en dylik utvidgning af hans befogenhetssfer, kräfvades en hel del andra och mera på djupet gående egenskaper än han å sin hittills innehafda post kan anses ha lagt i dagen. Kanske var han den bäste att tillgå, men det hindrar inte, att det var ett stort fattigdomsbevis.

För att återvända till Skandalskolan, var som redan antydts dess återgifvande ingalunda af bästa slag. Bland fruntimren var det väl egentligen fru Hartman, som med sitt lifliga humör och replikbehandling kom bäst från saken, och dernäst fröken Åhlander och fru Dorsch-Bosin, ehuru ingen af dem maktade illusoriskt återgifva det tidskaraktäristiska. Af de manliga hufvudrollernas innehafvare var det egentligen endast hr Palme, hvilken minst förstörde intrycket, och kanske äfven hr Bäckström, ehuru denne senare denna gång föreföll att mindre ha trängt in i rollen, utan i stället, som man säger, mera spela på sin figur och organ, ett från komisk synpunkt alltid rätt tacksamt material. Hr Personne som den smidige hycklaren sir »Tjosef» var deremot betydligt underhålligt och de andra onämnda herrarne stodo ungefär på samma nivå, med undantag af hr Hamrin, hvilken märkvärdigt nog, för tillfället lagt bort sin syndiga benägenhet att chargera och bråka, utan återgaf lugnt, och stilla sin procentare, hvilken han dessutom försett med en ganska karaktäristisk mask. Uti en ingalunda oviktig roll hade man skickat fram en hr Bergqvist, men icke dervid brytt sig om eller förmått bibringa honom några egentliga begrepp om hvad som menades med hans roll; också var han rent af odräglig att skåda och höra.

Prononciationen af de engelska namnen, deribland flera ej vidare konstiga, var sådan, att man granneligen märkte att åstadkommandet af ett korrekt likformigt uttal var en detalj, som hr Christiernsson antingen fann alldeles onödig, eller ock öfversteg det

hans egna insigter. Stockholm är dock icke fattigt på språkkunniga personer, som nog gerna skulle stält sin tid till vederbörandes disposition. Likaså tjenade rummens dekorerings och toaletterna mera som en profkarta på åtskilliga af teaterns förråder, än de kunde sägas vittna om tidstrohet och enhet. Om man nöjt sig med att engagera blott litet färre oandvändbara sujetter — man hade ändock ej därför behöft spara in mer än ett par, tre stycken — skulle man nog haft råd dels att skaffa sig behöfliga upplysningar om främmande ords uttal och dels att åt teatern förvärfva en verklig fackman till kostymordonnator.

Sedan kom nyheternas tid och teaterdirektionen, som under den korta tilländagångna delen af säsongen ju hade hållit sig uppe rätt bra, om ock »Guldfiskar» icke är mycket att skryta med, sjönk nu, och dess fall var stort: från Ibsen, Sheridan och Drachmann till Roderich Benedix, d. v. s. från intelligensaristokratiens, den verkliga kvickhetens och skaldestämningens ståndpunkt ned till den tyska kalkborgarsentimentalitetens eller, för att taga en illustration från våra egna förhållanden, till »Vårt Lands» nivå. Den tog upp »Askungen». Man har mångenstädes drifvit rätt tappert med ggl. teaterdirektionens tyska i kontraktet med fru Lucca, och den tyskan påstås ha varit af den art, att Lucca, som dock antagligen icke är någon pedant beträffande sitt modersmåls grammatik eller stilisering, måst göra våld på sin förbindlighet och förklara sig ur stånd att begripa ett iota af samma kontrakt. Det måtte inte ha varit sant, ty teaterdirektionen visar ju en sådan utpräglad böjelse för Tyskland och en viss gren af dess kultur, teaterdirektören reser till Tyskland på teaterns eller egen bekostnad och den ena pjesen efter den andra hämtas från den tyska kalkborgarliteraturens rika skatter.

Och det är väl föga troligt, att sådant skulle fått pågå så länge, utan att direktionen icke skulle känt sig manad att förvärfva förmågan att på sjelfva originalspråket göra sig förtrogen med alla dessa snillrikheter, som tyckas så tala till dess smak och hjerta. Eller är det mest af slapp eftergifvenhet för hr Wijkander, hvars smak som öfversättare tyckes bäst harmoniera med dylika original. Är det då icke nog med att han i åtskilliga år genom sin drönlighet och absoluta inkompetens fick indirekt arbeta på teaterns dekadans. Skall t. o. m. så pass gammal surdeg få sitta kvar och skall han nu tienstgöra som smakråd! Att döma af en och annan tidningsnotis ser man vid horisonten sticka upp ytterligare wijkanderska öfversättningar från tyskan. Hu då, fastän sämre själaföda än Askungen kunna de då omöjligen bli.

Skulle det äligga mig att här i detalj redogöra för innehållet i Askungen, skulle jag i sanning ej finna en bättre formulering af mina känslor vid fullgörandet än hedersmannen Æneas' bekanta ord: *Infandum, regina jubes, renovare dolorem*. Ty fasligare och bedröfligare teaterminne än premiären af Askungen kan jag ej få, oaktadt det på några händer särdeles förtjenstfulla spelet, till hvilket jag genast skall öfvergå. Man har sagt att stycket mest passar för barnkammarens invånare, men det vore skada, om oskyldiga barnasjälar skulle få sin smak snedvriden genom åseendet af dylik oäkta och förkonstlad sentimentalitet. För tyska hjernor, som, genom förtärande af en massa sejdlar öl med motsvarande kvantiteter korf, försatts i en viss känslöstämning, kan det deremot vara passande andlig näring, men icke för normala svenska hjernor. Tendensen är gud bevars mycket vacker, och pjesen kan ju måhända tjena som ett slags åskådningsmateriel för flickpensioner öfver olämpligheten att se fattiga elever öfver axeln; men dervid böra lärarinnorna dock låta sig ytterst angeläget vara att påpeka all den tillgjorda, oäkta sentimentalitet, hvaraf stycket öfverflödar. Men äfven den värsta öken har alltid några oaser och i Askungen utgjordes de af några rätt lustiga pensionsscener. Det fans t. o. m., med antiken till utgångspunkt, en och annan liten ekivok point, som märkvärdigt nog icke framkallade sedlig indignation hos den recensent, som eljest i höst tyckes vara angripnen af en viss febril mani att finna oanständigheter litet hvarstans. De antydda pensionsscenerna, hvartill fru Hartman så att säga angaf rätta tonen, gingo *con amore*, måhända dertför att de flesta af de spelande voro så unga, att de hade i färskt minne alla muntra upptåg från elevskolan, ehuru man väl får antaga att hr Bergqvist såsom lärare ej kunde ha hämtat förebilden från samma håll. Men hvad som gjorde representationen till en bemärkelsedag var, att fröken Sandell då gjorde sitt inträde vid kgl. teatern, dit hon just genom det tilltänkta konsortiets försorg hade förvärfvats. Och hennes inträde var en verklig triumf. Jag skulle vara nästan frestad att säga, att hon i denna roll nästan skapade af intet, ty hennes Askunge blef en fin och skärt poetisk bild, så att den njutning man erfor genom att ibland kunna dras bort från pjesens ihåliga sentimentalitet, endast och allenast var hennes förtjenst. Den hyllning, som från den talrika publiken kom henne till del, var ock varm och välförtjent. Men hvad skall man säga, om direktionens urskilning, som låter en sådan stor begåfning spilla sina krafter på sådant kapitalt nonsens och till på köpet göra sitt inträde i

densamma. Få artister torde fortare och mera välförtjent än fröken Sandell lyckats förvärfva sig hufvudstadspublikens och kritikens odelade sympatier, och den varma välkomsthelsningen till kgl. teatern och hennes stora framgång voro i och för sig alltid något glänsande. Men der bakom låg äfven något annat än bifallet för stunden och för ett godt spel i en dålig roll, det var en välförtjent upprättelse.

Det är icke många år, sedan denna artist, hvars ovanliga begåfning väl ingen vill bestrida, förklarades absolut utblottad på alla dramatiska anlag, som en annan Askunge uppmanades afgå från elevskolan och måste i djup förtviflan öfver att sålunda se sig hotad att stängas ute från den bana, dit hennes håg och behof af utkomst förde henne, resa till Göteborg för att der göra ett förtvifladt försök. Der träffade hon personer, som hade mera blick för hvad som hos henne fans inom bord, och redan i sin första roll lär hon slagit sig genom och började så den bana, der hon vunnit så mycken sympati och berättigad framgång. Hos henne voro dels anlagen så stora och dels hade hon lyckan att komma tidigt ut, men man kan icke föra statistik öfver alla de anlag som elevskolan fört på sned eller förkväft. Det är ock kanske nog att se på flertalet af dem, om hvilkas kultivering elevskoleförestånderskan i synnerhet lade sig vinn. Det kan vara skäl att erinra sig ofvan antydda episod, då man nu med alt gewalt söker kanonisera den aflidna just såsom direktis och skol-förestånderska och, genom att exploatera den naturliga och befo-gade medkänslan för den af sjukdom lidande enskilda människan, dels urskulda det principiellt oriktiga i ett okontrolleradt sidoin-flytande och dels komma den underhaltiga teaterstyrelsen till bi-stånd och om möjligt låta dess aktier stiga.*

Det är väl ingen människa hvarken af kristen eller mosaisk ras, hvilken senare i parentes sagdt utgjorde majoriteten af premièrens parkettpublik, som är nog naiv att ett ögonblick tro, att det egentligen är teaterdirektionens eget initiativ man har att tacka för bekantskapen med *Fitgers* värdefulla och ståtliga stycke, *Häxan*. Orsaken är nog uteslutande att söka i dess respekt för Snoilskys auktoritet, ty hade det icke varit en så der högt uppsatt person, som kommit med stycket, hade det nog aldrig blifvit fråga derom, ty det är kätterskt med besked. Också

* Klokast hade emellertid varit att icke göra så ifriga ansträngningar, när man icke hade andra apostlar att tillgå än en in- och utvärtes narr-aktig begravningskribler och en beskedlig kälkborgarepoet med hans plätt- och äppelkartsidyller, hvarigenom det hela dras ned till det löjligas sfer.

värdigades icke hans majestät, hvilken, som bekant, håller så strängt på statskyrka och religion, att deltaga i applåderna efter den stora hädiska scenen i fjärde aktens slut. Så väl stycke som spel kräfver ett förnyadt seende, hvarför jag måste till nästa öfversigt uppskjuta ett närmare ingående på detta ämne. Jag gör det så mycket hållre, som jag derigenom kan bli i tillfälle att bedöma fru Fahlmans spel i hufvudrollen, sedan hon torde hunnit frigöra sig från de alltid icke fullt disponerande känslor, som helt naturligt bli en följd af medvetandet att uppträda på en ny scen och med en ny, icke precis så välvilligt stämd, delvis ganska uppbläst, förnäm kamratkrets bakom sig. Uti henne har kgl. teatern efter fru Fähræus' afgång äntligen fått en kvinlig artist, som jämte öfriga förutsättningar för det högre skådespelet eger ett röstmaterial, som i klangfullhet och väl-ljud står högt öfver alla öfriga damers vid samma teater och hvarigenom man hädanefter icke uteslutande är hänvisad för dylika pjäser till fru Dorsch-Bosin med hennes tämligen kalla, osympatiska spel och ännu mindre behagliga, sträfva röstorgan. Såsom redan delvis är antydt var spelet i denna pjäs icke på någon hand vidare utmärkt; den enda som var bra i sin upp-gift var hr A. Örtengren, men det var i en biroll. Särskildt passade hans mask förträffligt för jesuittypen. Vi återkomma, som sagdt.*

Förutom med detta har kgl. teatern i höst varit i tillfälle att syssla med tvänne jubiléer, om ock Göteborgs teater måst upplåta sin lokal för det sista. Det första jubiléet var tillika en afskedshelsing till en gammal veteran i teaterns tjänst, hr *Sundberg*; det andra var en hyllning af en konstnär, hvars från-varo framkallat ett betänkligt tomrum vid den dramatiska teatern, men som man dock torde kunna hoppas få återse, när teaterdirektionen lyckas öfvervinna sin byråkratiska högdragenhet och genom att taga första steget bereder samme konstnärs »honne-tte ambition» en, icke alldeles så obefogad upprättelse. Att nu yttra sig om dessa jubiléer är verkligen i dubbel mening att komma *post festum*. Och särskildt beträffande hr *Sundberg* är jag desto mera i bryderi, huru jag skall kunna tolka den akt-ningsfulla sympati, en hvar teatervän måste erfara för ett så

* Stycket tyckes nedlagdt efter 3 repres. och redan innan detta hinner utkomma. Är det måhända i följd af någon inblandning från högre ort eller känner sig teaterherrsskapet stött öfver ogynnsamma kritiker? Minskad frekvens från publikens sida brukar ha mycket litet att säga hos de vid kgl. teatern bestämmande.

långvarigt ärligt och framgångsrikt arbete i den dramatiska konstens tjänst. Jag kan ju näppeligen använda skaldens ord: »min barndom föll uti hans solskensstunder», ty dessa tillhöra från min synpunkt snarare en förhistorisk period. Dertill kommer ock, att förrådet på de resurser, språket ställer till ens förfogande, då det gäller en hyllning, redan är så kapitalt uttömdt genom tidningarnas och andras försorg. Och den lilla konstlösa bukett jag skulle kunna plocka samman skulle alldeles försvinna obemärkt vid sidan af de rika skatter af lager och blommor, konstvänner, enskilda vänner och kamrater vid tillfället fram-buro, hr V. Sjöbergs »mention honorable» och medborgarkrona för enskild aktningvärd vandel, hr Fredriksons verser, Anna Lisas och Williams telegram samt framför alt Elise Hwassers nya orden med dess blåa vattrade sidenband med guldbokstäfver. (Se D. N. den 24 okt.)*

Det Fredriksonska jubiléet gaf tidningarna anledning att rättvist skildra de stora förtjenster hr Fr. inlagt om den dramatiska konsten dels såsom utöfvande konstnär och dels som mångårig ledare af den dramatiska teatern. Men den hyllning, som bäst tilltalade hans sinne, var väl den allmänna känsla af saknad, som från hufvudstadens teatervänner tog sig uttryck. Nästa år åtminstone skall väl den dramatiska scenen befrias från

---

* Hvilken triumf för den moderna kvinnosaken; tänk en borgerlig kvinna instiftar en ny orden — förut vanligen det furstliga mankönets monopol — och det är männen som benådas. Ett nytt bevis på att kvinnökönets naturliga höghet äntligen tar ut sin rätt. Hvad det skulle ha ökat effekten, om på den bekanta Ibsenfesten vår stora Elise Hwasser, efter uppläsandet af fru Adlersparres handbref och framsägandet af sitt eget tack på alla svenska kvinnors vägnar, supplerat den tilltänkta omfamningen och systerkyssen med öfverlemnandet af ett dylikt ordensband. Orden kunde ju vara indelad i två jämbördiga klasser, en för förf. och en annan för utöfvande konstnärer. Men hvar orden bör ha sin egen historiegref, som uppmuntras med ordensinsignierna i förminskad skala. Till den befatningen vid denna nya orden är naturligtvis hr V. Sjöberg i följd af sina stora inlagda förtjenster och sitt aldrig tröttnande nit sjelfskrifven, och såsom lämpligaste benämning på hans lilla ordensstjerna föreslås: Hwasser-Engelbrechtska husordens första klass.

»I vår flacka, ytliga, oroliga tid, som nästan synes så småningom vilja drifva det derhän, att vi skola tvifla på alt och tro på intet» (orden läsas i en predikan, nej i en praktfull, värtalig bok till kronprinsparets ära, benämnd »Minne af den 20 sept. 1881»), fins det, tänk, människor, som gå ända derhän i illvilja att de vilja låta påskina, att orsaken hvarför hr V. S. i sin tidning så omständligt redogjorde för de Fredriksonska verserna och den Hwasserska orden endast var — en viss illmarig åstundan att något drifva dermed.

hr Willman och de »artisterna», hvilka omväxlande stå i gunst hos honom och därför upphöjas. Då om inte förr ha vi väl hr Fr. åter.

* * *

Det dröjde, innan *Nya teatern* kunde åter öppna sina portar, men sedan dess har företaget, hvilket af olycksprofeter förklarades och delvis äfven önskades skola så godt som genast falla sönder, sett sina ärliga och nitiska bemödanden krönta med rätt god framgång. Detta teaterföretag är mera demokratiskt anlagdt och vänder sig förnämligast till den stora massan samt har ur den synpunkten genom prisernas nedsättning tagit initiativet till en åtgärd, som det vore önskligt om i dessa tider af allmän penningknapphet och prisfall äfven de andra teatrarne ville taga efter. Rätt skött skulle den statsunderstödda scenen naturligtvis för länge sedan kunnat lägga sig vinn om att bereda den stora allmänheten tillfälle till prisbilliga konstnjutningar. De stycken, *Nya teatern* hittills haft på sin repertoar, äro ur ästetisk synpunkt icke af den betydelse, att de, särdeles såsom utspelade, kräfva ett utförligare omnämmande. Teatern inledde sin verksamhet med en bearbetning från tyskan, »*Trassliga härsvor*», hvari orimligheterna täflade i mängd med lustigheterna. Stycket gjorde i alt fall stor lycka och särskildt berodde detta på hr Holmqvists helt enkelt ypperliga spel i hufvudrollen. Det var en prestation, deri naturlighet, känsla och komisk kraft förenade sig till en präktig totalbild. Bland de öfriga rollinnehafvarne, hvilka i allmänhet erkännansvärdt fylde sina uppgifter, förtjenar särskildt fru Stenfelt att framhållas för sitt naturliga och lifliga spel. Nästa nyhet, »*Familjen Mohrin*», af teaterns förra egarinna, fru Stjerneström, kunde ej hålla sig länge uppe. Det saknade visserligen icke förtjenster och det låg en viss okonstlad och hjertlig stämning öfver denna svenska familjeinteriör, men det var för gammaldags snitt på det hela, så att icke ens hr Holmqvists och fru Littmarks förtjenstfulla spel i hufvudrollerna mäktade rädda det. Birollerna sköttes äfvenledes bra och särskildt visade hr Olin sig ha rätt bra ryckt upp de goda anlag man förut tyckt sig märka hos honom. Upptagandet af »*De tre musketörerna*», Alex. Dumas d. ä:s och Aug. Maquets dramatisering af den förras liknämnda roman och »*Myladys son*», visade sig vara ett lyckligt grepp. Stycket saknar visst icke de brister, som vanligen åtfölja dylika dramatiseringar, men det låg ändå kvar en viss fläkt från den nämnda romanens spännande förmåga, och inom sitt slag

var det visst icke oäfvat, utan sågs med rätt mycket nöje. Iscensättningen, som var verkställd af hr Warberg, var omsorgsfull och gjorde god verkan. Hvad sjelfva spelet beträffar, kan man ju icke precis påstå, att hrr Lundberg och Warberg voro några illusoriska representanter för de båda musketörer, hvilkas underbara öden och »stiliga» skepnader vid läsningen af romanen låta ungdomens hjertan klappa liffigare af beundran och afund, men det vore orätt att förneka, att de icke ändå gingo rätt bra i land dermed. Hr Lundberg hade så t. ex. lyckats frigöra sig från åtskilligt af detta mjåkiga och tillgjorda manér som eljest gör honom altför ledsam att skåda och förde sig relativt ganska nobelt. Och hr Warberg, hvars sätt att tala är maniererad, var hurtig och liflig. Hr Nilsson åter var obestriddigen ganska illusorisk såsom den med lika kolossala kroppskrafter som åt- och drickförmåga utrustade Porthos. Hr Collin hade genom hela pjesen gått omkring som bof och ställa till det ena mer djäfvulka efter det andra, tills han slutligen, den allmänna rättskänslan till lättnad och uppbyggelse, skaffades ur världen med en pistolkula eller som på premiären och mera stilenligt föll för Porthos' väldiga näfve. Han var bof med sans och måtta, d. v. s. undvek förståndigt att göra sig skyldig till den rusning och öfverdrifter, hvar till en dylik roll lätt kan förleda. Af Oliver Cromwells korta, bl. a. med en något »fänig» monolog — dock icke värre än liknande i pastor Evers prisbelönta stycken — utrustade roll gjorde hr Ranft en verkligt karakteristisk och förtjenstfull bild. Hr Dahlström var den olycklige konung Karl I och lyckades ibland icke så illa. Ett stycke, som vimlar så af gräsligheter, har icke mycket utrymme för den mildare delen af människoslägtet. Också fans det egentligen endast en kvinlig roll, nämligen Karl I:s olyckliga gemål, Henriette Marie af Frankrike, som spelades af fröken Lundqvist, hvilken därför vann bifall i synnerhet efter den rörande afskedsscenen med maken, innan denne bestiger schavotten.

Från de hemska och spännande scenerna på fransk och engelsk botten förflyttades teaterpublikens fantasi derefter i går med tillhjälp af hr Fr. Hedbergs vana hand till Oxtorgsgatans och Roslagens relativt idylliska näjder. D. v. s. den hedervärde husegaren Kummelin och landtbrukaren Kraft tyckte nog hvar och en på sitt håll, att det var så lagom bevändt med det idylliska lugnet. Men hvad de hade för anledning dertill är bättre att se å Nya teatern än läsa sig till i D. Kr., och lustspelet »*Oxtorgsgatan* 44» kan nog vara lämpligt som en kvälls tidsför-

drif. Det är hållet i den vanliga lustspelsstilen med både dess vanliga fel och förtjenster. Särskildt eger det en viss tillämplighet för dagen, då å ena sidan jordegare och å den andra husegare gerna fylla luften med sina jeremiader, men säkerligen skulle finna det vara opassande kink, om de, som icke höra till den egande klassen, skulle uppstamma samma lät. Spelet gick ganska ledigt och hurtigt på hrr Warbergs, Nilssons, Falcks, Lundbergs och fruarna Gardts, Littmarks och Tegnér's samt fröknarna Eklunds och Tunés händer. Men särskild förtjenst inlades af fru Stenfelt och hr Ranft. Deremot har jag mycket svårt att uppskatta något annat komiskt hos hr Gardt än — hans peruk.

När *Vasateatern* den 3 oktober öppnade sina portar, visade det sig, att hr Kloed och Gründer och fröken Anna Pettersson förstätt samla en trupp, som med dem i spetsen egde i allmänhet goda förutsättningar för att väl och med framgång fylla de uppgifter, man satt sig före. Å annat ställe i denna tidskrift och från mera kompetent håll finner man de loford, fröken Petterssons briljanta sång och spel och apparition i invigningspjесens hufvudroll måste framkalla, hvadan jag har att inskränka mig till att nämna att det i rent dramatiskt hänseende var en ypperlig prestation. Den framgång, teatern gjort sig räkning på med »Amor gengångare», blef dock icke så stor som väntadt var och det lär väl icke kunna förnekas, att detta missöde till en viss del berodde på att pjесen liksom tyngdes ned deraf att den unga kvinnliga hufvudrollen måst anförtras åt fru Gründer. Det vare härmed ingalunda min mening att på minsta sätt underkänna fru Gründers utmärkta sång, som gör henne sjelfskrifven till en hedersplats i konsertsalongen och må så vara äfven å operascenen, men en operett har större pretentioner på ett lifligt och raskt spel än hvad hon kan prestera; särskildt lämpar sig icke hennes »Skabelon» för en ung flicka. Det vore då stor skada, om detta företag skulle i någon mätto komma att lida ekonomiskt obehag af samma orsak som ett visst annat företag å annan ort, der den totala frånvaron af all illusion af helt naturliga skäl i icke ringa grad visar sig förta intrycket af den goda konstnärsgåfningen. Teaterns första dramatiska program hade delvis förtjent ett vida bättre öde än det fick. Förpjесen var ett svenskt original, »*En tidningsanka*», tämligen obetydligt, men i alla händelser värdt ett bättre spel än det fick, särskildt genom den dramatiska direktörens eget förvällande. Det ser verkligen ut, som om direktörskapet skulle altför mycket distrahera den förut så förtjenstfulle artisten, ty hr Gründer har då hittills i alla sina

roller på denna scen ingalunda visat sig till sin fördel och slagit in på ett bråkigt och bullersamt spelsätt, som är högst oklädeligt, om det ock ger sig något under de följande representationerna. Efterpjesen, *Tre hattar*, var en äkta fransk fars, af ganska rolig beskaffenhet och spelades med en fart och kläm, som förtjenade icke ringa lof. Ett par af teaterns från landsorten förvärfvade förmågor nämligen hrr Eliasson och Hirsch hade man haft tillfälle redan se i »Amor gengångare», men fick nu göra närmare bekantskap med dem liksom äfven med hr Paulsson. Och bekantskapen var ingalunda ofördelaktig i synnerhet beträffande hrr Eliasson och Paulsson, af hvilka den förra hjälper till något fylla den stora bristen vid hufvudstadsteaterns på lämpliga »jeunes premiers» och den senare kan icke blott i magerhet täfla med Södra teaterns hr Åbjörnson, utan är liksom äfven den nyssnämde en god karaktärsskådespelare. Hr Lindhagen, förut vid Nya teatern, var karakteristisk och lyckad i en i handlingen rätt mycket ingripande betjentroll.

Det vare långt ifrån min afsigt att trötta läsaren med några uppbyggliga betraktelser öfver skyldigheten, nyttan och nödvändigheten för en recensent att utan några som helst sidoinflytelser och endast med fast öfvertygelse och klok urskilning använda det tveeggade vapen, som har formen af en recensentpenna. Jag kunde dock måhända icke alldeles sakna anledning dertill och hade då väl att främst vända mig mot ett visst, lyckligtvis nästan enstaka håll, der vederbörande, som det förefaller, helt öppet och ogeneradt har mage till att bekänna sig till en både för recensentkallets och recensentens egen personliga värdighet ganska nedsättande uppfattning af ändamålet med samma uppgift. Ty det kan väl knappast annorlunda karakteriseras, när normen för uppdragets utförande oförtydbart är att å ena sidan genom smicker ställa sig in hos eller göra reklam för dem, hvilka recensenten sjelf eller de honom sändt hafva af en eller annan anledning händelsevis önska gynna, och å motsatta sidan genom sur och småaktig klandersjuka eller öfverlägsen ordknapphet klämma efter sådana företag eller personer, som händelsevis sjelfva ha fallit i onåd eller för att derigenom kunna komma åt andra misshagliga. Ett genomgående af några tidningsårgångar skulle ock kunna lemna rikligt material till en ganska intressant belysning af hur man på det hållet tänker sig en objektiv recensent. Dertill är icke nu tillfälle och då ett dylikt missförhållande endast råder på ett enda ställe är det onödigt att derpå spilla mer tid och uppmärksamhet, så mycket

hällre som det ju helt lätt kan hända att det för ett fortfarande af detta oskick sättes stopp från samma håll, der man för länge sedan lär funnit nödvändigt att inlägga ett absolut förbud mot vederbörandes osmakliga eller löjligt öfverdrifna reklamer för ett visst par ögonstenar inom teaterverlden. Huru tidningar och recensenter än må växla, må man väl ock kunna hoppas, att på det dramatiska området aldrig något motsvarande oskick skall få insteg, som det hvilket nu hotar det musikaliska, der ett par *musikrecensenter*, hvilka tillsammans omedelbart eller medelbart disponera öfver fyra hufvudstadstidningar, deribland en inflytelserik morgontidning, funnit med sin opartiskhet som kritici fullt harmonierande att bilda geschäft för import af utländska artister på det musikaliska området. Tvifvelsutän äro deras tidningsredaktörer ännu i ovisshet om ett sådant tilltag.

På tal om recensenter, så torde sällan någon recensent på ett mera försmädligt sätt ha kommit under fund med recensentpennans tveeggade beskaffenhet eller att han »dabbat sig» kapitalt, än den, som, uppöst af ett häftigt påkommet anständighetsväder, skulle till och dräpa *Södra teaterns* första nyhet för säsongen, »*En sommarsaga*». Ty alla tecken gifva för handen, att det var det ovanligt ifriga fördömsedekretet från just det hållet, som mest tilldrog det nya stycket allmänhetens uppmärksamhet och derigenom i så hög grad betryggade dess framgång samt förmodade publiken att praktiskt och *in amplissima forma* underkänna samma »kritikers» omdömesförmåga. Väl bekomme! För litet och för mycket skämmer alt.*

Stycket gjorde som sagdt stor lycka och förtjenar det ock. Af vissa anledningar torde jag dock böra beröra felen mindre flyktigt, än jag eljest säkerligen skulle gjort med ett stycke, som icke framträder med större pretentioner och uti en i och för sig ganska anspråklös genre. Styckets förnämsta fel var, vill det förefalla mig, dess tunna handling i förhållande till dialogens

* Den som känner till förhållanden och personer kan ju så lätt förstå, att vederbörande ville visa sitt lojala nit och bereda annan person upprättelse för ett visst fiasko — till stor del af pjesförf. framkalladt — på en annan mindre offentlig skådeplats i början på året. Turen skulle väl sedan å la Mordaunt i De tre musketörerna komma till den ena efter den andra af de i brottet invecklade, som nu händelsevis äro åtkomliga. Men denna gång skulle man lagt band på sig, ty det var ett ovist nit.

Undras, om ingenjörstidningen Norden å alla ingenjörers vägnar uttryckt skyldig tacksamhet för det nit, hvarmed samme kritiker, sökt sävera medlemmarnes af denna aktade samhällsställnings anseende som belevade varelser mot pjesförfattarens ohemula attentat.

längd. Detta, som dock inte så litet bort kunna afhjelpas genom ett raskare spel, trubbade i viss grad af effekten och framträdde i synnerhet i tredje akten, der särskildt de metande pojkarne fingo till skada för totalintrycket altför länge lägga beslag på uppmärksamheten. Vidare kan väl ej hela denna akt strängt taget sägas stå i samband med styckets handling i dess helhet, ehuru det varit skada, om icke det originella och roliga motivet med badhuset kommit med in i pjesen. Upplösningen kom derjämte något tvärt och löst motiveradt på. Måhända kan man ock tycka, att ett och annat uttryck eller svordom kunnat af vänlig hänsyn till en eller annan persons glacéklädda nerver vara borta. Genom några strykningar vid en följande representation lära några af longörerna försvunnit. »En sommarsagas» förtjenster äro åter i främsta rummet en ovanligt naturlig och ledig dialog, på sina ställen verkligt kvick och satirisk, liksom karaktärsteckningen är förtjenstfull. Och hela stycket bäres upp af ett oförbränneligt godt lynne samt utmärker sig för en mycket god blick för hvad som gör sig bra på scenen. Och ytterligare bör man märka, att det totalt är fritt från sådana der orimligheter, som eljest i liknande stycken bruka spela en så dominerande roll.

Utförandet var delvis förtjenstfullt, men kunde vid premiären delvis ock ha varit bättre. Främst stod hr Åbjörnson, som af den skrifkunnige, i frihandlar- och protektionistfraserna lika hemmastadda vännen till styckets båda stora politici gjorde en verkligt god karaktärsroll. Hr Bergström var rolig fastän sig lik, medan hr Wagner hade tagit till sitt gamla något bråkiga och skrikiga manér samt föregick sina sjetter med det dåliga föredömet att inte ha lärt sig sin roll eller passa på entré. Fruarna Fornell och Strandberg och fröken Hodell samt hrr Rundqvist och Svedberg fylde väl sina roller, fröken Johnson visade sig till sin fördel och fröken Sundqvist, »en ung talang från Dramatiska teatern», för att tala i den Fallströmska notis-stilen, var en god illustration på den saligen afsomnade elevskolans oförmåga att lära sina alumner att tala och föra sig väl, och ändå hade hon varit anställd ett helt år som aktris vid landets främsta scen. Men herre gud, så ohyflad rösten var och hur ofint hon svängde på sig. Det fins nog något naturligt, lifligt och bildbart hos henne som skådespelerska, men nog behöfver det dessförinnan både grof- och finhyflas.

»*Mais revenons à nos moutons.*» Oskuld måste ju i regeln anses som en mycket god sak äfven hos recensenter. Men när oskuldsfullheten går ända till den grad af barnslig naivitet att

recensent, såsom fallet varit i afseende på Sommarsagan, ej tyckes ha aning om hvad som menas med trikåer, utan tror att ben och fötter, hvilka för andras ögon te sig vederbörligen trikåhöljda, äro bara och blottade, då är kanske hans rätta plats barnkammaren,* äfven om jollret om »nachspielssoaréer», »brutal realism» etc. — hvilket senare uttryck tyckes vara det nu mest *en vogue* komma slagordet ur den dramatiska anständighetens ordbok — synes antyda en något mera brådmogen utvecklingsperiod. Det der sladdret om de bara benen och fötterna lär ock ha satt tungorna i liflig rörelse inom de kretsar, för hvilka samma pennas alster bruka vara riktig läckerbischen.

Den i samhällslifvet och literaturen nu en tid bortåt grasserande anständighetsepidemien skall nu kanske till och manifestera sig hos hrr teaterrecensenter, ehuru det denna gång är mest att taga från den löjliga sidan. Det vore i alla fall mindre att säga om den påkomna ifvern så väl å ena som andra hållet, om man blott, vore förvissad att der bakom funnes hvad som alltid måste ingifva aktning; men då man ser inkonsekvenserna och besynnerligheterna vid bedömandet, då är man berättigad till skepticism. Må för öfrigt både gamla och nya anständighetszeloter ihågkomma Kellgrens ord: »anständigheten kom, och sederna försvunno!»

Den 13 november.

Gasparone.

---

* För att lära sig skilnanden mellan trikå och barbenhet kunde han ju få biljett till simuppvisningarna med flickor, ty då »professorskan» tillhör direktionen, som arrangerar dessa uppvisningar, kunna de ej vara »krasst realistiska» eller för sedsamheten farliga.

Literatur.

O. Asperheim. Darwinismen eller evolution och evolutionsteorier. Översättning af *Emil Holmgren* (Stockholm A. V. Carlsons förlag).

Från vår ärade medarbetarinna, Helen Zimmern, som för tillfället vistas i Italien, hade vi för ett par veckor sedan en underrättelse, att hon ofördröjligen skall sända oss en redogörelse för Darwins i dessa dagar utkommande självbiografi, som redan är föremål för uppmärksamhet i hela den bildade världen. Allt som rör den ryktbare naturforskaren och hans teorier har alltså för tillfället aktualitetens intresse, och vi anse sålunda såsom ett godt grepp af förläggaren, att han just nu i svensk drägt utgifvit den lilla skrift, hvars titel läses häröfvan och hvars original förskrifver sig från ett af våra grannriken. Översättarnamnet har redan på förhand en god klang af skäl som vi knappast behöfva utveckla, eftersom särskildt »Dagens Krönikas» läsare säkert med nöje se att kärleken till naturvetenskapen och äfven förmågan af kritisk uppfattning härvidlag gå i arf.

Det är nämligen en ganska skarp granskning af darwinismens teorier, som här föreligger, fotad på en omsorgsfull hoparbetning af en mängd forskares anmärkningar. Författarens synvidd i filosofiskt och teologiskt afseende synes vara begränsad af kyrkans lära, men detta skall icke hindra oss från erkännandet att framställningen är både intressant och lättläst, på samma gång den eggjar till själfständig eftertanke.

Literaturanmälningar.

	Sid.
August Strindbergs »Giftas», andra delen, två anmälningar: af » <i>Dagens Krönikas</i> » utgivare och af <i>Hjalmar Branting</i>	107
»Albertine», af <i>Passepartout</i>	264
Lektor Personne och Strindbergslitteraturen, af <i>Herman A. Ring</i> ...	368
Ett skrifklädans »enfant terrible»	713
Ett kättarsamfunds publikationer	715
Ny novelllitteratur (<i>E. Tenow</i> , Brokigt; <i>A. Fahlstedt</i> , Ax och halm; <i>A. Wahlenberg</i> , Hos grannas; <i>H. Strandberg</i> , Västerut; <i>Cl. Lundin</i> , Alina Frank), anmälningar af <i>Gasparone</i>	822
Prokuratorn. Historisk-romantiska interiörer ur Erik XIV:s krönika, anmälda af <i>Anonymus</i>	830
Ett fruntimmersevangelium i ny upplaga	832
<i>O. Asperheim</i> . Darwinismen eller evolution och evolutionsteorier. Översättning af <i>Emil Holmgren</i>	1006

Poem.

»Vårt Land», jubelsång med profetia af <i>Jean de Nivelles</i>	181
»Svea» åt Svenskarne. Efter den Tegnérska urbilden, våra tullamtörer till ära	387
Ekon från Upsalafesten.	
1. <i>Ecclesia triumphans</i>	495
2. <i>Mater dolorosa</i>	496
Nattvardsbarn, af <i>Frans Hodell</i>	497
Dömda, af <i>Herman A. Ring</i>	500
J. H. Thomander till <i>Jenny Lind</i>	980

Noveller och berättelser.

En lycklig äkta man, novell af <i>Gaston Bergeret</i>	142, 287, 393
Den tiden jag arbetade på verkstad, af <i>Karl af Geijerstam</i>	407
En vild fågel. Holländsk novell.....	635
Slitningar. Realistisk skildring ur lifvet af <i>Emilie Lundberg</i>	706
Rose och Fadette. Holländsk novell	793—906

Teater och musik.

Bland Kgl. Teatrarnes kulisser och räkenskapsböcker af <i>Gasparone</i> 1, 2	30—76, 154—180
Musikalisk revy, af <i>Volontaire</i> 77—95, 341—367, 531—554, 884—904	
Dramatisk öfversigt af <i>Habitué</i>	96
Från parkett, af <i>Gasparone</i> 254—263, 382—386, 574—580, 982—1005	
Verdis »Othello». Bref från Rom, af <i>Alfredo Mazza</i>	650
Huru <i>Jenny Lind</i> blef »Nordens näktergal» af <i>Fr. Cronhamn</i> ...	957

Konst.

	Sid.
Den bildande konstens Kristusframställningar i nyare tid, af <i>L. Dietrichson</i>	423
Vereschaginutställningen	446
Från Paris och London. Resebref af <i>Cecilia Wern</i>	697
Akademister och opponenter. En titt in på utställningarna i Stockholm och Göteborg, af <i>Ignotus</i>	754
Byggnadskonsten i vårt land och vår hufvudstad. Några iakttagelser af <i>F. L.</i>	885

ÅRGÅNGEN 1887.

INNEHÅLL.

Historia och biografi, statistik, politik och nationalekonomi.

	Sid.
Politiskt-literära guldkorn i tsarens rike, af »Dagens Krönikas» utgifvare:.....	1
Utdrag ur ryske ambassadören, generalen greve J. P. van Suchtelens skildringar från Svenska hofvet, karaktärsdrag af Karl Johan och hans omgivning	4—5, 26—29
jemte nedanstående florilegium ur Suchtelens svenska autograf-samling:	
»Kråkan», ett hittills okänt poem af Anna Maria Lenngren	2—3
Bref af Esaias Tegnér	23—25
D:o » C. A. Ehrensvärd	21
D:o » C. G. af Leopold	22—23
D:o » Hans Järta	6—7
D:o » Carl A. Grevesmöhlen	8—9
D:o » Olof Rudbeck	14—15
D:o » Carl von Linné	15—16
D:o » Svedenborg	17—18
D:o » Olof von Dalin	18—21
Bolaget Skandia och dess tre första direktörer af en gammal Skandiaman	121
Marco Minghetti, bref från Italien af Alfredo Mazza	184
En utopist (»Nils Nilsson, arbetskarl») af Hjalmar Branting	192
De dåliga tiderna, derjemte ett à propos i tullfrågan, af Sempronius	210
Demokratiens utveckling, af Emilio Castelar	269
Ungdomsminnen rörande general Suchtelen, af Henrik Schönbeck... ..	281
Mellan drabningarna. Några tullpolitiska ögonblicksfotografier.....	310
Minnesruna öfver statsrådet Carlson, af Otto Sjögren	331
Pontius Pilatus och Munkaczys taffa, af Otto Sjögren.....	449
Från enväldets land, af A. Cantor	567
Hugo Nisbeth och »Figaro», af J. N. Nyman	585
Mensklighetens framtidsutsigter, af Leonard W. Ljunglund	620
En anarkismens apostel, (furst Peter Kropotkin). Korrespondens från London, af G. Steffen	717

	Sid.
Nisbethiana. Nya bidrag till »Figaros» och protektionisternas historia, af en ny <i>Volontär</i>	730
En döende kyrka. Beträktelser i anledning af prestkonferensen i Stockholm, af <i>A. F. Åkerberg</i>	744
Ett nödrop från det svenska »Sion», belysning af biskop von Schéeles predikan vid sista prestkonferensen, af <i>Fingal Fingalson</i>	785
Ett bidrag till de senaste »upptäckternas» historia af <i>Skandia-man N:o 2</i> . Några ord med anledning af katastroferna i Skandia och i Stockholms Handelsbank	845

Literära och kulturhistoriska uppsatser.

Än en gång Boström och hans skola, af <i>Klaës Fähræus</i>	200
Är folkhögskolan en humbug? af <i>Johannes Sundblad</i>	222
Ett bref från Alexander Dumas till Meyerbeer	278
Verdandi. Kulturbild från bildningshärden vid Fyris af <i>Hrafn Atlason</i>	457
Vid invigningen i Upsala. Några reflexioner af <i>Einar H-n</i>	491
På förbjuden mark. Ett ord i den sexuella frågan, af <i>Somebody</i> ...	555
Ur Ingemanns lif och diktning	660
Den famösa artikeln i Pariserbladet »Le Figaro» för den 22 oktober. Öfversättning	858

Polemiska och humoristiska uppsatser.

En befordringsfråga vid Stockholms Högskola af <i>Antoninus Pius</i> .	
1. En prisbelönt afhandlings historia	113
2. Tvänne sakkunniges utlåtande	231
3. Allmänna reflexioner om lärareplatsen i botanik vid Högskolan	237
4. Docenten Lundströms reträtt	241
Ett angrepp mot statsuniversitetet, af <i>Frans v. Schéele</i>	245
Ett svenskt-akademiskt sanningsvitne, belyst af engelska tidningen Athenæums redaktör	280
Huru pressen reformeras eller när prester och professorer leka publicister, af <i>Scævola Redivivus</i> . 1, 2	296—309, 502—530
Svenska Akademiens senaste prof på snille och smak	581
Öppet bref till hr <i>G. af Geijerstam</i>	583
»För mycket blommor.» Några sociala reflexioner och erinringar af en tidningsläsande samhällsmedlem	669
Tvänne tidstecken, Bidrag till den moderna inhemska reaktionens historia, af <i>Scævola Redivivus</i> .	
1. Bokförläggarskismen	675
2. Justitieministeriella sedlighets- och religiositetssträfvanden ...	773
Literärt »tryck», af <i>St. Just</i>	688
Intyg i anklagelsefrågan rörande »Le Figaro»	870
Hysteriska attacker i Aftonbladet	871
»Fogelperspektiv» af <i>Old Boy</i>	943